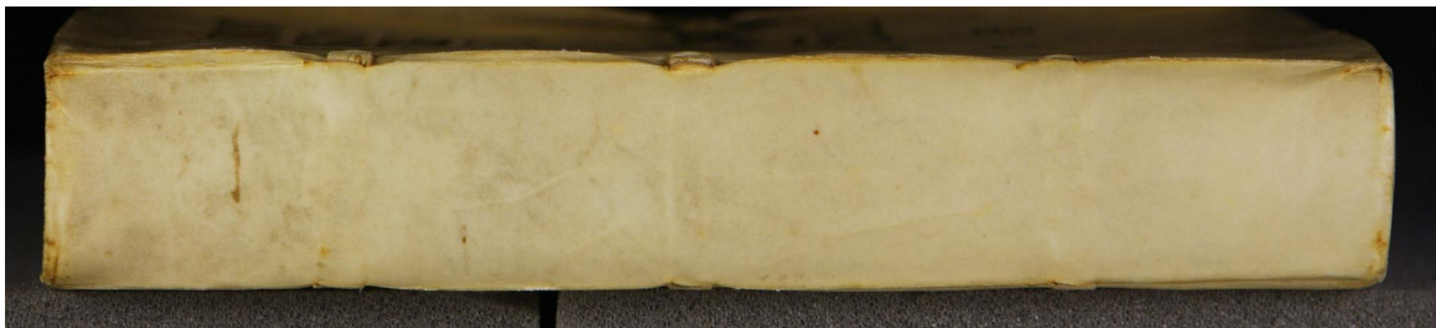
HENRICUS
RANZOVIUS
REGIS DAN
IÆ VICARIUS

ANNO DM̄

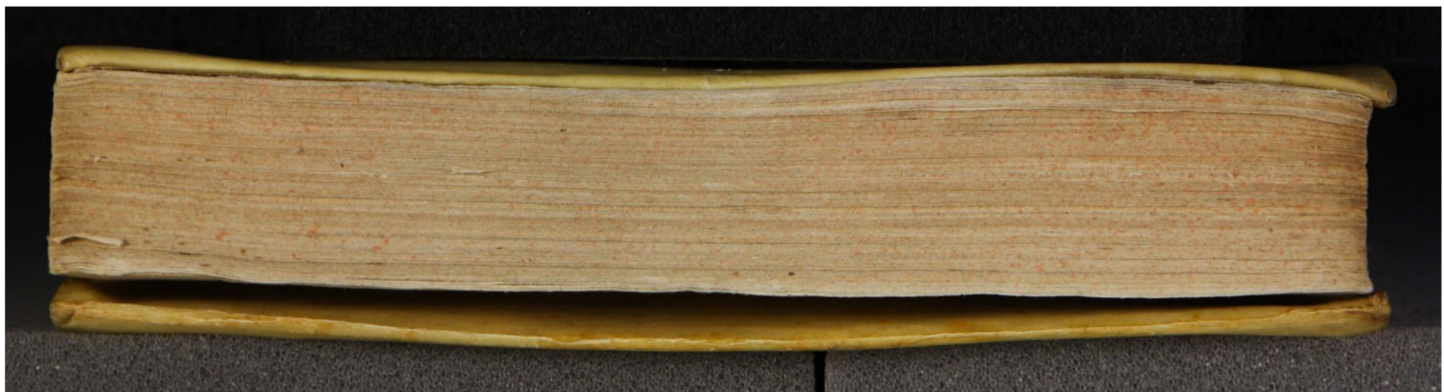
1 5 8 7

ANNVM AG
ENS ÆTATIS
6 2

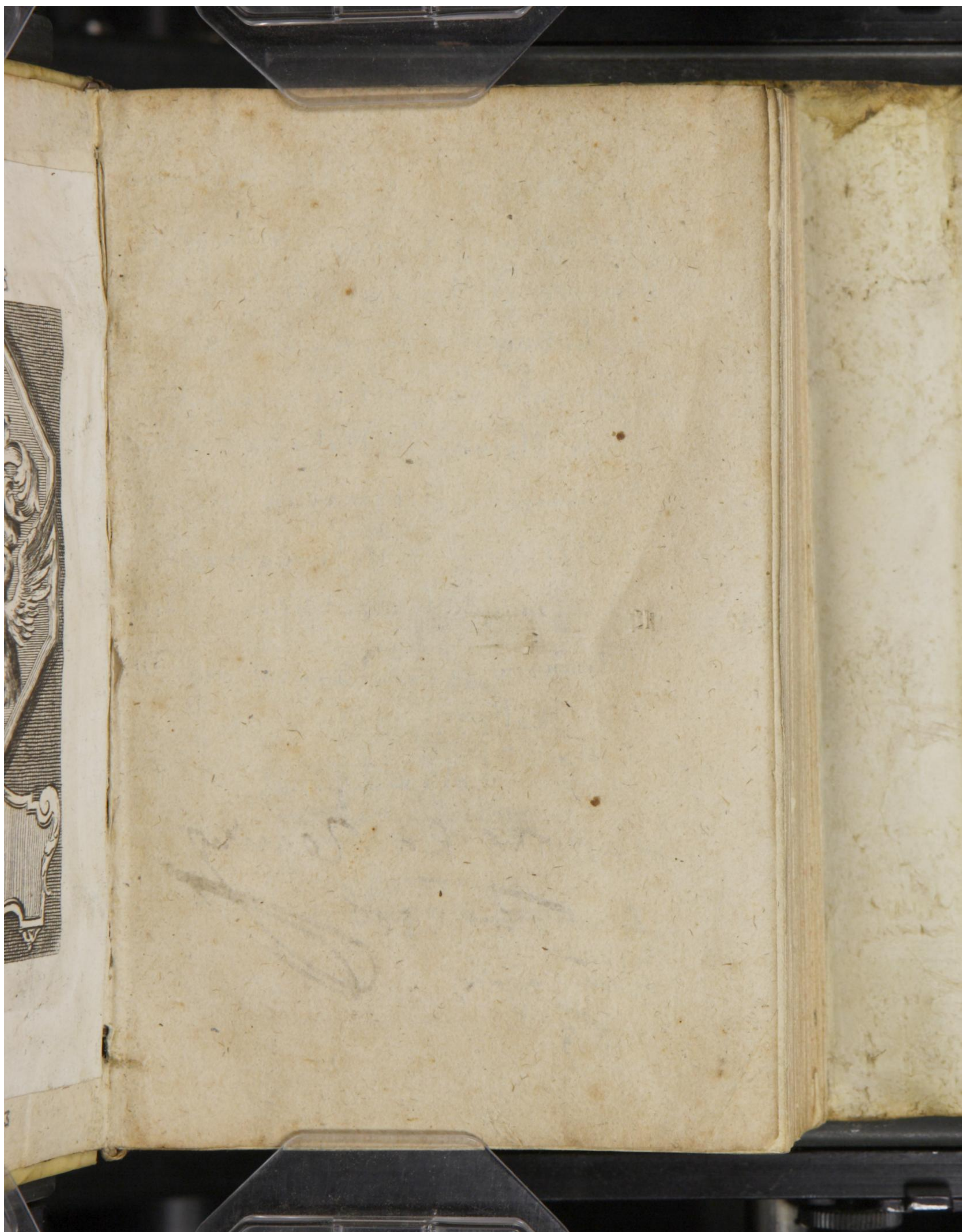

BIBLIOTHECA REGIA HAUNIENSIS

Reuerendissimo, Illustrissimo,
Illustrissimiq[ue] generis principi ac
domino D. Johanni Adolpho
Archiepiscopo Bremensi &
Lubecensi, haeredi Noruegiae,
Duci Slesuici & Holsatiae necnon
Stormariae & Dithmarsiae, comiti
in Oldenborch & Delmenborgh
Domino suo clementissimo debitae
subiectionis ac obseruantiae ergo D.D.
Cels. S.

obseruantissimus

Henricus Ranzouius

Anno dni 1588
Anno aetatis
63.

BELLI DITHMARSICI,

AB INCLYTO DANIAE REGE FRIDERICO II. ET ILLVSTRISSIMIS HOLSAſatiæ Ducibus, Iohanne & Adolpho fratribus, geſti, Anno poſt Chriſtum natum M. D. LIX. vera deſcriptio, Duobus libris comprehenſa.

Denuò nunc, & de integro recognita, auctaq́;.

SAPIENTIA

CONSTANS.

ARGENTORATI
Per Bernhardum Iobinum.
Anno 1574.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

IN COMMENDATIONEM huius historiæ, ad Lectorem.

SI Deus est autor legum, mortalibus æquum
Quæ ius constituunt, & malefacta uetant:
Ille magistratum quoq; legibus addidit idem,
Qui curam uindex indubitatus agat.
Hunc nihili quisquis facit, aspernatur & odit,
Peccat in æterni iussa seuera Dei.
Nec sibi fert impune: sed ingens numinis ira,
Et pede subsequitur debita pœna cito.
Et prior hoc, & nostra recens tibi comprobat ætas:
Si petis, exemplum uel Liber iste dabit.
Hic tibi de bello memoratu digna recenset,
Quod susceperunt rexq; ducesq; duo:
Ille suos Danos sumptis regit inclytus armis,
Hi celebres Cimbros sub ditione tenent.
Sanguine descendunt uno, labor unus & illis,
Vt meritis uirtus sternat ad astra uitam.
Gens habitat sed hæc prædura sub axe Troinum,
Quà claudit Cimbros insula penè freto.
Terra quòd undosas habeat depressa paludes,
Nomen Dithmarsis uox genuina dedit.
Hi Dominos ferro pepulerunt finibus olim,
Nec ueriti illata tollere morte, suos.

Hinc multos, parta pro libertate, per annos
Fortiter hostiles sustinuêre manus.
Lubrica nec cœptis aberat fortuna malignis,
Successusq; graui non sine strage dabat.
Donec, ubi rebus nimium cœpêre secundis,
Vberis & terræ luxuriare bonis,
Impia lasciuum comitata superbia luxum,
Et scelerum paßim magna caterua fuit.
His Deus exarsit iustam inflammatus in iram,
Pro meritis pœnas imposuitq; graues.
Nam ius curabant cresente libidine nullum,
Et leges illis non nisi ludus erant.
Nec satis est uisum, regi ducibusq; propinquis
Illorum terris clade nocere data:
Quinetiam indignis ausi proscindere dictis,
Qualia nec uulgus mobile ferre solet.
Et tamen his rerum tunc debebantur habenæ,
Et poterant æquo subdere iure sibi.
Ergo dolor tandem stimulans & conscia uirtus
Impulit, & uerum robur in arma dedit:
Vt refrenarent sceleratos uiribus hostes,
Assererentq; suum Marte fauente decus.
Sic miseri, magna domiti cùm cæde suorum,
Principibus uictas exhibuêre manus:
Et fractis animis, & libertate relicta,
Legitimum docti sunt tolerare iugum.

Hoc liber enarrat tenuis sermone Latino,
Et sequitur præter remq; fidemq; nihil.
Nam bonus & ueri est obseruantißimus, hæc qui
In seriem primus contulit acta libri.
Nec tantùm bello præsens interfuit isti,
Sed quoq; gestorum pars quotacunq; fuit.
Præterea gentem Liber hic describit & oram,
Fluctibus includit quam mare penè suis.
Et res adiungit gestas, & Martia bella,
Aetas quæ uidit tempore prisca suo.
Hunc animo grato, lector syncere, laborem
Suscipe, nec fructu destituêre tuo.
Disce magistratum colere, & non spernere leges,
Ne grauis affligat uindicis ira Dei.

7

STRENVO ET NOBILI VIRO, D. HENRICO Ranzouio, Inclyti regis Daniæ in ducatibus Holsat. Slesuic. Dithmarsiæ vicario prudentissimo, Consiliario, & præfecto arcis Segebergæ, Domino ac patrono suo plurima fide obseruando.

QVI olim veterũ, Henrice Ranzoui, vir amplissime, Historias siue res gestas temporũ suorum ad vtilitatem posterorum literis prodiderunt, eorum plerique, aut ea, quæ scripta sunt ab illis, gesserunt ipsi, aut ab alijs geri coràm inspexerunt, ex quo & Historiæ appellatio nomen accepit. Aut enim administrabant, inferebantq́ ipsi bella, aut ab Imperatoribus & ducibus in expeditiones, quasi comites inspectoresq́ factorum & con

filiorum omnium, vnà ducebantur: ut eò certius sanctiusq; in exequenda rerum gestarum serie, procul affectibus omnibus, veritatem proderent. Ita Xenophon, ita Thucydides, vt de cæteris taceam, bella literis mandabant, quę vt essent gesta confectaq;, ipsi ignorare haud poterant: ita C. Iulius Cæsar rerum suarum commentarios pura ueraq; simul oratione, ut Marti Apollinem Musasq; sociaret, militans in Castris cōscribebat. Etenim cum historia quasi quædam uitæ magistra & speculum esse debeat, in quod intueatur posteritas, ut præclara inde sectandæ uirtutis uiciorumq; fugiendorum exempla capiat, discatq; diuersos bonorum malorumq; esse exitus, & præterea rerum notitia, certissimisq; & maximè necessarijs documen-

mentis, ad ſimilia belli pacisq́ opera obeunda, affatim inſtruatur, inprimis utile & neceſſarium eſt, ut ex fide res geſtæ commemorentur. Adferunt quidem delectationem nonnullam uoluptatemq́ ſpecioſæ, & ſubtiliter excogitatæ fabulæ, ſed magis iuuat, mouet, perſuadet, incitat, ſtimulosq́ acres in animis figens relinquit uera narratio. Neq́ tamē inficias eo, quædam à magnis celebratiſsimisq́ uiris ingenioſè, & prudenter conſcripta eſſe, quæ tametſi geſta nunquam fuerint, magnam tamen, & utilitatem, & uoluptatem habeant. Sed hæc ipſi, qui comminiſcendo ea ad poſteros tranſmiſerunt, neque haberi undiquaq́ ut ueras rerū geſtarum commemorationes uoluerunt, dum omne ſcriptionis ſuæ telum ad unicum eum ſcopum inten-

dunt & dirigunt, ut perfectæ, abſo-
lutæq́; numeris omnibus uirtutis,
uiciorumq́; ſimulachra ob oculos
ponant, & uera plurima falſis admi-
ſcuerunt. Qui tamen ipſi, ſi eum in
modum uſumq́; ueræ hiſtoriæ argu
mentum prębitum fuiſſet, id ſcriben
do pertexere multò maluiſſent, ut
nunc Hiſtorici potius, quàm Philo-
ſophi uiderentur, & fructus quoq;
inde maior ad poſteros redundaſſet.
Nam quæ utiliter ad uirtutem con-
ficta conſcriptaq́; ſunt, cum delec-
ctent afficiantq́; nonnihil animos,
ipſæ ueræ rerum geſtarum narratio-
nes altè penetrant, inflammantq́; ad
uirtutem legentes, à uitijs abſterrent
abſtrahuntq́;, & quemlibet menti-
bus affectum induunt. Hæ uerò no-
mine hiſtoriæ nuncupantur, qualis
illa quoq; eſt, quam ad te, uir nobi-
liſsi-

liſsime, nunc mitto, de bello Dith-
marſico, quod Sereniſsimus Daniæ
rex, illſtriſsimiq; Holſatię principes,
anno ab hinc nono, feliciter admo-
dum geſſerunt. Cum enim haudquã-
quam ſim neſcius, quanto cum om-
nium cæterarum artium, & litera-
rum optimarum, tum uel inprimis
temporum gentiumq; quarumlibet
hiſtoriæ cognoſcendæ, deſiderio &
amore deflagres: exiſtimaui, hanc
quoq; inclyti regis tui, principumq;
illuſtris uictoriæ qualemcunq; de-
ſcriptionem, te non improbaturum.
Neq; arbitror, propterea eius lectio-
nem minus gratam tibi fore, quòd
ſerius, extincta penè apud mortales
recenti eius belli memoria, in lucem
prodeat, cum à nullo, quod ſciam,
tanta rei geſtæ fide tamq; prolixè e-
dita ſit. Qui enim in literas id bel-
lum

lum primus ita contulit, ipse consili- lijs secretioribus, rebusq; gestis o- mnibus ferè interfuit: quod te mini- mè omniũ ignorare iudico, qui mul- tò maximam quoque partem tuam attulisti. Proinde te, amplissime, ho- noratissimeq; uir, etiam atq; etiam rogatum uolo, ut hanc qualemcun- que lucubratiunculam, quò ab inui- dorum iniuria, & calumnijs tutior sit, sub nominis tui auspicio, & pa- trocinio in lucem exire patiaris, me- aq; studia tibi commendata habeas.

Datum Itzohoæ, Calendis Augusti, Anno 1569.

Christianus Cilicius Cimber.

EIDEM STRENVO, NOBILISSIMOQVE VIRO HENrico Ranzouio, &c. Adamus Thraciger-rus I. C. & Adolphi Illustrissimi ducis Holsatiæ, &c. Cancellarius. S.

NObilis & magnifice Domine, abs uestræ excellentiæ ministro literas V.E. unà cum belli Dithmarsici, ante paucos dies promissa mihi, historia recepi. Quod munus mihi pergratum fuit. Et cum arbitrarer principem meum, ex quartana adhuc malè affectum, memoria illarum rerum in Dithmarsia gestarum affici, principia secundi libri decumbenti in lecto prælegi. Cõueniunt omnia consilijs, & rebus patratis. Stylus etiam concinnus & satis elegans est, ad historiæ contextũ. Quod attinet ad cathalogum bibliothecæ

thecæ meæ historicæ, cum nunc misſurus eram. Sed cum V. E. minister abitum nimis maturaret, describendi facultas mihi data non fuit: præſertim cum illa historiarum mearū annotatio, inter reliquam meam supellectilem, Slesuici esset, atque mihi facultas à decumbente Principe disſcedendi, non daretur. Sed E. V. ex Dania redeunti datam fidem præſtabo, ut V. E. omnia integrè annotata recipiat. Confido etiam, me quasdam historicas farragines, maximè ad res Saxonicas pertinentes, V: E. communicaturum: quas V. E. pro suo iudicio & consideratione non displicituras, spes est. Interim V. E. omnia mea officiosa obsequia de me sibi polliceatur. Ex Gottorpio II. Nouembris.

Anno 1571.

nunc miſ-
, miniſter
, deſcriben-
fuit: præ-
rum mearũ
n meam ſu-
, atque mihi
rincipe diſ-
d E. V. ex
fidem præ-
tegrè anno-
o etiam, me
ragines, ma-
pertinentes,
m: quas V.
nſideratione
t. Interim
ſa obſequia
Ex Go-
bris.

DES
BEL

existimaui,si
in Europa sta
ab antiquissi
tis originem,
& instituta, a
si crudelitate
tosque, finitim
plicarem. Qu
pus belli app
quædã haud
tum odioru
gentes aperie
quanto peric
pra sit, quan
hostibus, acc
scetur. Itaque e
confunderer
malit, legend

DESCRIPTIONIS BELLI DITHMARSICI,

Liber primus.

BReuiter cõmemoraturus bellum, quo Dithmarsi, gens Cimbrica, adempta libertate à Rege Daniæ ac ducib. Holsatiæ, sub iugum redacti sunt, operæprecium me facturum existimaui, si primùm pauca de eius temporis in Europa statu perstringerem: altius deinde ab antiquissimis temporibus repetitam gentis originem, eum incolentis tractum, mores & instituta, ac deniq; quantam olim Dithmarsi crudelitatem & ferociam in Danos Holsatosq;, finitimos & populares, exercuerint, explicarem. Quo ordine seruato, cũ ipsum tempus belli apparebit clarius, in quod & alia quædã haud indigna memoratu inciderunt, tum odiorum initia & incrementa eas inter gentes aperientur: ac postrema hæc expeditio quanto periculo, labore & difficultate, suscepta sit, quantumq; emolumenti, ijs subactis hostibus, accesserit victoribus, planius cognoscetur. Itaq; eam partem seorsum tractans, ne confunderem, liberumq; lectori foret, vtram malit, legendo expeditè cognoscere, peculiari

libro complexus sum: altero historiam ipsius belli ex instituto pertexens. Erat igitur, post partam humano generi salutem, annus vndesexagesimus supra millesimum quingentesimum, quo hoc in Dithmarsos bellum motũ gestumq́ est. Quo ineunte anno, calendis Ianuarij, inclytus & laudatissimus heros Christianus, eius nominis tertius Daniæ & Noruegiæ Rex, annum ætatis sextum & quinquagesimum agens, cùm plures dies longo & inueterato morbo grauiter decubuisset, ex calamitosæ vitæ huius ærumnis ad cœlestẽ consuetudinem, & beatam im̃ortalitatẽ euocatus, placido pijssimoq́ obitu naturæ concessit. Nam cùm, per annos plusculos tabida lentaq́ ægritudine paulatim confectũ, vires corporis propẽ omnes destituissẽt, ea demũ magis magisq́ ingrauescente, dormiens per insomnium monitus est, si quæ mandare suis, & post obitum efficienda in regno constituere vellet, maturè vt id faceret: ipsi enim post octiduum vitæ finem imminere, & ad aliud regnum hoc Danico longè pulchrius beatiusq́ abreptum iri. Id somnium suum experrectus Reginæ vxori & familiaribus narrauit, quæq́ à morte sua fieri voluit, sacris factis iussit, prædictoq́ tempore moriens somnij fidẽ impleuit. Qui sanè princeps, vt rebus maximis bello ac pace præclarè fœliciterq́ gestis clarissimus semper habitus

est:

est: ita insigni pietatis, iustitiæ, prudentiæ, clementiæ & æquitatis gloria, quæ singulæ virtutes mirificè & certatim in eo excelluerunt, cunctis ætatis suæ regibus facilè queat comparari. Per annos enim circiter viginti & alterū, Danici atq; Noruegici regni sceptrum, relictū quidem ipsi morte parentis Friderici, sed continuo eoq; maximè ancipiti quatuor fermè annorum bello, quod ei, neq; parentis testamento, neq; à regni proceribus regi designato, grauissimos competitores aduersariosq; fortuna virtuti inimica obijceret, vi armata occupatum defensumq;, in summa gubernationis tranquillitate, maximoq; cùm regni incremento emolumentoq; populi, obtinuit rexitq;. Ipso verò ingenti omnium luctu ac desiderio rebus humanis exempto, filius auitum referens nomen, qui paucis antè annis, viuente etiamnum patre, vnanimi omnium regni procerum atq; ordinum consensu, rex designatus salutatusq; fuerat, ac iampridem in summam singularis & præstantis indolis, præclarissimæq; virtutis spem, cunctorum animos erexerat, in regiæ dignitatis culmen ac titulos, opesq; paternas successit. Erat tunc quidem Dania pacata vndiq;: tranquillam enim ac florentissimā ipsi pater moriens, vt qui in omni vita pacis studiosissimus fuerit, reliquerat. Sed & Christiernus ille secundus, Rex olim

Suecíæ,Daníæ ac Noruegíæ, qui propter in-terfectos tyrannicè Antistites, & Suecorum Danorumq́ nobilissimos quosq́ sublatos, eie-ctus regnis tribus septemtrionalibus iam in duodetrigesimum annum detinebatur cap-tiuus, & ad nouum aliquem belli motum cau sam præbere posse visus fuerat, quia duę ipsius filiæ, Caroli V. & Ferdinandi Imper. ex sorore neptes, duabus clarissimis familijs, Pa-latinæ Lotharingicæq́, per Connubia essent insertæ, tertio & vigesimo die post obitum re-gis, cum duobus minus annis octogenarius esset, vita excesserat, ob famā inopinatæ mor-tis patruelis sui timore consternatus, vti credi tur. In vicinis quoq́ ducatibus hostile nihil mouebatur timebaturue: aliæ verò pleræq́ in Europa regiones bellis ac tumultibus, cùm ciuilibus tum externis, deflagrabant. Gereba tur bellum atrox inter Philippum Hispania-rum & Henricum Galliæ reges, commissoq́ cruento vtrisq́ prælio ad Sancti Quintini oppidum, in Rhemensi prouincia (quod op-pidum docti putant Samarobrinam veteri-bus fuisse, C. Cæsaris hybernis & conuentu Gallorum olim ibi indicto celebrem) magna strages edita est. Etsi verò complures vtrinq́ et cæsi & capti sunt, Gallus tamen maiorem ea in pugna cladem accepit, amisso in primis insi-gni nobilitatis flore, ac præcipuis belli duci-

bus

bus regniq́ proceribus captis. Quam ob causam & iniquioribus paulo conditionibus pacem cum hoste fecit, perq́ connubium demũ (vt fere inter pacificantes principes fit) controuersia ea omnis sublata est. Incidit illa inter duos potentissimos Europę reges pacificatio in mensem Martium eiusdem anni, quo optimus princeps Christianus vitam cum morte commutauerat. Tenebat tunc Imperij Romani sceptrum Ferdinandus Austriacus, superiore anno in Caroli Quinti fratris locum, Septemuirorum Germaniæ suffragio, suffectus. Is enim Carolus clarissimus potentissimusq́ Imperator, cum ingrauescentis ætatis ualetudinisq́ vicio imbecillus, tantam rerum molẽ sustinere diutius nec vellet nec posset, &, restitutis per Gulielmum Aurantium Septemuiris Imperij insignibus, dignitate Imperatoria & muneribus sponte sese abdicâsset, inq́ cœnobium Sancti Iusti in Hispania abdidisset, in monastica ac solitaria ea vita diem extremum obierat, eodem anno, quo & duæ eius sorores Maria & Eleonora, Vngariæ & Galliæ reginæ, filijq́ Philippi coniunx Maria Angliæ regina, vita excesserunt. Ferdinandus igitur sub idem tempus, coacto vniuerso Imperij senatu & ordinibus, in vrbe Vindelicorum Augusta conuentum agebat. His in comitijs, quę ad tuendam & conseruandam Imperij dignitatẽ,

arcendumq; Pannoniæ oris Turcam, crudelissimum & hæreditarium Christiani nominis hostem, ac muniendã stabiliendamq; per Germaniam pacem & tranquillitatem publicam, spectare videbantur, mensibus ferè decẽ acta & constituta sunt. Frequentibus quoq; suffragijs decretum factum, vt Liuoniæ miserè querenti, de atrocissimi hostis Moscorum siue Rutenorum principis, ceruicibus suis assiduè imminẽtis, extrema sęuitia atq; iniurijs, quas inferente illo grauissimas esset perpessa, centenis aureorum millibus ad exercitũ conscribendum suppetiæ ferrentur. Quod Imperij beneficium plærisq; eorum, qui tunc Liuoniam administrabant, adeo tenue & exile visum est, vt negligere omnino maluerint, quã rebus in extremum adductis discrimen, præter cætera mala, quibus affligerentur, concitata insuper inanis auxilij inuidia sese onerare. Multò enim honestius præclariusq; ad omnem posteritatem fore sibi iudicabant, si non adiuti ab Imperio, & tanto aduersario viribus longè inferiores, vel hostis potentiæ cederent, vel rebus omnibus fortunisq; exuti viriliter occumberent: quàm si, aut in tam exigua æris summa spem aliquam & fiduciã posuisse temerè, aut imemores officij pro patria animis parum masculis & generosis præliati perhiberentur. Ita Liuoniam nequicquam im-

plorantem

plorantem auxilium, & tam potenti diroque hosti imparem, propter ignauiam eorum, per quos tunc regebatur, eum Rutenus, hęreditarij cuiusdam iuris & denegati sibi tributi prætextu, numeroso cum exercitu inuasisset, non modò crudeliter igni ferroque euastauit, sed & expugnatis plerisque occupatisque castellis ac munitionibus, & ingenti hominum multitudine trucidata, multa præterea mulierum puerorumque imbellium millia, sedibus paternis maternisque auulsa vberibus, in Moscouiam secũ abduxit. Lugubre sanè spectaculum, & deplorandum nobilissimæ fertilissimæque olim regionis fatum, quæ tam longo æui tempore, aduersus barbarorum finitimorum incursiones, firmissimum Germaniæ munimentum & propugnaculũ fuit. Magnum verò Germaniæ dedecus, cum maiorum nostrorum olim virtute & constantia diu fortiter egregieque defensa sit, quorum ora & aspectum, nedum arma vix ferre Romani poterant, quod nunc oscitantibus ijs, quibus finium defendendorum cura credita erat, in tristissimam miserrimamque redacta seruitutem, Moscorum sæuitiæ & Tyrannidi cesserit. Hic tunc ijs in Europa locis rerum status erat, de quo nos breuiter dicturos recepimus, nunc consequens est, vt antiquissimę gentis originem & mores altius nonnihil inuestigemus: quod pro rei ipsius

conditione fortasse longius erit. Antequam verò eò veniamus, paucis obiter Lectorem admonitum volumus, ne quid nos hoc loco de Dithmarsis sigillatim dicturos existimet. Eorum enim regio, quam septem in longitudinem miliaribus porrectam, pauloq; angustius in latitudinem sese extendentem incolunt, cum Holsatiæ cohæreat, continensq; cũ illa intra Britannicum Germanicumq; mare (quæ vetustissima Cimbrorum sedes est) sita sit, ipsiq; incolæ, vt eadem origine descendentes, ĳsdemq; viuentes moribus & institutis, vni eidemq; cùm Holsatis imperio Saxonum olim subiecti fuerint, neq; nos illos separamus, vnoq; sub Cimbrorum nomine vtrosq; complexi describimus. At si obĳciat quis, diuersam à Cimbris gentem Dithmarsos videri, quia illi à Gomero nepote Nohæ, hi à Marso orti credantur, is haud difficulter responderi sibi posse intelligat. Nam id ita esse tametsi largiar, tamen negari non potest, Marsum Gomeri nepotem ex Thuiscone filio perhiberi, vnde de cognatione gentis, vnum insidentis tractum, si id verum sit, facilè est colligere. Verũ Marsos alĳs locis consedisse, victosq; olim & fusos à Germanico, Tacitus, accuratus Germaniæ descriptor, locuples testis est. Mihi profectò magis consentaneũ vero videtur, Dithmarsos ab inhabitata loci ora nomen sortitos esse.

eſſe.Etenim vniuerſa ea regio,quæ intra Cim-
bricam Cherſonneſum eſt, bifariam diſtingui
tur,in paluſtrem & campeſtrem,ſiue nemoro-
ſam. Qui depreſſa ideoq́ paluſtria & vligino-
ſa tenent loca, hi ab incolis Marſi vocantur,
quaſi inter paludes limoſasq́ voragines de-
merſi habitantes. Inde Stormarſi, Cremper-
marſi, Vilſtermarſi,Haſeldorpermarſi & Dith
marſi dicti , qui vna omnes quaſi ſerie Albi
flumini adiacent : cumq́ terram aquis humi-
liorem depreſſioremq́ incolant, haud tenui
ſumptu , denſis obiectis aggeribus vallisq́
prçaltis , præterlabentis maris ac fluminum
vim atq́ æſtum ſuſtinere atq́ compeſcere co-
guntur,ſaltem aggeribus,foſſis aut profluen-
tibus ſeparati. In quas oras,vt ab ipſa natura
ſituq́ munitiores, ſe ſuaq́ receperunt incolæ,
vbi grauius alicundè ab hoſtibus periculum
aut terror illatus eſt, vt poſteà memorabitur.
Rurſus diuerſo appellantur vernaculo nomi-
ne, qui altiora atq́ aridiora terræ occupant,
vnde Holſati,quaſi inter ſyluas ſaltusq́ ſiti ha
bitantesq́,nominati: quam veriorem de no-
minis etymo ſententiam iudico,nunc ad Cim
bros in genere ſeſe conuertet oratio. Holſatia
itaq́ omnis, vti nunc vocatur, Stormariam,
Vagriam, Dithmarſiam, Sleſuicenſem duca-
tum & Iutiam,minoresq́ aliquot repiones ac
inſulas,vt Angliam (ex qua Anglis, teſte Be-

da, in maiore Britannia & origo & nomen est) Suuantiam, Alsiã, minorem Cimbriam, quæ & Fimbria dicitur, cum alijs quibusdam complectens, veteribus Cimbrica Chersonnesus dicta fuit. Ea ab Albi flumine, prope ciuitatẽ Hamburgum, ad extrema Iutiæ (qui locus incolis Schagen dicitur) in longitudinẽ itinere duodecim dierum extenditur: in latitudinem verò ab insula Fimbria, ad Buesen insulam Dithmarsiæ, dierum sex itinere expedito patens, porrigitur: ita, vt ab vna parte ferè tota Oceano Orientali alluatur, ab altera Occidentali, ac propterea peninsulæ nomẽ meritò sortiatur. A meridie enim saltem inferiori Saxonicorum ducum regioni contigua est A reliquis eius loci finitimis ducatibus, vt Megalopolitano & Luneburgensi, diuiditur per Trauenam, Bilenam & Albim fluuios. Cæterùm cùm in genere totam Cimbriam depinxerim, nõ inutile fore existimaui, si Holsatiam quoq; specialiter describerem. Ea quatuor fluminibus circumdata est, Bilena ad orientem, ad occasum Stora, ad meridiem Albi, ad septentrionem Eidora, qui fluuius vetus Daniæ limes â quibusdam esse existimatur. Sed Annonius monachus Benedictinus diuersum ab hoc limitem constituit, nempê vallum illud adhuc nostro tempore muris & aggesta terra insigne, quod à nostris Dennwerck/ hoc est, Dano-

rum

rum opus appellatur, & propter Caroli Magni exercitum aduentantem, à Godefrido Daniæ rege structum perductumq́ est, à sinu Oceani Britannici Slue dicto, haud procul Slesuico & Gothorpa, vsq; ad Hollingstadium, quod Eidora amnis in Germanicum mare se exoneraturus alluit. Incoluerunt olim Holsatiã ab antiquissima memoria prisci illi & pugnaces Cimbri, bello cum Romanis gesto celebres, vnde & nomen vniuersa ea regio accepit, vt ex Ptolomæo, Strabone, Plinio & Tacito, maximis certè autoribus, constat: qui omnes vno quasi ore Cimbros inter duo maria, Britannicũ nempè & Germanicum, nunc vulgò occidentale & orientale dicta, Aquilonem versus à Saxonibus consedisse, disertè testantur. Et seruat etiamnum hoc tempore nominis vestigium insula parua, contra Lubecã ciuitatem sita, quæ Fimbria hodiè, vna duntaxat litera innouata, appellatur. Cimbros verò à Gomero, nepote Nohæ ex maximo natu filio Iapheto, ortos esse, nomenq́; ab eo per tot secula paululum immutatum trahere, consentiens omnium opinio est. Posteritas igitur Iapheti cùm maiorem orbis terrarum partem, in Europa Asiaq́; minore, occupauerit, quod ipsi, cùm etymon nominis dilatationem significantis, tum fausta Nohæ parentis imprecatio, portendebant, posteri à Gomero orti ad

Bosphorū Mæotidi paludi proximū, qui de illis Cimmerius est appellatus, vltrà Thraciā, vbi Tanais oritur, sedes habuerunt, ipsi Cimmerij dicti. Cuius rei etiam propheta Ezechiel certissimus est testis, qui Gomer & Thogorma latera Aquilonis expresse vocat: quod de Palæstina, vbi vir diuinus sacri numinis instinctu scripsit, accipiendum est. Quo sanè in loco floruisse olim Cimbros potentia & nominis celebritate, prçter Bosphorum et mons & oppidum eiusdem loci, ab ipsis Cimmeriū nominatum, documento sunt. Hinc posteà succedente tempore, quod haud difficile illis fuit, per regiones propinquas, Rusiam, Lituaniam, Liuoniam, Borussiam, & Vandaliā eam, quā nunc Pomerani & Megalburgici obtinent, in Cimbricam Chersonnesum progressi, totoq; eo littore se passim diffundentes, latè dominati sunt, & castrato paululum nomine, literaq; interiecta, Cimbri nuncupati. Quando verò & qua occasione hæc migratio contigerit, quoniā nulla gentis ab eo tempore monumenta extant, ex quibus id constare possit, ignotum est. Herodotus meminit, Cimbros, cùm irruptione facta Lydiam inuasissent, ab eius populi rege repulsos esse. Sabellicus præterea Aliatem, qui Lydorū rex fuit, eos Asia eiecisse scribit. An igitur eo statim tempore, eaq; occasione, in hæc loca concesse-

rint,

rint, certò affirmari non potest. Nam hac de re quæ veteres Saxonicarum rerum scriptores literis prodiderunt, ijs, quæ scilicet ab hominibus imperitis rudibusq; passim cōgesta sunt, fides habenda non est, eosq; Albertus Cranzius, diligens & curiosus historiæ scriptor, vbiq; ferè vt futiles & friuolos refellit. Quod si literarum cultura, æq; ac res militaris, apud Cimbros floruisset, certiora de suo in hæc loca aduentu, alijsq; rebus præclarè feliciterq; abs se gestis, monumenta nobis reliquissent. Sed ipsi, vt & aliæ pleræq; gentes, animose viriliterq; agere, & bella gerere, quàm eleganter & ornatè scribere, maluerunt. Illud tamen ego haud nulla ductus coniectura crediderim, nō vniuersam simul gentem omnino illuc sese effudisse, sed remansisse nonnullos, qui relicta ab alijs loca colerent, quòd homines istius oræ veteribus Cimbris non dissimiles sint moribus & institutis, vt historiæ produnt. Neq; enim singulari cuiusquam imperio parent, sed complures inter eos sunt nobiles viri, ij ex prædatione & venatu victum & opes quærunt: quas duas omnino res cum plurimi semper faciant, propter eas sæpe ingentes inter ipsos discorpiæ & contentiones oriuntur. Opinantur nonnulli, eos vel inusitata Oceani inundatione coactos, vel vi à Gothis expulsos, sedibus suis emigrasse. Quod mihi verisimile non

vide-

videtur, sed potius suapte sponte ac volunta-
te, siue fato quodam impulsos, siue opum alie
narum cupiditate accensos, cultiora loca ap-
petijsse existimauerim, præsertim quibus, vt
nulla terrestrium itinerum difficultate præpe-
ditis, magnam facultatem ad inuadendas oc-
cupandasq́ alienas prouincias classis præ-
buerit. Neq́ verò soli Cimmerij, sed & aliæ
quædam ipsis conterminæ gentes, sedibus pri
stinis relictis, in alias terras migrantes transie-
runt. In his Getæ, Daci, Syeui, Teutones siue
Thuiscones (ab Ascane filio Gomer, qui &
Thuiscon) & Sacæ fuerunt, qui omnes, muta
tis appellationibus, nunc Gothi, Dani, Suedi,
Germani & Saxones nominantur, etiam ho-
die Cimbris finitimi. Cæterùm fuerunt sem-
per Cimbri gēs impigra, strenua, manu prom
pta & bellicosa: quod cùm origo nominis, pu
gnacem significantis, tum res ab ipsis audacis-
simè fortissimeq́ gestæ, abundè testantur. Ab
ijsdem Sicambri & ortum & nomen ducunt,
quos nunc Geldrenses esse viri docti arbitran-
tur. Post aliquot enim numero reges, qui inter
priscos Cimbros siue Cimmerios dominatū
tenuisse feruntur, cum ad Antenorem secun-
dum, qui Marcomyri filius fuit, rerum sum-
ma peruenisset, is, fixis per maiores suos &
prolatatis iam sedibus ad Rhenum vsq́ et Ger
manicum mare, Britonum regis finitimi filiā,
Cam-

Cambram nomine, in matrimonium sibi copulauit. Quæ mulier cùm in magno apud regem precio & honore esset, ob eximias pudici venustiq́ ingenij dotes, in eius fauorem & gratiam nouum genti nomẽ indidit, vt pro Cimbris postea Sicambri appellarentur: idq́ à conditi mundi exordio anno post quingentos & ter mille quinquagesimo, cùm Artaxerxes Longimanus Persis imperaret. Succedente postea Antenori filio Priamo, recens Sicambrorum nomen nõ modo non deposuerunt, sed peregrinam quoq́ & ignotam prius Saxonum linguam addiscentes in suam cooptarunt, quòd duces eorum, crescente indies magis magisq́ potentia, ad Rheni ripam dexteram vsq́ dominatum protulissent. Longo deinde intercedente temporis interuallo, circiter annum conditi orbis terrarum à termillesimo octingentesimo quadragesimũ, regnante Meradoco primo, cùm Rhenum relinquere, ob insolitas frequentesq́ cùm ostiorũ eius, tum maris inundationes, cogerentur, Harciniæ tractum occuparunt. Inde verò non multo post à Boijs pulsi, traiecto Danubio Noricum insederunt, (quo loco etiamnum hoc sæculo comitatus extat, ex nomine eius rei argumentum habens) donec Meradoco secundo duce, contractis vndecunq́ omnibus gentis suæ viribus, adiunctisq́ sibi in societatẽ Teutonum

tonum

tonum & Ambronum auxiliis, Galliam & Italiam inuadere cœperunt: vnde in Germaniã à Cassandro primo reducti sunt. Ex Norico enim per Heluetiam Galliamq́ penetrantes, quorum multitudo trecenta millia tum excessisse memoratur, in Hispaniã populabundi transierunt, qua maximis affecta detrimentis, à Celtiberis inde post armis reiecti atq́ depulsi sunt. Igitur in Galliam reuertentes, cùm omnem eam prouinciam, quacunq́ iter fecerant, crudeliter euastassent, inita cùm Teutonibus & Ambronibus belli societate in Italiam armis irruere decreuerunt, annum circiter decimum ante natum Christum supra centum. Primus Romanorum Papyrius Carbo consul in Illyrico cùm vniuerso exercitu ab ipsis conciditur. Post eum M. Iunius Syluanus, & ipse consul, contracta infeliciter pugna superatur, à qua victoria cùm missis legatis sedem & agros à senatu Romano postularent, is hoc ipsis negauit. Nec longè post altero commisso prælio, Aurelius Scaurus legatus consulis, deletis copiis in manus eorum viuus peruenit. Qui in consilium à victoribns adhibitus, cùm eos deterrere conaretur, ne superatis Alpium iugis in Italiam sese demitterent, quòd vinci non posse Romanos diceret, Bolus rex, ferocisq́ ingenii iuuenis, cõfestim manu sua eum interemit. Prælium illud Tacitus

factum ſcribit, anno ſexcenteſimo quadrageſimo poſt Vrbem conditam, à quo alij diſſentiunt. Ad eam aduenientis tanta multitudine gentis famam, tribusq́ iam prælijs victricis, perterriti Romani, nec ſibi, donec Italiam hoſtes ingrederentur, expectandum rati, in aditu Alpium denuò exercitum validum opponunt. Igitur inita ad Rhodanum fluuium pugna, anno ab Vrbe condita nono & quadrageſimo poſt ſexcentos (quemadmodum annos ſupputant, qui Tacitum non ſequuntur) iterum Cimbri memorabilem & funeſtã Romanis victoriam conſequuntur, octoginta millibus militum trucidatis, calonum lixarumq́ quadraginta millibus; caſtriſq́ binis conſularibus potiuntur, vix denis (vt aiunt quidam) è tanto exercitu elabentibus. Alter proconſulum, qui duces fuerant, C. Manlius in pugna interfectus occubuit. Alter Q. Seruilius Cepio, cum ex fuga Romam certiſsimus cladis nuncius perueniſſet, abrogato imperio boniſq́ publicatis, cùm, quòd eius temeritate tanta clades accepta crederetur, tum ob ſpoliatum auro Delphico templum Tholoſanũ, in carcerem ductus eſt, necatiq́ poſt cadauer ad ſcalas Gemonias abiectum. Feruntur vno in prælio Romani maiore clade & detrimento nunquam affecti. Quamobrem ſuſpenſis metu animis, de exitu belli magnoperè ſolli-

citi, præsentiq́ꝫ rerum suarum periculo vehementer perturbati, cùm hostes exitium Vrbi minitantes propediem aduentare nunciarentur, missis celeriter trans mare nuncijs, bellicosum iuxtà & fortunatum ducem C. Marium ex Lybia, vbi Iugurtham deuicerat, in vrbem reuocant, eumq́ꝫ, continuato per annos plures magistratu, eius belli Imperatorem creant. Hic anno improsperam eam pugnam insequenti secundum consul factus, & ad bellum Cimbricum à senatu mandatum profectus, fatidicæ mulieris suasu, cui Marthæ nomen fuit, per biennium conflictu abstinuit. Interea temporis castra ab hostibus summa vi oppugnata, nec minore constantia à Mario defensa sunt. Post elapsos vero annos duos, cum Teutonibus & Ambronibus, qui diuisis copijs diuersa via ex Gallia in Italiam fuerant trangressi, ad Aquas sextias manus feliciter conseruit. Eo valde acri cruentoq́ꝫ prælio victor ducenta millia hostium fudit, cepit nonaginta millia: tantaq́ꝫ fertur cæsorum fuisse multitudo, vt Massilienses postea congestis defunctorum ossibus vineas obsepserint, agriq́ꝫ eius loci, madefacta sanguine humano gleba, & carnium putredine, superfuso præsertim rore copioso & imbre, quasi stercore multo pinguescentes, vberrimi feracissimiq́ꝫ redditi sint. Lucius tamen Florus nõ vno, sed
duobus

duobus secundis prælijs, eodē loco Teutones et Ambrones à Mario profligatos refert. Tam insperato & infelici sociorū casu Cimbri, qui per Noricū in Italiam descenderant, quanquā attenuati numero & viribus, animo tamē minimè fracti, sedem à Romanis collocando rerum suarū domicilio petebant. Quo nō impetrato, Q. Catuli procōsulis exercitum in fugā versum ab Alpium faucibus, quas obsederat, sumouent, Italiamq; ingressi ad Athesin flumē castrametantur. Nec defuit fortunæ impotenter sibi blandienti Marius, summaq; celeritate eò aduolans, copias suas cum Catuli milite coniungit, initoq; prælio die vicesimo nono Iulij, centū quadraginta millia hostiū Cimbrorū occidit, supra sexaginta millia capta in potestatē redigit. Durauit igitur hoc bellum Cimbricū duodecim cōtinuos amplius años, sumpto initio à Cn. Papyrio Carbone Coss. à Cimbris interfecto, vsq; ad quintū Caij Marij consulatū, cùm ad Athesin illos penitus debellauit. Nec sane modicas Cimbri intra id tēpus Romanis clades intulerunt, cùm aut cæsis, aut captis fugatisúe eorum ducibus, quinq; Consulares exercitus prosternerēt. Equidē nisi fuisset ita diuinitùs constitutum prædictumq;, vt Roma, plerisq; omnibus subactis prouincijs, orbis terrarum caput efficeretur, summumquè in eo imperium & potestatem gere-

ret, & nisi ea tempestate tam excellentis virtutis & felicitatis incredibilis extitisset imperator, potuisset forsitan tunc imperium Romanum penitus euerti atq; deleri. Proinde haud immeritò Marius tertius vrbis Romæ conditor & assertor à Plutarcho appellatur, primoresq; ciuitatis, qui antea ipsi, vt nouo homini, tanta honorum fastigia inuiderant, tunc Rempublicam ab eo conseruatam fassi sunt. Certatum verò eo bello cunctis imperij Romani viribus, totoq; adeò regni corpore, cum, exhausto ad milites conscribendos ærario, Marius omnes populi Romani socios & amicos in auxilium exciuerit, exulesq; vndiq; & ob maleficia iudicijs damnatos, permissa impunitate, contra leges reuocauerit, quò maiore armorum mole tantis hostium conatibus obuiam iret. Atqui, vt Tacitus refert eo loco, vbi hanc Cimbrorum in Italiam expeditionem perquam magnificis effert verbis, constitit ea victoria Romanis decem & ducentorum fermè annorum continuis grauissimis difficilimisq; bellis, si temporis series, à Cæcilio Metello & Papyrio Carbone coss. ad alterū vsq; Traiani Imp. consulatum, subducatur. Cæterùm quod scriptores nonnulli asserunt, postremo hoc prælio Cimbros ad internecionem vsq; gentis cæsos deletosq; fuisse, id à vero esse alienum, non vno argumento liquet. Etsi

enim

enim vires eorum, tanta in ipsos strage edita, adeò fractæ attritæq; sunt, vt robur uetus & potentiam pristinam recuperare postea nunquam potuerint: reliquiæ tamen fusi ad Athesin exercitus ita fuga dispersæ sunt, vt partim ad Mæotidem paludem regressæ, partim in Græciam & Pannoniam nouis quærendis sedibus dilapsæ sint, nonnulli quoq; in Germaniam & natalem peninsulam suam effugerint. Enim verò post id tempus quòd nulla in historijs Cimbrorum extat mentio, nemini mirum videri debet. Nam sumptis semel & intentatis improsperè contra Romanos armis, postea quieti sese tradiderunt, nec inter ipsos inuentus est, qui, temporum rerumq; gestarũ vices literis mandando, posterorum memoriæ factorumq; æternitati consuleret. Imperante Augusto Cæsare, retinuisse Cimbros etiam tum aliquã imperij vmbram, inde constat, quòd ei (vt commemorat Strabo) æreũ lebethem, peculiari quadam religione abs se consecratum, dono miserint, vt eo facto dissidij veteris & iniuriarum memoriam quasi abolerent, amicitiæq; fœdus cũ eo pangerent, Sub idem quoq; tempus victos à Danis lutia, parte Chersonnesi propinquiore Danis, quam tunc obtinebant, expulsos esse, annales meminerunt. Quæ igitur inde superfuit multitudo, Danorum metu Saxonię ducibus sese

ſubdidit,nec ſine multa & varia rebellione pa
ruit. Necq; omittendum mihi hoc loco vide-
tur,quod in commentarijs belli Gallici Cæſar
recenſet,Cimbros Teutonesq;,cùm in Galliã
Italiamq; iter facerent,impedimentis ijs, quæ
ſecum agere aut portare non poterant,citra
Rhenum depoſitis, cuſtodiæ ex ſuis ac præſi-
dio ſex millia hominum reliquiſſe.Hos, pro-
fligatis in Italia ſocijs & popularibus, multos
annos à finitimis exagitatos, cùm aliàs bellũ
inferrent,aliàs illatum defenderent, conſenſu
eorum omnium pace facta,inibi locum domi
cilio ſibi delegiſſe.Inde Aduaticos prognatos,
qui obſidenti Cæſari dedito oppido,in quod
egregiè à natura munitum omnia ſua contu-
lerant, deſertis metu reliquis oppidis caſtel-
liſq; vniuerſis,cùm inſequenti nocte munitio
nes Romanas, compoſitis inſidijs fideq; ru-
pta,inuaderent,ad millia quatuor eorum oc-
cidit: ac poſtridie vniuerſam oppidi ſectionẽ
vendidit, numeruſq; capitum ab emptori-
bus millia quinquaginta trium ad eum rela-
tus eſt. Hos alij Neruijs eſt Eburonibus, qui
nobis Tornacenſes & Leodicenſes ſunt, fini-
timos fuiſſe arbitrantur: alij in Heluetia prope
Tauriſcos,qui quibuſdam Vranienſes,collo-
cant.Hinc eorum orta eſt opinio, qui partem
Cimbrorum,ab ea clade ſuperſtitem,in Helue
tia ſedem nactos conſediſſe, ſcribunt. Equi-

dem ex omnibus his omnino haud incertum
eſt, ex eadem gente, tametſi per omnes diſper-
ſa terras, plurimos tamen cladi in Italia acce-
ptæ ſuperfuiſſe, Porrò quæ de antiquiſsimis
eius gentis moribus & inſtitutis referri poſ-
ſint, hæc ferè ſunt. Vtebantur primis tempori-
bus vetuſtiſsimi illi Cimbri, & qui in Holſa-
tia poſtea ſedē habuerunt eorum poſteri, pri-
ſca illa Germanica lingua, quæ Saxonum ge-
nuina eſt. Regem aut principem agnoſcebant
neminem, ſed, exortis ſubinde bellis, ex ſuis
fortiſsimum quenq;, & factis illuſtribus ſpe-
ctatum, ducem ſibi deligebant. Si fortè qui, ex
plorata virtute & factis præclaris editis pares,
electionem dubiā facerent, ſorte per ipſosmet
iacta iudicabantur. Nec diuturnius cuiuſquā
erat imperium, quàm bellum ipſum, cuius ge
rendi dux eſſet declaratus. Præter nobiles co-
lonosq;, & quoſdam conditione ſeruos (quos
Chriſtiana nunc pietas ſuſtulit) nullos inter ſe
vitæ ſtatus aut diſcrimina alia habebant. Co-
mitum verò & Baronum, titulos ac nomi-
na planè ignorabant; quemadmodum nec
nunc quidem apud finitimos Danos Sue-
cosq; in vſu ſunt, niſi quòd ante paucos an-
nos quidam nouo exemplo & ambitione
inuſitata, fortaſſe cum aliqua etiam priſtini
iuris ſui iactura, eos incognitos hactenus
honoris titulos gradusquè in Suecia adepti

ſunt. Summa apud eos dignitas, ſummusq́ honos & ſtatus poſt electos belli duces, equitum erat, quos ab ornamentis, quæ illis conferuntur, auratos vocamus. Ad quem maximi honoris gradum nulli patebat aditus, niſi qui virtute bellica, factisq́ in hoſtem egregijs patratis, cuiuſcunq́ vel claſsis vel fortunæ eſſet, ad id dignitatis culmen meritò aſcendere putaretur. Iis enim ſolis, vt præclarum & ingens compertę ſpectatæq́ virtutis præmium, in conſpectu exercitus patentibusq́ campis, ab ipſis ducibus, quorum ductu & auſpicijs ſtrenuam & memorabilem in bello operam præſtitiſſent, ſolenni ritu & ceremonia conferebatur. Quod ipſum & apud alias pleraſq́ gentes in more fuit, & recenti maiorum memoria Franciſcus Galliæ rex, laudatiſsimo ſanè exemplo, in conſuetudinem quodammodo reuocauit. Is enim, cùm duplici periculoſoq́ admodum prælio Heluetios, pugnaciſsimam gentem, non procul Inſubria fudiſſet, quoniam ipſemet præ cæteris in prima acie audaciſſimè dimicans, & optimi ducis & ſtrenui bellatoris munia impleuerat, conſenſu gratulantium principum exercitusq́ vniuerſi, eo honore digniſsimus habitus, de manu Baiardi impigri ducis, quem ante alios fortiſsimè in hoſtes pugnantem conſpexerat, equeſtris dignitatis ornamenta, adhibitis de

more

more ceremonijs, accepit. Nostro verò sæculo equestris ordo à fortibus viris, & militari laude præstantibus, rarius propterea appetitur, quòd in eum non semper, vt olim, testatæ virtutis meritò clari, sed qualescunq; passim fauore principum subleuati cooptantur. Qui enim, vel principum gratia florentes eum dignitatis gradum affectant, vel opibus affluentes emptitio honore cæteros antecedere cupiunt, licet nulla probatæ virtutis testimonia præcesserint, verbis ex solenni ceremonia conceptis, districto Imperatoris ducisúe gladio in sinistro humero leniter percutiuntur, eoq; ritu, & ipse honos & eius insignia ornamentaq;, quibuslibet promiscuè communicantur. Cimbri porrò in Christianæ fidei societatē, repudiatis Idololatricis superstitionibus, eodem tempore vnà cum Saxonibus sese contulerunt. Ante id verò tempus Solem & Lunam, aliosq; vanæ religionis deos adorabant, eosq; diuersis & certis in locis colere, & sacra ipsis facere solebant. Neq; enim cœleste & immortale numen vllis aut ædibus, aut alijs operibus manibus mortalium fabricatis, includi & contineri posse credebant. De animarum tamen immortalitate rectè statuebant, doctrina ea quasi per manus, à Gomer vsq; primo gentis autore, posteris tradita. Honesta item inter ipsos connubia maris vnius fæminæq;

erant copulatio, quorum alterutro fatis functo, secundas nuptias non celebrabant. Verũ vt pares essent coniuges, eiusdemq; status & conditionis, magnopere obseruabant: qui aliter contraxissent, eorum vterq; publicam & ignominiæ & suspicionis notam subire videbatur. Reos adulterij & conuictos capitali supplicio afficiebant, vt certior maiorum sanguis propagaretur. Iurisdicũdi iudicijq; exercendi hunc habebant morem. Erat vniuersa ditio in certas parœcias siue curias diuisa, eæ statis temporibus locisq;, pro se quæq; seorsum, suis cum armis patente sub dio in campis conueniebant, aderantq; eiusdem loci viri nobiles, qui velut testes iudicio asiderent. Ibi in medium prodibant, qui contra alios litem habere se existimarent, auditisq; & cognitis partis vtriusq; actionibus defensionibusq;, conuentus vniuersus in consiliũ ibat, idq; temporis spacium, quod interim deliberando terebatur, curam vocabant. Expensis diligenter & velitatis in partem vtramq; controuersijs, in cõsessum redibant, vocatisq; litigatoribus de iure pronunciabant. Si quis stare iudicio non vellet, ad duodecim constitutos siue iudices siue arbitros, & ab his ad vniuersę ditionis conuentũ prouocare ei licebat. Hæc minuendarum litium iudicijq; cõsuetudo semel quot annis obseruabatur, & est in hunc vsq; diem

locus

locus nō procul Rendesburgo, qui annuæ trabis nomē ab eo iudicij more etiamnū retinet, solentq́ illic nunc quoq́ terminandis controuersijs nonnunquā conuentus haberi: ac fuerunt præterea in alijs Chersonnesi partibus similia loca, quorū memoria lōginquitate temporum intercidit. Homicidij crimen vltimo supplicio non prosequentes, mulcta pecuniaria plectebant, ne vno infelici casu duo de medio tollerētur: idq́ ita ad Christianū vsq́, eius nominis tertium Daniæ regē, obseruatū est. Is enim, vt erat princeps prudentia mira, & ęqui boniq́ seruantissimus, quoniam ea consuetudo à diuino simul humanoq́ iure discrepare videbatur, inolitam vsu & temporis diuturnitate legem, ante annos nō adeò multos, con sensu procerum ita constrinxit atq́ mitigauit, vt qui inopinantem quempiam, armisúe ad corporis sui defensionem non instructū, interfecerit, capite pœnam luat, in reliquis priscæ consuetudinis vigor obtineat, vt à sanguinis profusione temperetur. Si acriores fortè contentiones de iure aut honoribus inciderent, inter nobiles præsertim, antiquo Romanorum more initis duellis, Marte iudice lites dirimebant. Erant sepulturæ eorum in syluis et agris, tumulosq́ aggestis lapidibus vestientes muniebant, quod genus cōplures passim adhuc visuntur, qui Gygantū strata vocantur. Non-

nulli

nulli quoq; ſed pauci, extructis rogis, more Romano cremari, cinereſq; collectos in vrnas cuſtodiri volebant, cuius rei veſtigia aliquot noſtro ſæculo reperta ſunt. In dictis, pactis, factiſq;, fides ſumma & mira animorum conſtantia erat, quam non præſtare, vel leuiuſculis etiam in rebus, omnino ignominioſum & inhoneſtum ducebant. Neq; opinio ea exiſtimatioq; penitus apud poſteros euanuit: ſed, vt ab optimis accepta maioribus, ſtudio magno nec minore cum laude etiamnum retinetur, vt nobili inprimis homini nihil æq; turpe putent, quàm datam fidem fallere, idq; qui facere reueritus non fuerit, is haud obſcura infamiæ macula aſpergatur. Ad bella ſinguli viritim proficiſcebantur, ductis ſecum vxoribus, quæ incantationum magicarumq; artiũ gnaræ, auguriis & vaticiniis operam dabant, deq; præliorum euentibus ſcienter præſagiebant: quemadmodum & hoc bello, quod ſcribere aggreſsi ſumus, Dithmarſorum mulieres feciſſe compertum eſt. Quam conſuetudinem Germanis quoq; vſitatam fuiſſe, Iulius Cæſar autor eſt, vt eorum matresfamiliâs ſortibus & vaticinationibus declararent, vtrum committi prælium ex vſu eſſet nec ne, dicerentq;, non eſſe fas Germanos ſuperare, ſi ante nouam Lunam prælio contendiſſent. Fugere in bello res inſolens ipſis erat, quiq; id feciſſet,

ei nullus ad ſuos reditus patebat, omniumq́ commercio erat interdictum, neq́ grauiorem vllam turpitudinem aut ignominiam nouerant. Victui & opibus quærendis ex re pecuaria magis, quàm agricultura, ſtudebant. Erat regio omnis, vt ſuprà quoq́ demonſtratum eſt, in campeſtrem & paluſtrem diſcreta. Bonis & poſſeſsionibus ſuis, quæ paſcuis potiſsimum, fundis, ſtagnis & nemoribus conſtabant, pro arbitrio vtebantur fruebanturq́, neq́ ea colonario beneficiarioúe, ſed proprio atq́ hæreditario omnes iure tenebant. Nec operis quidem & ſeruitijs nobilitati præſtandis coloni, ita vt nunc pleriſq́ in locis, olim grauabantur, quæ poſtea ab his, qui veris expulſis incolis has oras occuparunt, paulatim introducta ſubditisq́ impoſita ſunt. Id vel inde conijcere licet, quòd agreſtes, Holſatiam Dithmarſiamq́ incolentes, ſua ſibi habent dominia & prædia, quæ hæreditate veniunt, tranſeuntq́, & rariora leuioraq́ eorum ſunt onera, nec ijſdem locis, vt in alijs, tot nobiles ſua habent domicilia. At mutatis ſubinde dominis, cùm quiſq́, vt erat victor abrogatis veteribus nouas præſcriberet diceretq́ leges, ex bonis hæreditarijs paſsim precaria atq́ conductitia effecta ſunt. Nobilium autem poſſeſsiones & dominia, vt nunc quoq́ magna ex parte exiſtunt, proprij iuris liberæq́ poteſta-

tis

tis eorum, nec, feuda sed allodialia erant bona, extinctaq́ omni familiæ cuiuspiam prole mascula, ea non ad principes, sed ad agnatione proximas, sexus muliebris recidebant: cuius rei exempla & nostro tempore vidimus. Hæc omnimoda cum iurisdictione, meriq́ & mixti imperij potestate, ac cunctis pleni iuris commodis possidebant: idq́ siue ius, siue consuetudinem à maioribus ad posteros transmissam, etiamnum hæc ætas retinet. Familiarum tamen inter se dissidentium controuersijs litibusq́ effectum, vt nonnulla ex his, pristino iure obscurato & abolito, pro feudis habeantur. Hæc planè sunt, quæ de antiquissimis eius gentis institutis & moribus extant, quorum potissima pars eadem in regione in hunc vsq́ diem apud posteros viget. Etenim quanquã post eam cladem, quam in Italia, duobus funestis superati prælijs, grauissimam perpessi sunt, vires eorum & potentia (vti suprà copiose memorauimus) ita conuulsa prostrataq́ est, vt ad pristinum postea decus & robur haudquaquam aspirare potuerint: reliquiæ tamen, & eorum, qui cæteris domo profectis remansere, & qui ex fuga ad lares antiquos reuersi sunt, genitalem oram obtinuerunt. Hi postea ob virium imbecillitatem paucitatemq́ contemptui haberi, & finitimorum expositi iniurijs plurimis damnis

damnis & incommodis affici. Dani nimirum, quod suprà attigimus, circiter id ferè tempus, quo diuina potestas humana in specie ad salutem nostram cœlo sese demisit, lutiam illis ademerunt, haud exiguā regni portionem. Quorum adacti metu incolæ, vt certam sibi alicunde defensionem pararent, Saxonibus se submittentes dediderunt. Vandalorum præterea, qui Vilsi & Vagri nuncupantur, assiduis vexati irruptionibus, ea ditionis parte, quæ inde ab occupatoribus Vagria appellatur, exuti sunt. Sed eam deinceps, vi in potestatem redactam, Adolphus eius nominis alter Holsatiæ comes ab hostibus recepit. Carolus postremò Magnus, primus Germaniæ Imperator, post debellatos annis triginta Saxones, quò celerius sanctiusq; fidem Christianam, cui obstinate reluctabantur, amplecterentur, ad decem millia hominum in Belgicum hinc transtulit, vbi nunc Flandria & Brabantia regiones sunt, agrosq; eorum & sedes, quas abitu suo vacuas fecerant, Obotritis Vandalis assignauit tradiditque. Ab omni itaq; memoria, primi exterorum Saxones Cimbris imperabant, ex quibus Imperatores quoq; orti sunt. Otho deinde primus cognomento Magnus, Henrici I. aucupis filius, Hermanno Billingio nobili viro, quem ob egregiū singularis industrię & virtu

tis eximiæ laudem, probatamq́; in bello et pace operam fidelem, ex præfecto primùm ducem fecerat, terram eam omnẽ, additis Brunsuicensi Lunenburgensiq́; ducatibus, in ditionem permisit & dedit. Sub cuius posterorum dominatu ad centesimum quinquagesimum vsq́; annum cum fuissent, ad comites inde Scouemburgios summa rerum deuoluta est, circa annum salutiferi virginis partus supra centũ & mille trigesimum primum. Anno deniq́; trecentesimo vigesimo nono pòst, in potestatem Christiani primi Daniæ regis, (is ex illustri & vetusta Oldenburgicorum comitum stirpe, & sorore Adolphi vltimi Holsatiæ ducis prognatus, opes & titulum sororĳ sibi vendicabat) concesserunt, numeratoq́; obiter aliquo auri pondere, hi, ad quos ex cognatione Scouenburgiorum ius deuenisse videbatur, pacati sunt. Eius posteritas nunc Daniam, Noruegiam, ducatum Slesuicensem, & Holsatiam Dithmarsiamq́; tenet: nec stemmatis lineam pro ĳs, quibus illa ignota est, subĳcere piget.

)( )( )(

Cæterùm quantæ & quàm crebræ rerum mutationes & vicissitudines, propter frequentes

CHRISTIANVS PRIMVS, COGNOMINATVS DIVES, EX COMITE

Oldenb. & Delmenh. trium Regnorum Borealium, Dan. Sue. & Norueg. primus ex illa ſtirpe Rex factus, & Dux Sleſuicen. & Holſatiæ, natus ex vnica ſorore Adolphi regis Holſatiæ. Vxor eius fuit Dorothea, Chriſtophori Regis Danorum relicta vidua, nata ex ſtirpe Electorum Brandenburgenſium. Moritur Anno 1481 Haffniæ, cùm regnaſſet annos 34.

Olaus, qui in teneris annis mortuus eſt.

Iohannes Daniæ, Norueg. & Suec. 2. ex illa proſapia rex. Vxor eius fuit Chriſtina Erneſti ducis Saxoniæ Electoris filia. Moritur Anno 1513 Alburgi in Iutia: ætatis ſuæ anno 58. Præfuit regno 32 annos.

Fridericus, primùm dux Holſatiæ & Sleſuic. deinde & 4. Rex Daniæ, & Noruegiæ: moritur Ctottorpiæ, Anno 1533. Habuit primò filiã Electoris Brandenburgenſis, Ioachimi Annam. Deinde Sophiam Ducis Pomeraniæ filiam.

Margarita nupta Regi Scotiæ, cui peperit Iacobum Stuardum, cuius filia unà cum regno data eſt Franciſco Regi Galliæ, quo mortuo ſecundas infelices contraxit nuptias, & tandem à Regina Angliæ Elizabetha capta fuit.

Franciſcus, hic in teneris annis diem obijt

Chriſtiernus eius nominis II. Dan. Suec. & Norueg. ex illa progenie tertius Rex, quibus regnis omnibus à patruele Friderico expulſus, captiuus factus, & in cuſtodia detentus eſt per annos 27. Moritur in uinculis anno 1559. 25 Ianuarij Caldenburgij. Anno ætatis 78. Duxit Caroli V. & Ferdinandi Imperatorum ſororem Iſabellam, Philippi Regis Hiſpaniarum filiam.

Elizabetha mater Electoris Brandenburg. Ioachimi, & Marchionis Ioannis. Obijt anno 1555.

Dorothea nupta duci primo Pruſſiæ Alberto. Hæc nata eſt anno 1504. ex prmio coniugio. Habuit unicã filiam, Annam Sophiam Pruſſiæ Principem, quæ nupſit Ioanni Alberto duei Obotritorum, quæ nata eſt anno 1527.

Chriſtianus III Daniæ, & Norueg. ex illa familia 5 Rex. Moritur Caldingæ anno 1559. primo Ianuarij, ætatis 56. Habuit in uxorem Dorotheam, natam ex Ducibus Saxoniæ inferioris. Hic natus eſt etiam ex primo coniugio.

Ioannes Senior dux Sleſuicenſis, & Holſatiæ &c. natus ex ſecundo coniugio cũ ſequentibus fratribus, & ſororibus.

Eliſabetha nupta Vdalricho duci Obotritorũ, cum quo habuit unicam filiã Sophiam. Elizabetha nata eſt anno 1527.

Adolphus dux Sleſ. & Holſat. Habuit Philippi Landtgrauij filiam Chriſtinã. Natus eſt anno 1526.

Fridericus Epiſcopus Hildeshemienſis, & Sleſuicenſis, Coadiutor Bremenſis. Moritur Chilonij anno 1556. 27. Octob. ætatis 25.

Dorothea nupta Chriſtophoro, Duci Obotritorum.

Iohannes, qui impubes in aula Caroli V. auunculi defunctus eſt.

Dorothea uxor Friderici Electoris Palatini.

Chriſtiana, nupta primùm Principi Mediolanẽſi deinde Duci Lotharingiæ.

Fridericus II. Daniæ, & Norueg. Rex VI. ex illa gente natus Anno Chriſti 1534. die 30. Iunij in Haldersleben. Duxit Sophiam Elizabethæ ex altero coniugio amitæ ſuæ filiam.

Magnus in Liuonia Epiſcopus I. Orpatenſis in Oeſel Curland, & Vvick. Duxit Mariã Muſcouitarũ Imperatoris ex patruele neptem. Natus Anno 1540. Haffniæ.

Iohannes Dux Slesuic. & Holſat. ex Duciſſa Brunſuicenſi.

Anna nupta Auguſto Electori Saxoniæ. Nata anno 1532.

Dorothea nupta Duci Luneburgenſi Vuilhelmo. Nata 1569.

Sophia Regina Daniæ, Friderici II. uxor.

Fridericus.

Philippus.

Sophia.

Elizabetha nata anno 1573. die 25. Auguſti.

Chriſtianus, Erneſtus, Dorothea.

quentes ac multiplices finitimarum gentium incursiones, his in locis factæ sint, vtq; regio omnis, in plures diuersasq; distracta partes, varios acceperit dominos, quibus id temporibus, quibusúe incrementis & occasionibus contigerit, neq; suscepti operis breuitas patitur, neq; instituti nostri est recensere. Primos enim duntaxat soli incolas & habitatores ab antiquissima memoria repetere, eorumq; facta illustriora, mores & consuetudines quantum ex non incertis omnino testimonijs compertum esset, perstringere voluimus, eaq; in re nos Lectori minimè moroso aliqua ex parte satisfecisse confidimus. Proinde his, qui ea plenius certiusq; cognoscere desiderauerint, ex integris historiarum scriptis, & annalibus petenda colligendaq; erunt. Vt igitur tandem ad Dithmarsiam ipsam speciatim aliquando veniamus, nunc ea, quæ initio polliciti sumus, exequemur. Patet, vt suprà dictum est, septem in longitudinem miliaribus Dithmarsia, pauloq; minus in latitudinem, situ naturaq; loci peregregiè munita. Ab oriente tuetur latus flumen Eidora, ab occasu mare Britannicum, ad meridiem claudit Albis fluuius, ad Aquilonem cingunt fossæ perductæ & munitiones. Varios hæc ora temporum successione dominos habuit, quorum alios interfecerunt incolæ, alios eiecerunt, nonnullos quoq;

vi subegerunt. Post Saxones, quibus omniũ primis vnà cum aliis accolis finitimisq́ꝫ paruit, ex annalibus const at, fuisse aliquod tempus, quo eam comites ditione tenuerint. Ex horum numero primus Dedo à colonis interemptus est: cuius post cædem cum vxor eius Ida, genere Sueua (cui Henricus III. Imperator patruus, & Leo VIII. pontifex erat auunculus) Etelero comiti, cognomento Albo, nupsisset, is eundem vitæ suæ exitum nactus est. Tertius ab eo Rodolphus Marchio (is tunc eam successione acceptam tenebat) trucidatus, cui non multò post filius eiusdem nominis additus est: maiore quidem cum contumelia atq́ꝫ iniuria, quod castello eius Bocelenburgo, in quo cædes fuit perpetrata, euerso & diruto, coniugem Valpurgam, amputatis naribus atq́ꝫ auribus mutilatam, in proximum profluentem abiecerunt, qui etiamnum hodie ab illa demersa nomen retinet. Huic Rodolpho erat frater Hartuicus, is ius suum vniuersum in ea ditione, quod morte fraterna ad ipsum redierat, permutatione facta & recepto in eius locum Stadensi comitatu, antistiti Bremensium tradidit. Subegit postea Dithmarsiam armis Henricus Leo, & pagos aliquot Abbati Stadensi dono dedit, quorum nomine vt tributum acciperet, cúm eò venisset Abbas, vita spoliatus est, atq́ꝫ obiter alia

pagis

pagis nomina indita, quò memoriæ debitæ annuæ pensionis extingueretur. Adolphus quoq;, isthoc nomine tertius Holsatiæ comes, anno Christi post millesimum centesimum octuagesimo sexto, armis in potestatē redactā aliquandiu tenuit, sed non multò post recedentes à fide Dithmarsi omnem nobilitatem, quæ multa eo loco erat, ditione expulerunt. Assentiente deinde & permittente Adolpho, Hartuicus antistes Bremensis, qui de comitū Holsatiæ stirpe fuisse traditur, eam sui iuris fecit. Adolphi enim & Oldenburgici Schouenburgijq; comitum copijs adiutus, vastatis agris, magnisq; illatis vndiq; detrimētis, ad ditionē compulit, grandemq; æris summā se daturos vt polliceretur, adegit. Verū reducto dimissoq; exercitu, nihil ex pacto præstantes Dithmarsi, neq; pecuniam promissam expendere, & abrupta fide ad Daniæ regē desciscere, in eius quoq; potestate non diu permansuri. Etenim vicesimo septimo post mille ducētos, anno à nato Christo, cū inter Adolphū prioris filiū ac Lubecenses, & Regē Daniæ Valdemarum, iuxta prædium Bornhouede acre fieret prælium, essentq; in copijs regijs Dithmarsi, nefario perfidiæ crimine regem hostibus prodiderunt. Pepigerant occultè cum Holsatis ante conflictū, se deserto rege ad ipsos transituros, eiusq; rei indiciū fore, si imas clypeorū oras cō-

uertissent. Itaq; vt ad manus ventum est, ipsi in extremis collocati, vbi iã pugna ferueret, scutis inuersis à tergo Danos adoriuntur, quo insperato casu perculsus regius exercitus, prementibus vndiquaq; hostibus, superatus, & Otho dux Brunsuicensis, nepos regis ex sorore, captus est, ipso rege regisq; filio vix ab hoste fugæ præsidio seruatis. Ita cùm infami singularis perfidiæ nota in libertatem sese vindicârunt. Anno autẽ sexagesimo secundo post, Henricus Holsatiæ ac Stormariæ & Iohannes Vagriæ comites, ius suum armis repetituri, in Dithmarsiam exercitum duxerunt, prælioq; inito superati, multis suorum profligatis, reliquis fuga cruentis ex hostium manibus sese eripientibus, ipsi quoq; fuga saluti suæ consuluerunt. Post quam pugnam cùm vnus & triginta effluxissent anni, orta inter comites Holsatiæ dissensione, quæ ad arma vsq; processit, Dithmarsi arrepta ea occasione, vt alteri parti quasi suppetias ferrent, agmine facto in Holsatiam irrumpunt, & obuia quæque, cùm vicos tum agros & prædia, populando inflammandoq;, ad Chilonium vsq; oppidum progrediuntur. Vnde cùm diuersa uia onusti præda domum regrederentur, Gerhardus Holsatiæ comes celeriter consectatus eos, non procul Bornhouede, vbi pernoctauerant, sub lucem improuisus superuenit, & quin-

quingentos ex illis trucidat, præter eos, qui aut in ſtagnum propinquum impulſi, aut ſemetipſos præcipantes, vndis perierunt. Qua inflati victoria Gerhardus eiusq; frater Iohannes, ſecundo pòſt anno, quantas poſſunt maximas copias cogunt, euocatisq; in auxilium extraneis ducibus numero quatuordecim, & vniuerſis ditionis ſuæ viribus in vna caſtra contractis, die natali virginis Mariæ, inito Autumno, Dithmarſiam intrant, & pacato itinere, reſiſtente nemine, toto cum exercitu ad locum vſque, quem Norderſtrant vocant indigenæ, in meditullium Dithmarſiæ perueniunt. Ibi ingruentibus hoſtibus aciem obuertere auſi Dithmarſi, reſtaurato prælio bis in fugam coniecti ſunt, ad mille & ſeptingentos eorum occiſis, reliqui in proximam ædem ſacram fuga delati, eaq; ſubitarijs pro tempore operibus munita, contra hoſtium vim ſeſe defendere conati ſunt. At vbi ducum iuſſu milites ligna comportare, eaq; appoſita templo ſuccendere vident, territi periculo agreſtes, ſi veniam impetrent, modò ſe deditionem, & in poſterum comitum Holſatiæ imperata facturos, pollicentur. Illi autem dictis eorum fidem nullam habentes, ignem propius admoueri iubent. Quo animaduerſo obſeſsi cùm iam laminæ, quibus ex plumbo templum erat contectum, liquefactæ ab igne ſtillare cæpiſſent,

nihilq; aliud, nisi pręsens ante oculos exitium, & miserabile mortis genus conspicerent, in desperationem adacti, facto impetu in hostes, qui minus, ac decuit profuitq;, in rem suam intenti vigilabant, ex templo confertim sese eijciunt, illisq; opportunè subuenientibus, qui hinc illinc in fossis notisq; latibulis metu hostiũ sese occultauerant, ex ducibus duodecim, reliquæ verò multitudinis duo millia interficiunt. Soli Gerhardus Holsatiæ comes & Henricus Megalopolensis cum paucis incolumes elapsi. Intercedentibus deinde annis aliquot, Nicolaus Holsatiæ comes leuibus multis & tumultuarijs pugnis, cùm, vel iniurię vel damni illati uindictam causati, subinde in Holsatiã incursiones facerent, cum Dithmarsis conflixit, quarum imprimis ea, quę in loco Tirperslo inita est, memorabilis fuit. Ex qua cum æquo penè marte vtriq; discessissent, tandẽ res ad inducias & pactiones, literis sigillisq; firmatas, deducta est. In his inter cætera cautum fuit, vt neutri alterius partis hostes domicilijs suis receptarent, fouerent aut defenderent. Hanc conuentionis particulam, quia hęredes quoq; obligabantur, cum Ericus Saxoniæ dux, socer Alberti comitis Holsatiæ, anno exortæ salutis quarto post millesimum quingentesimum, ductis in Dithmarsiam copijs, inde prædam abegisset, perq; Holsatiam domum

esset reuersus, Dithmarsi violatam contende-
re, quod permissu comitum eam expeditionē
per fines eorum susceptam crederent. Publi-
catis igitur ad principes finitimos & vrbes li-
teris, de Gerhardo Slesuici duce & Alberto co
mite grauiter conqueruntur, eosq; accusant,
quod contra pacta, conuenta, & literis sigil-
lisq; munita, egerint, seq; more militari non
præmonitos per ditionem suam inuadi dispo
liariq; à socero permiserint: quamobrem iniu-
riæ damniq; accepti compensationem ab ipsis
reflagitant, atq; adeò vi harum literarum ex-
torquere conantur. Quo comperto, Gerhar-
dus fratrem Albertum ad se accersitum duri-
ter increpat, quod tantum socero indulsisset,
cū eo expostulans: sed is iureiurando ritè con-
cepto, coram fratre et suis vtriusq; consiliarijs,
sanctè affirmat, se eius rei planè inscium & o-
mnis culpæ expertem esse. Gerhardus ergo
vbi fratrem extra noxam esse intellexit, ambo
primùm literis, cùm ad Dithmarsos, tum ad
principes ciuitatesq; perscriptis, agunt: his se
purgantes, culpamq; eius facti, & suspicionē
omnem â se amouentes: illos verò grauiter a-
cerbeq; insectantes, quod honoris sui & nomi
nis rationem nullā habuissent, tantamq; dede-
coris & ignominiæ notā imerentibus asperge
re & inurere molirentur: deinde animū ad in-
iuriā bello vindicandā conuertunt. Dithmar-

si posteaquam in se bellum seriò parari animaduertunt, intercedentibus ciuitatibus, pro facta ipsis iniuria quolibetcunque modo satisfacere se paratos aiunt, modò bellum intermittant. Verùm principes molliri, & ab instituto belli gerendi dimoueri non possunt. Proferebant enim contra ipsos tabellas siue literas publicas, quæ omnium vniuersæ ditionis incolarum nomine, anno parte salutis supra millesimum ducentesimum tertio, datæ confectæque erant: quibus spondebant Dithmarsi, se in perpetuũ Gerhardo comiti, eiusque iustis & legitimis hæredibus, obnoxios & deuinctos fore, Holsatisque in cunctis eorum periculis auxilium laturos. In cuius belli exordio tametsi fortuna Holsatis vehementer arridere visa est, ad extremum tamen singulari incõstantia atque perfidia fefellit & deseruit. Quippe contractis vndecunque copijs in Dithmarsiam irruentes, opimas hinc inde prædas àgunt, & in loco Delffbrugga validum propugnaculum excitant. Id erat turricula, vt passim eæ munitiones fieri solent, forma inferius quadrangulari, vastis grandibusque inuicem connexis lignis coagmentata, vt pilis incidentibus transitum negarent, relictaque circumquaque in lateribus foramina eo spacio patebant, vt maiora minoraque tormenta exeri possent, vnde pilæ in hostes vndiquaque adigerentur.

tur.

tur. Ad quod oppugnandum cum ſæpius venirent Dithmarſi, magno eorum incommodo & iactura ipſos repellere, oppidum Meldorpam facto in id impetu capere, locũ Hannerou in confinio Dithmarſiæ munire, ex caſtellis Tileburgo & Suaueſtadio magna plurimaq́; hoſtibus damna quouis momento inferre. Poſt ea verò proſperè adminiſtrata: mutata fide fortuna Holſatos dereliquit. Nam Albertus comes cum per eum loci tractum, quem Northamme incolæ dicunt, in Dithmarſiam irrupiſſet, iamq́; ingentem & copioſam trahens prædam ad ſuos recipere ſeſe properaret, ex itinere equo lapſus eſt, qui caſus paulo pòſt ipſi fatalis fuit. Cum deinceps vicinæ ciuitates maritimæ per legatos de pace inter ipſos conciliãda agerent, nec abnuentibus quidem Dithmarſis eam precio redimere, æquo duriorem ſe præbuit Gerhardus, plenusq́; fiducia potiundæ regionis, quæ præſertim fraterno iam funere ſatis carè empta poterat videri, vniuerſa copiarum mole in hoſtes inuadere conſtituit. Nec longa interceſsit mora, cum toto exercitus corpore ea via, quæ Suderhamme vocatur, à cœli plaga auſtrali, in Dithmarſiam itur: dux ipſe cum delecta cohorte ad fauces aditus eas cuſtoditurus conſiſtit, milites, agros vicosq́; percurrendo populandoq́;, magnam vndiq́; vim prædæ cogunt,

At hi palantes dispersiq́ꝫ, dum prędæ cupidita te latius euagantur, tardiusq́ꝫ sese recipiunt, in colæ conglobati latera angustiarum, per quas transitus erat, arbusculis occultati occupant, iamq́ꝫ reuertentes, vt erant onusti præda, improuisi aggrediuntur, cædemq́ꝫ faciunt. Antecedebant agmen pueri armigeri, ab iis, cum primus in ipsos impetus fieret, lachrymabilis clamor & eiulatus, tollebatur. Quo ad aureis ducis perlato, tumultum inter suos & rixam de præda ortam ratus, eam sedaturus nudato galea detracta capite properè aduolat. In eum Dithmarsi ex transuerso sese inferunt, sauciatumq́ꝫ grauiter caput equo deturbant. Inde cunctis à lateribus in hostes concitati proruunt, & aliis atque aliis subinde sese aggregantibus ex latebris, quibus se absconderant, copias eas omnes quasi indagine claudunt, & totas occidione ferè trucidant delentque, paucis fuga euadentibus.

Nullius enim vitæ vsitata, sed immani feritate, ne spirantium quidem inter cadauera cæsorum parcunt. Præter ducem occubuerunt bisseni equestri honore insignes, & ex nobilitate trecenti, inter quos nonnulli egregii & magnæ virtutis fuerunt viri, quorum nomina in annalibus adhuc extant. Atq́ꝫ adeò, vt compendio dicam, quicquid lectissimorum hominum militumq́ꝫ in ducatu Slesuicensi Hol-

ſatiaq́ꝫ vniuerſa fuit, & flos omnis robuſtæ viuidæq́ꝫ iuuentutis, hoc bello interijt. Poſtridie tamen eius diei nobiles duo Holſati, Vvolffgangus Poggeuiſcius & alter Ranzouius, inter cadauerum aceruos viuentes reperti & capti ſunt. Hi vt dimitterentur, prius impetrare nequibant, quàm perfeciſſent, vt propugnaculum Delffbruggæ, quod Holſati adhuc tenebant, deſtrueretur. Neq́ꝫ eo contenti Dithmarſi, quòd in pugnantes cadentesq́ꝫ immanem crudelitatem & ſæuitiam pro more intemperanter exercuiſſent, in ipſa quoq́ꝫ cæſorum cadauera miſerè paſsim agros fœdantia, dum ſepulturam honeſtam ipſis negant, ſæuiunt, & dirum immoderatumq́ꝫ animorum furorem ſatiant. Nam ipſius vix ducis, & paucorum præterea equeſtris dignitatis cadauera, ad ſepulturam impetrari potuerunt, quantumuis magno argenti pondere oblato. Reliqua multitudo, contra omnium penè gentiũ conſuetudinem & mores, feris alitibusq́ꝫ in prædam, inſepulta ſub dio per agros & in foſſis iacuit. Nobilium verò cæſorum vxores, cùm multis precibus ſe nihil apud homines, omnis manſuetudinis expertes & ignaros, efficere poſſe intelligerent, callido & felici commento votis ſuis ſatisfecerunt. Sacratarum enim virginum ſiue monialium (vt vocant) habitum fingentes, virorum per agros iacentium,

tium, vti quæq; suum agnoscebat, ossa diligenter collecta ad sepulturam extulerunt. Ita gens omnium immanissima, nequid atrocius dicam, viuentium corpora fodiendo cædendoque, crudeles animos iramq; implacabilem explere non potuit, nisi in ipsos quoq; cineres & vmbras, omni procul pietatis humanitatisq; cultu, extremam odij & furoris sui vim effudisset. Post eam cladem funestam & grauissimam Holsatis, induciæ inter ipsos, renouatis antiquis fœderibus, initæ sunt, quas decimo tamen anno pôst Dithmarsi violare non reformidârunt. Cuius rei gestæ occasio & series hęc fuit. Affecerant vltimo supplicio Phrisij homines facinorosos quatuor, patria Dithmarsos, ob maleficia designata mortis reos. Id ægrè ferentes Dithmarsi, qui eo facto se omnes contumelia affectos putabant, vt eam vindicarent, Phrisios traiecto Eidora amne armis lacessunt: qui obuiam euntes eorum complures occidunt, cæteris aut in fluuium vicinum demersis, aut fuga inita insequentium manibus ereptis. Qua suorum cæde in Dithmarsia euulgata, per omnes pagos ad arma conclamatur, et mox viribus instructiores, magnoq; coacto agmine, reuertuntur, & facta in agrum Eiderstadensem irruptione, obuia omnia vndiquaq; igneferroq; crudeliter vastant, diripiunt, sua redimere volentibus pecuniam imperant,

perant, magnaq́ꝫ abacta præda domum redeunt. At pecunia imperata cùm ipsis pro libitu non solueretur, magna è suis manu comparata denuò Phrisios inuadunt, & omnem eorum agrum deprædantur, supraq́ꝫ capta ab ipsis spolia & rapinas multò maiorem, quàm antè argenti vim mulctæ nomine exigunt, & iniquissimas atq́ꝫ adeò intolerabiles præscribunt pacis conditiones. Inter quas & hæc erat, vt orta inter suos Phrisiosq́ꝫ controuersia, delecti ex Dithmarsis viri viceni, & Phrisiorum vnus, de ea cognoscerent atq́ꝫ iudicarent. Hanc atrocem simul & iniustam vim, ditioni suæ illatam, grauissimè ferebat Adolphus Holsatus, monitos que Dithmarsos, vt ex fœdere agerent, & ab iniurijs suorum temperarent: vbi nihil cœpto desistere comperit, graues contra ipsos simultates animo concepit. Sed quia ipsi cum Danorum rege de ducatu Slesuicensi contentio erat, nihil hostile tentare, vindictamúe de ijs sumere ausus est. Aestimatum tunc fuit damnum, ea incursione Phrisijs illatum, ducentis millibus marcarum. Progressi exinde sunt eò arrogantiæ Dithmarsi, vt inter Daniæ regem ducemq́ꝫ, de Slesuicensi, (vti dictum est) ducatu dissidentes, se arbitros & sequestros interponere cogitauerint. At intelligentes parum quid in iure feudali controuerteretur, existimabant perindè esse,

iumen-

iumentum commodato an ducatus in feudũ detur, eaq; barbara & agresti sua inscitia principum ius penè interuertere conati sunt. Elapso nonnullo tempore cùm Christiernus primus eius nominis rex Danicus Adolphi è sorore nepos, propinquitatis iure ditiones eius omnes ad se transtulisset, is in Germaniam ad Fridericum III. Imp. profectus est, & suo maiorumq; suorum in Dithmarsiam iure demonstrato, obtinuit, vt communi statuum ordinumq; imperij consensu, abolito obliteratoq; comitatus titulo, dux Holsatiæ crearetur. Cui ducatui, vt legitimis metis ambituq; iusto describeretur, Cæsarea potestate Stormaria & Dithmarsia regiones inclusæ atq; copulatæ sunt: idq; diplomate Imperatorio & sigillo cõfirmatum, anno post natum Christum septuagesimo quarto supra millesimũ quadringentesimum. Quod Imperatoris diploma, anno quinto pòst, cum rex Dithmarsis Rendesburgum ad se euocatis exhiberet, vtq; de more in fidem suam sibi iurarent (quod iuramentum fidelitatis siue homagiũ vocant) postularet, Bremensiũ antistitis magistratũ causati, id facere recusabant. Itaq; vim & arma rex comminatus, interuentu procerum annuas inducias dedit, vt eo in temporis spacio, quid sibi facto opus esset, deliberarent. Eius Itaq; post obitũ filius Iohannes in regnis Aquilonaribus successor,

ceſſor,cum Sueciam rebellantem biennio an-
te armis ſubegiſſet, ratus Dithmarſiam cùm
hæreditario iure,tum beneficio Imperatorio,
ſibi obnoxiam eſſe, aduerſus illam quoq; vi-
res ſuas periclitari ſtatuit. Antequam autem
ad arma perueniretur, literis primùm nun-
cijsq; Dithmarſos monet terretq;, vt iudicio
Imperatoris obſequantur,volentesq; & bona
cum gratia id ſubeant, ad quod inuiti & relu-
ctantes cogi poſsint. Quibus vbi nihil ſe pro-
ficere rex videt,bellum indicit,mittitq; nihilo
minus,qui tentatis agreſtium animis operam
dent, vt deditione quàm bello in poteſtatem
eius venire malint.Verùm id quoq; apud ob-
ſtinatam & præferocem nimis gentem fruſtra
fuit. Itaq; rex magnis comparatis vndecunq;
copijs, anno à natali Chriſti milleſimo quin-
genteſimo,menſe Februario,in Dithmarſiam
exercitum ducit. Habebat in agmine præter
milites equitesq; omnis generis,quos magno
numero ex ditionibus ſuis euocauerat, & in
finitimis circum vrbibus & oris conſcripſe-
rat,ſex millia peditum ſtipendiariorum,quo-
rum forti & efficaci opera in Suecia doman-
da vſus fuerat, eratq; nomen eorum, ſiue ob
virtutẽ,ſiue crudelitatẽ & graſſandi conſuetu-
dinẽ,gentibus terribile.Ex nobilitate pręterea
circiter duo millia ipſi militabãt.Conſtitit exer
citus per dies aliquot in cõſpectu hoſtiũ, dum

reliquæ,

reliquæ expectabantur, copiæ conuenirent, vtq; experirentur, si fortè agrestes intrepidi ante periculum, tantis conspectis viribus expugnati, ad deditionem animos inclinarent. Quæ postquam opinio fefellit, Meldorpam oppidum impetu facto aggrediuntur & capiunt. Ibi quoq; nonnulla tracta est mora, vt spacium ineundi consilium de deditione hostibus darent. At Dithmarsi campestribus aridisq; excedere locis, & in interiorem palustrē oram cum omnibus suis sese recipere, illic de vita & libertate fortunisq; suis cum hoste dimicaturi. Mittit eò rex peritos loci speculatores, vt explorent, quæ nam agrestes consilia capiant. Eos omnes intercipiunt illi, cæterisq; interfectis, vnum natione Phrisium minis tormentisq; adigunt, vt enarret detegatq; ipsis, qua via rex irrumpere decreuerit. Eo comperto, per lutulentam valde & impeditam fossis viam, qua ingressuros acceperant, per omnē insequentem noctem continuato pertinaciter labore, vallum ducunt, & iuxta in excubias pręsidiumq; aliquot millia suorum collocant, reliquis ad alia munia obeunda distributis. Rex ignarus horum nullasq; insidias veritus, quamuis reclamarent Holsati proceres nonnulli, quibus angustię loci suspectæ erant, quo constituerat itinere, cum omni copiarum mole in hostes tendit. Anteibat agmen pedestre,

id

id turmæ equitum conſequebantur, extrema
claudebant vehicula, quæ in ſpem prędæ vnà
trahebantur. Vbi propius vallum ſub ictum
tormentorum acceſſerunt cohortes, coloni
poſt aggerem excubantes, eoq; quaſi obice &
tegumento tuti, diſploſis repentè tormentis
mediocrem militum ſtragem faciunt. Subiere
tamen, qui in prima fronte erant pedites, plu-
teis tecti, foſsiſq; ſaltu ſuperatis planitiem oc-
cupant, ſed ſtabant adeo anguſtè, vt ad pugnã
capeſſendam expedire ſeſe minimè poſſent. Ac
cedebat ad id difficultatis dies ventis graſſan-
tibus perquã turbidus, multo imbre & gran-
dine vbertim cœlo delapſa, viri ſimul equiq;
perfundi, foſſæ ad imas vſq; oras completæ ex
creſcere, via aliâs profundo impedita cœno
multo effici impeditior, tanta incidẽte vi plu-
uiæ, eam immiſsis per catarrhactas vndis au-
gere incolæ, & omne agri foſſarumq; diſcri-
men eripere. Direxerant in hoſtes tormenta re
gij, ſed extinctis imbre funiculis, corruptoq;
apparatu omni, nulli uſui eſſe poterant. Ex ad
uerſo Dithmarſi, obiectu valli defenſi, ingen-
tem pilarum glandiumq; imbrem in hoſtes ef-
fundere nunquam ceſſabant. Quos vbi tanta
loci iniquitate alijſq; difficultatibus circum-
uentos, & iam quaſi captos cernunt, tranſilien
tes foſſas vno omnes impetu eos aggrediun-
tur, & bis repulſi redintegrato prælio cohor-

tes, quantumuis fortiter resistentes, sed absorbente plantas luto præpeditas, imbre multo madentes, & frigore rigentibus membris penè emortuas, in fugam vertunt, fugientes insequuntur, cædunt, proculcant, in fosas præcipitant. His propè ad internecionem trucidatis, ad equitatum veniunt, qui loci angustia pressus, luto equos ad genua vsq; deuorante mouere vix sese poterat. Post tergum plaustra fugam impediebant, si progrederetur, cæsorum acerui hostesq; obijciebantur, à latere vtroq; intercludebāt fossæ. Ita coarctatos equites circumfusi vndiq; hostes circumsistunt, & oppugnantes hinc illinc latera vulneratis equis deijciunt, pilis sternunt, lanceis induunt, obtruncant, profligant. Ipse princeps cū paucis, inter quos & illustrissimus Holsatiæ tunc temporis Fridericus regis frater fuit, per densos cadauerum iacentium cumulos via inuenta vix elabitur. Edita itaq; trium lhorarum momento incredibilis est strages, adeò vt ipsis postea victoribus mirum fuerit visum, quod tantulo tempore tantā hostium turbam prostrauerint. Sed inuenti sunt pleriq; sine vulnere: quæ res argumento est, plures vndis suffocatos, quàm gladio cæsos esse. Locus, quo pugnatum est, Meldorpam & Hemmingstadiū oppida interiacet, vocaturq; etiamnum ominoso & infami à re gesta nomine, cacodæmo-

nis opus siue iactus. Periere autē ea clade Adolphus & Otho comites Oldenburgici, nec non præter viros equestris ordinis, nobilesq; Danos & aliarum regionum, ex vna Holsatia ad sexaginta nobilium, quorum nomina in annales relata, passim adhuc leguntur. Occubuerūt quoq; eodem tempore quatuor Ranzouij, inter quos fuit Breda Ranzouius, frater strenui clarissimiq; equitis Iohannis Ranzouij, quo summo eius expeditionis duce Dithmarsi nō adeò multis pòst annis planè subacti, & imperio legitimo subiecti sunt. Reliquę multitudinis alij quatuor millia fuisse cęsa, alij paulo plures narrant, sed Dithmarsi in immensum adaugent numerum. Neq; hac quidem victoria elata gens effera ab vsitata crudelitate sibi temperauit, vt explendæ iracundiæ & odio satis fuerit, nemini cædendo laniandoq; in pugna pepercisse, victosq; iam & interemptos exutis etiam interulis lineis dispoliasse, sed & in ipsa omnis sensus expertia cadauera extremæ crudelitatis & truculentiæ virus effudit. Aliquot namq; peditum millia raptim terra effossa obruit, reliquis omnibus, præsertim verò equitibus, is vltimus sepulchri honos negatus est: totq; viri præstantes, & nobili orti sanguine et virtute rara factisq; egregijs clari, in lacunis, in fossis & campis cœno integente squalidis, aperto sub cœlo fœdè computrescere, ferasq;

animantes, canes volucresq; voraces, corpori bus ſuis paſsim paſcere ſunt viſi. Sed Deus opt. Maximus, impiæ crudelitatis ſceleratæq; in magiſtratum perfidiæ iuſtiſsimus ſemper vltor, tot fortiſsimorum virorum miſeram et indignam calamitatem ac necem, quinquageſimo nono poſt anno, per poſteros eorum egregiè vindicauit. Tunc enim bello illato ſuperati Dithmarſi, multisq; eorum non procul eodem hoc loco, quo tantam cladem maioribus intulerant, vel trucidatis, vel captis, & amiſſa libertate, qua tot annos pertinaciſsimis animis feliciter defenſa inſoleſentes, iuſtã Dei hominumq; in ſe iram & indignationem concitauerant, legitimæ, ſed moderatæ domi nationis iugum acceperunt. Quod bellum quemadmodum geſtum ſit, priuſquam ex inſtituto ſcribere aggrederer, neq; ineptè neq; inutiliter omnino facturum me putaui, ſi vniuerſæ gentis mores ab antiquiſsimo ſeculo repetitos, quæq; olim eandem ob cauſam bella ſuſcepta fuiſſent, & quo exitu confecta, ſingulari libello complexus præmiſiſſem. Ita ſiquidẽ ratus fui omnibus liqueſcere poſſe, quàm implacabile & immane eius gentis odium ſit, & quæ belli huius nouiſsimi cauſæ vel imprimis extiterint. Quare veniã dabit mihi æquus & candidus Lector, ſi hac in parte illi, quàm de cuiſſet, verboſior videbor.

LIBER

LIBER SECVNDVS BELLI DITHMARSICI.

ADolphus Holſatiæ dux ab eo ſtatim tempore, quo adulta primúm ætate ad arma gerenda exercendaq́ aptus factus eſt, ex innata cùm animi generoſi magnitudine, tum iuſta vindictæ cupiditate, indignatus tantam cladem & ignominiam temeritate maiorum acceptam, in eam curam omnes ingenij neruos cogitando intendit, vt quo pacto id dedecus & detrimentum aliquando abolere, & nouo belli ſucceſſu nouoq́ auſu ſarcire, eoq́ facto, præclaram nominis ſui famã proferre latius, ac ditionem annuosq́ reditus augere & amplificare poſſet. Pudendam namq́ illuſtriſsimæ familiæ ſuæ, totiq́ adeò Cimbricæ genti, dedecoris notam inuri arbitrabatur, ſi tam indignum inſolentis & præfracti populi facinus, qui veteres præſertim iniurias nouis indies accumularet, inultum abire permitteretur. Nihil verò in caduca hac & fragili uita, quam natura incertis breuis æui anguſtijs circumſcripſit, beatius & viro principe dignius ſtatuebat, quàm, prouiſa imprimis animæ ſalute, illuſtrem de ſe inclytæ virtutis famam &

gloriam, generosis & decoris inuicti animi factis laboribusq́ susceptis, vbiq́ terrarum accendere, eamq́ immortalem extendere ad posteros. Duplicem siquidem eum fugacis vitæ fructum longe honestissimum iucundissimumq́ iudicabat, si præclara veræ virtutis ingressus via, & certa grataq́ sempiternæ laudis spe frueretur, & ditionis suæ fines propagaret. Qua opinione, vt princeps egregijs animi & corporis dotibus spectatissimus, ab ineunte ætate imbutus, & militiæ studia amplexus, ea ardenti animo excolenda suscepit, ex quibus gloriam perennem, & nominis famam nunquam intermorituram, sibi despondebat: vtq́ viam testandæ eximiæ virtuti latiorem aperiret, in potentissimi ducis Caroli Quinti Imperatoris aulam, vbi quasi clarissima in luce & theatro totius orbis terrarum versaretur, sese contulit. Eius tunc quidem castra, summa cum laude fortitudinis bellicæ & splendoris eximij, omnium prædicatione secutus, nullam militis sibi conciliandi occasionem prætermisit, eosq́ inprimis præfectos, qui non in turpi & sordido lucro, interuersis militum gregariorum stipendijs, sed in vera laude & gloria solidum militiæ fructum reponerent, collatis munifice beneficijs sibi obstrinxit, vt prompta & expedita eorum opera, vbi vellet & opus foret, vteretur. Etenim omnis iampridem

longioris moræ impatiens, vindicandæ in Dithmarsos iniuriæ animum serium sumpserat, eiusq; rei consilia assiduè coquebat, & (quod fortè vnum deesse poterat) opportunam saltem rei bene gerendæ occasionem intentis oculis animoq; vigilanti circumspiciebat. Quæ quidem primum tunc offerre sese apprehendiq; ab ipso visa est, &, cum in obsidione Metensi Carolo Cæsari militaret, ab eoq; pòst copiæ dimitterentur, & cùm Georgius ab Holle & Hildemarus Monninchausen, nobiles militum præfecti, in Bremensium finibus, non contemnenda adducta manu, castra posuissent, cum quibus agitatis de bello consilijs ipsi constitutum erat. Cæterùm his Adolphi fratris sui conatibus vnus semper Christianus Daniæ rex, pijssimus & pacis imprimis studiosus princeps, dum viueret, vehementissimè obstitit. Nam is ætate nonnihil iam prouectior, cum diuturno & inueterato conflictaretur morbo, conscientiæ tenerioris suasu à bello abhorrebat, totumq; sese ad ea, quæ ad animæ salutem videbantur conducere, posthabitis profanis & ciuilibus negotijs, conuerterat, nec vt tanta cædes sanguinisq; profusio se viuente & permittente ederetur, vlla ratione poterat persuaderi. Itaq; Adolpho, sæpius eam expeditionem molienti, nunquam assentiri voluit, &, quocunq; potuit modo,

inceptum eius interturbauit & impediuit. Nõ minus verò, quàm ipse frater, Dithmarsis irascebatur, eorumq́ agrestẽ insolentiam ac peruicaciam insaniæ similem, impense oderat, omniq́ vitæ suæ tempore apud familiares suos crebrò detestari consueuerat. Sed hortantibus eum proceribus, vt ad imperata facienda eos vi adigeret, illos quidem graui pœna dignissimos aiebat, verùm se decurso iam prope spacio senem, qui non de regni finibus latius extendendis, sed de beata ex huius vitæ miserijs emigratione, cogitaret, bellũ (in quo plurimum semper mali esse soleret) nullum gerere velle, eumq́ laborem suscipiendum posteris relicturum. Comprobauerat ex augusta imperij potestate Carolus Cæsar, in gratiã Adolphi enixè id rogantis, beneficium Imperatoris Friderici proaui (cuius superiore libro mentionem fecimus) in ducatum Holsatiensem collatum, idq́ omni ex parte, nouo dato diplomate, fratribus tribus, Christiano regi, Iohanni & Adolpho ducibus, cõfirmauerat, anno partæ per Christum salutis quadragesimo octauo supra mille & quingentos. At Dithmarsi, pro obstinata ferocia & arrogantia solita, nihil sani ad animos admittentes, nulliusq́ Imperatoris præiudicio, ad parendum vlli magistratui, se cogi posse prædicantes, dictis principum audientes esse nõ modò

recu-

recuſare, ſed crebris etiam iniurijs ditionem eorum ſibi propinquiorẽ afficere, plurimaq́ꝫ habitatoribus & incolis damna dare. Auſi pręterea, ſcelere nefario & malitioſa improbitate, illuſtre ducis Adolphi nomen & famam lædere, contumelijs onerare, & maledictis proſcindere. Tam ſtulta enim & arrogans efferatæ ſuperbia gentis erat perſuaſio, quandoquidem tanto æui ſpacio libertatem proſpero ſemper ſucceſſu aſſeruiſſet, totq́ꝫ fortiſsimos deleuiſſet exercitus, vt nulla armorum vi ſuperari & ſubigi ſe poſſe confideret. Eo inani inflata faſtu & pernicioſa fiducia, nullum vel æquiſsimũ ſibi tolerandum magiſtratum, ſed libertatem, ſemel excuſſo ceruicibus iugo maiorum audacia atq́ꝫ conſtantia partam, pertinaciſsimis animis defendendam cenſebat: in qua tamen ipſa nullus ferè iuſticiæ æquitatisúe aut modeſtiæ locus erat. Neq́ꝫ porrò vllæ tam æquæ & tolerabiles excogitari poterant cõditiones, quas, abiecta tandem malitia & feritate mitigata, vllo modo ſubeundas ſibi putaret, neque vlla tam effuſa benignitate & indulgentia ita poterat demulceri atq́ꝫ emolliri, vt ad officium redire vellet. Periculum verò omne & vim adeò inſolenter deſpiciebat, vt vltro etiam illuderet, & iniurijs contumelijsq́ꝫ prouocaret. Etenim in corporibus humanis vt quędam interdum vlcera ita incrudeſcere videmus, vtq-

mnem omnino respuant curationem: quæ si attrectata adhibitis medicamentis lacessantur fortius, virus suum subitò tam diffundunt latè & exaugent, vt mortem accelerent: neglecta verò lenta edaciq; serpigine vniuersum corpus occupant inficiuntq;: ita in animis quoq; peruicacium, eum siue morbũ siue rabiem, sese habere, vsu sæpenumero compertũ est. Qui si exasperati metu durius seueriusq; tractentur, vt in officio & fide permaneãt, nihil adeò graue & abominandum, nihil tam periculosum potest inueniri, quod aggredi reformidant, eamq; furiosam suam temeritatem & audaciam in laudem vertentes, ac quasi œstro perciti, in præsentissimum vltrò sese exitium præcipitant, dum nullum moderatis consilijs locum dare volunt. Sin cõniuentia magistratus malefactis illorum venia & impunitas detur, tententurq; lenitate & indulgentia, vt sponte in viam redeant, id omne dolo & fraude insidiosa fieri suspicantes, audentiores ad quoduis facinus sumunt animos, & inolescente paulatim magis magisq; peccandi consuetudine. desperatæ efficiuntur prauitatis. Idem morbus eademq; insania Dithmarsos quoq; tenuit, & procul à recto transuersos egit, dum nulla ducum æquitate, nulla mansuetudine et beneficentia flecti & deliniri sese paterentur: minis verò metuq; periculi iniecto exacerbati,

ti à nullo iniuriarum genere abſtinerent. Quæ
quidem omnia laudatiſsimus rex indignè ad-
modum grauiterq́; ferebat, quòd peruerſos
& præfractos eorum animos nullis quantum
uis leniſsimis remedijs, ſanari poſſe, apertè per
ſpiceret: ſed vt ſenex, iamq́; propinquus mor-
ti, vt haud falſò putabat, regni ſtatum com-
moueret, & extremum vitæ ſuæ actum ſangui
ne profuſo contaminatum terminaret, animũ
non potuit inducere. Adolphus verò ſuo de-
pulſus conſilio quieuit quidem, ſed non ſine
ægritudine mentis & moleſtia, ac ita omninò,
vt eam vindicandæ iniuriæ curam haud qua-
quam animo depoſuiſſe, ſed opportunius ſal-
tem inſtituto ſuo tẽpus præſtolari videretur.
Nam poſteaquam de fratre rege Daniæ certis
nuncijs accepit ipſi ſuperante morbo dedita
migrandũ eſſe (ex quo ſanè caſu, pro fraterno
in eũ amore, & pietate atq́; obſeruantia ſingu-
lari, maximo dolore fuit affectus) iſq́; nõ mul-
to poſt, ineunte anno vndeſexageſimo, calen-
dis Ianuarij diem ſuum obijſſet, totus ſeſe ad
belli ſuſcipiendi cogitationes conuertit. Ce-
lebrabatur fortè ſub idem tempus, quod ſta-
tum & anniuerſarium pro eius regionis mo-
re eſt, ſolennis nobilium Holſatiæ conuentus
in oppido Chilonio, in quo conuentu acce-
ptis prædibus, pignoribus cautionibusúe, di
tiores quot annis pecuniã indigentibus paſ-
ſim elocant, & elocatæ vel precium annuũ v-

ſuræ nomine, vel ſortem vniuerſam a debitoribus ſolutam recipiunt. Huc Adolphus properè ſe contulit, & permagnum in celeritate momentum ratus, eaq; plurima confici ſolere, primum omnium expediendæ corrogandæq; pecuniæ, quam belli neruum eſſe vnicũ ſciebat, operam dedit, eiuſq; ſummam ingentem breui tempore quàm occultiſsimè confecit. Circiter feſtos deinde Paſchatis dies ad Henricum Brunſuici ducem, nullis procerum aut oratorum ſuorum ſecum adductis, in arcem eius Vulffenbuttelium contendit, communicatiſq; ſecretò conſilijs, varia inter ipſos agitata tum fuiſſe, coniectari licet, ita vt valde credibile fiat, Henricum eius conſilij haud ignarum fuiſſe. Diſſeminatus enim tunc temporis per Germaniam erat rumor, quod natu minimam filiam ſuam, quæ tamen poſtea Philippo Grubenhagio nupſit, Adolpho eſſet connubio iuncturus. An verò eius rei fundamenta eo in colloquio iacta ſint, nec ne, vtut hoc ſeſe habeat, in medio relinquimus. Brunſuigium certè, quid ab Adolpho caperetur conſilij, non latuiſſe, probabili ratione, vt credamus, adducimur. Sanè paulo poſt, quam is inde in Holſatiam redijt, conuentum (vt vocant) circularem principum eius loci indixit, quæ penes eum poteſtas eſt, vt eo ſub prætextu maior colligendis copijs facultas foret, &

in-

inceptum ſuum tegeret occultius. Per Danielem quoqꝫ Ranzouium Holſatum, virum impigrum, qui in Italia Carolo Quinto militauerat, ordinesqꝫ duxerat, præfectum tunc ſuum in arce Peinenſi, quòd is locus remotior eſſet, Volffgangum Schonueſium veterem militũ præfectum, inqꝫ re militari perquàm exercitatum, & ambitione apud milites incorruptũ, cum legione vna, & Ioachimum Blancenburgium cùm equitum item turma, addictis ſtipendijs conduxit. Quæ omnia adeò tectè & callidè adminiſtrauit, vt ne ſecretioribus quidem conſiliarijs detegeret, ſoliqꝫ (vt fertur) Mauritius Ranzouius & Adamus Trazigerus Iuriſconſultus eius conſilij conſcij & participes eſſent. Cuius rei cauſæ hæ imprimis fuiſſe inueniuntur. Etenim ſperabat, ſi Dithmarſos imparatos & inſecuros, nihilqꝫ tale opinantes, ipſe paratus repentina armorum vi & impetu aggrederetur, celeritate ipſa facilius eos opprimi poſſe. Præterea conſcriptis coactisqꝫ iam copijs, nihil amplius ſibi impedimento fore, ſed alterutrum fieri oportere ſuſpicabatur, vt Daniæ rex deſignatus, ipſius ex fratrenepos, fraterqꝫ Iohannes Holſatiæ dux, aut, vt ſolus pro ſe belli aleam experiretur, permitterent, aut incepto ſuo ſocij & ipſi accederent, atqꝫ in expeditionem vnà proficiſcerentur. Sed equidem maluiſſet, omnem labo-

ris

ris & periculi molem sibi vni relictam, idque futurum ita spe animo præceperat, quod rex nondum regno inauguratus esset. Nam erat omninò alacri ad id bellum gerendum animo, & mirifico cum singularis comparandæ gloriæ amore & studio deflagrabat, tum summa prolatandæ ditionis, vindictæque de inuisa vehementer gente sumendæ, cupiditate tenebatur. Denique & illud mouebat, quòd minimè ignoraret, nisi expeditam equitũ peditumque manum quasi in procinctu haberet, ostenderetque ipsis, Holsatos consiliarios non futuros eius belli suasores, multo verò minus Danicos: qui recens & acerbissimum quidem regni vulnus, optimi regis sui obitum, lugerent, filio præsertim paterni sceptri hærede diademate regio nondum insignito. Cæterùm de multò maxima Holsatiæ nobilium parte id quasi pro comperto & explorato habebat, quocunque tempore, & quacunque in re operam eorum desideraret, eos nullo in periculo sibi defuturos, animisque libentissimis castra sua & militiam secuturos. Vt enim illi viri sunt maximè pugnaces, & rei militaris vsu scientiaque præstantes, ita principes suos amore summo & fide penè incredibili prosequuntur, ortumque suum nulla re magis comprobari ac illustrari, persuasum sibi habent, quâm si per egregia in bellis perpetrata facinora, ad præclaram

ram de ſe nominis famam & prædicationem excitandã, ſtudio pertinaci contendant, easq́ honeſtiſsimas opes ducunt, quæ bellicis exhauſtis laboribus comparantur. Vitam enim ipſam profundere malunt, quã audire, quòd in bello minus fortes & ſtrenuos ſeſe geſſetint, eaq́ militaris conſtantiæ & fortitudinis laus apud eos maxima præclariſsimaq́ habetur. Nec immeritò ſanè, ſiquidem conſilio & ratione recta gubernetur, ac pro patriæ & principum incolumitate ac ſalute piè iuſteq́ impendatur. At verò conſilia Adolphi vſq́ adeò tegi & occultari non potuerunt, quin ad vigilantiſsimum per Holſatiam regium vicarium, præfectumq́ arcis Segebergæ, Henricum Ranzouium emanarent. Is omni re cognita certoq́ explorata, vt eſt vir perſpicaciſſimi ingenij & prudentiæ raræ, ne qua inteſtina tempeſtas prorumperet, maturè prouidendum iudicabat. Itaq́ celeriter, vt decuit, quæ Adolphum conſilia agitare reſciuiſſet, per literas regi deſignato ſignificauit. Parẽti quoq́ ſuo Iohanni Ranzouio, equeſtri dignitate apprimè nobili viro, & vt ſummæ confirmateq́ apud principes autoritatis & gratiæ, ita exactæ & abſolutæ prudentiæ ſeni, eadem aperuit, & quantum ea ex re, ſi in actum conferatur, oriturum incendium, quantasq́ inter cognatos diſcordias pertimeſcere oporteret,

oſtendit:

ostendit: rogans & admonens, vt pro senili sua validaq́ꝫ sapientia & autoritate, qua plurimum semper pollens, quiduis apud principes effecisset, saluti & tranquillitati patriæ prospicere, & enascenti primum malo tempestiuè occurrere vellet. Hic autem, perscriptis continuò ad Adolphum literis, quàm diligentissimè eum hortatur, vt, deposita paulisper feruida cæcaq́ꝫ incitatæ ad bellum mentis cupiditate, secum ipse cogitet, & sedulò ad animum reuocet, si solus bellum susceperit, in quantas vltrò se præcipitaturus sit difficultates & molestias, vnde explicare sese postea sine ingenti damno haud procliuè ipsi fuerit. Etenim habiturum primò hostes ipsos Dithmarsos, per se satis graues & validos: regem deinde consanguineum fratremq́ꝫ, nec non vicinas maritimas ciuitates, Lubecam et Hamburgum, si nõ apertè, certè occultè in se concitaturum: postremò tametsi in stipendia & sumptus pecunia ipsi non defecerit, commeatus tamen inopia insigniter laboraturum, quem rex offensus ea iniuria & ciuitates interclusuræ sint. Quapropter rogat & obtestatur, è suis aliquem ad se vt mittat, quo cum latius hęc agere, & colloquio mutuo discutere posſit. Quibus acceptis literis, dux Bertramum Sestedium sibi à consiliȷs affinemq́ꝫ Iohannis, virum sanè tam prudentem & grauem, quàm amantem patriæ, No-

uomo-

uomonasterium ad eum mittit. Is paucis refellere conatus, quæ in literis exaggeratione periculi & difficultatum obiecta fuerant, circa ea potissimum sermonis uestigia consistebat, quibus peteret, uti olim ipse Adolpho fidem dedisset se facturum, id nunc ut pręstaret, & in expeditionem eam unà iret. Id uerò ille recusare, & ita ferè respondere: quia ad prima susceptæ rei consilia adhibitus non esset, & diuersissima eo ab instituto de Dithmarsis Princeps in prædio suo Bothcampiano, cum ab ipso infans, nepos ex filio suo Paulo, lustrico baptisterij fōte ibi susciperetur, in colloquio mutuo simulans præ se tulisset, & nihilominus hæc animo agitarit, reliquis quoque se miscere sese, & manus admoliri nolle. Sine regis præterea designati fratrisq; uoluntate & consensu hæc moueri, si eos in eandem cum ipso ire sententiam, sociatisq; uiribus aggregare se illi, aut saltem de iure suo patienter cedere perspexerit, mox sese, quam olim dederit, fidem suam liberare, & expeditionis comitē esse, paratissimū fore. Quandiu autē id non fiat, nec sibi quidē salua fide sua & existimatione licere, in eo adiutorem uti se præbeat, ut, quod communi simul & ęquali iure sibi uendicant, id exclusis cæteris unus sibi armis arroget atq; asserat. Quandoquidem enim ipsos ternos pariter ut principes suos agnoscat, & eo quidem rege Friderico omnes prog-

natos, cui ob plurima eius & ingentia in ſe beneficia nunquam ſatis obligatum ſe fateri queat, ſingulis quoq; ex æquo omnem cultum, fidem & obſeruantiam, à ſe præſtari debere. Quibus & illud iterans denuò adiecit, ſi conſenſu unanimi bellum ſuſciperetur, quantum conſilio fide, induſtria, ſcientia uſuq; militari, & uniuerſis deniq; uiribus animi & corporis iuuare & efficere poſset, nequaquam ſe defuturum. Id reſponſum ſuum, quod inopinatum legato erat, cùm flagitaret, calamo exceptũ deſcriptúmque ipſi tradidit. Dũ hęc inter illos gererentur, filius Iohannis Henricus Auguſtum Saxoniæ principem ſeptemuirũ ſororium regis deſignati, de omni negotio certiorem fecerat, utque & ipſe his rebus conſulendo, & idonea oportunaq; remedia comminiſcendo, interponere ſeſe vellet, rogauerat. Cui dux Elector reſcripſit, ſe de eius parentisque ipſius ſtudio, vigilantia & fide, non ambigere, & exiſtimare, quod id acturi, eaq; capturi conſilia eſſent, quæ ex re patriæ quàm maximè forent, eiusq; ſtatum tranquillum & incolumitatẽ conſeruarent. Is ergo, tanquã regius ijs in locis vicarius, cum antiſtite Lubecenſiũ eodemq; cancellario regis, Andrea Barbey, ſagacis peracutiq; ingenij viro & iudicij elegantis, conſilia communicans, cum iterum atq; iterum in colloquium ueniſſent clanculum, ſæpius eandem

rem

rem tractando retractandoq́;, inſcio rege ad id conſilij deſcenderunt, ut regis ſui quanquam ignari nomine militum manum cōſcriberent, ijsq́; in præſidia diſtributis arces regias per Holſatiam munirent. His ſe tertium Iohannes Ranzouius adiunxit, diuerſisque locis ſemel atque iterum cùm ipſis congreſſus, conſiliaq́; conferens, vehementer laborauit, uti res eum in modum componeretur, ut ſalua inter regē conſanguineum fratresq́; conſtaret amicitia, nec inteſtinum aliquod malū & certamen contraheretur: paulò ante id tempus rex deſignatus, ut certius exploraret, quo animo eſſet, quemq́; in vſum copias colligeret, & an bellū in Dithmarſos aliquod moliretur, per literas Adolphum familiariter & amāter tentauerat. Ad ea igitur reſpondens, multis & uarijs, inquit, iniurijs ad iuſtam iracundiam & indignationem à Dithmarſis ſe prouocari, eosq́; ſuis hominibus & incolis multū quotidie inferre detrimenti, vſq́; adeò, vt aliquando ipſi coràm declarauerit, ſibi contrà de faciendo remedio cogitandum eſſe. Id ſe quidem non diffiteri, ve runtamen & illud adiungere, poſſe forſitan Dithmarſos vanum ſibimetipſis terrorem & periculum fingere, cùm per præfectos quoſdam ære ſuo conductos milites conſcribat, idque nomine conuentus circularis. Ita enixè vbique operam dedit, ut omnem eius belli ſu-

ſpicionem auerteret, homineſq́ aliud quiduis potius crederent, quàm id, quod reuera meditabatur, & inprimis vt cælando inceptum ſuum ciuitates finitimas eluderet. Ille autem & imprimis Lubecenſes atq́ Hamburgenſes, qui ſe eius belli incendio, ſi quod moueretur, vicinos fore prouidebant, miſsis ad Andreã Barbey prȩſulem legatis, ex eo ſciſcitati ſunt, an cõſenſu & voluntate regis deſignati is belli apparatus fieret. Idem & Luneburgenſiũ ciuitas fecit. Quibus unum idemque ſingulis ab antiſtite reſponſum datum eſt, regem omnis eius bellici apparatus exortem eſſe, & qua gratia copiæ contraherentur, planè ignorare, debere ipſos de rege hoc ſibi polliceri, ꝙ clemẽtẽ & beneuolũ erga finitimos animũ gereret probaturuſq́ ipſis eſſet. Et quidẽ animaduerſũ tunc eſt, eaſdẽ vrbes omnino haud ȩquis animis eiuſmodi motũ accepiſse, multóq́ maluiſſe, Dithmarſi nullis oppugnati armis pacẽ & quietẽ obtinuiſſẽt: quin etiã tuliſſẽt fortaſse illis ſuppetias, quãtas potuiſsẽt maximas, niſi poſtea in ſocietatẽ eius belli & rex fuiſſet pertractus. Cæterùm in ea legatione, cũ ſenatus ciuitatũ metu ſuſpenſus & dubius, quorſum is belli rumor euaderet, inquirendum de eo omnino decerneret, adeundum ſibi potius antiſtitem, quàm Henricum Ranzouium regiũ vicarium, propterea ſtatuit, quòd is ſuſpectus illis eſſet, quaſi

ob

ob cædem maiorũ olim factam animo in Dith
marsos iniquiore & infensiore foret, captisq;
cum Adolpho consilijs congruens, eius cona-
tum fouere suscepisset, cuius familiari aliquan
do consuetudine & conuictu in aula Caroli
Imperatoris usus esset. His gestis, tandem Ber-
tramus Sestedius, cuius paulo antè mentionē
fecimus, Bordesholmium, (id eius loci mona-
sterium est) ad Iohannem Ranzouium equitē,
quem antea, ut ibi constituto tempore sibi a-
desse uellet, ducis nomine rogauerat, uenit. Ibi
commemorat ei principem suum Adolphum,
probè & accuratè expensis ijs, quæ ipse inscri-
pturam coniecta per se illum monuisset, consi-
lium eius amplexum, literasque ad regem de-
signatum & Iohannem fratrem dedisse, quibus
certiores fecerit, si sumptu communi consocia-
tisque uiribus secum Dithmarsis bellum face-
re uelint, paratũ se esse, binas Dithmarsiæ par-
tes ipsis cedere: ea tamen sub pactione & lege,
ut impensas eas, quas in belli eius apparatum
mediocres iam erogasset, pro sua quisq; portio
ne sibi rependant, alijsque nonnullis adiectis
conditionibus. Eadem porrò ipsi præsuli Lu-
becensium filioque Henrico, quos accitos non
procul inde in uico quodam propterea subsi-
stere iusserat, retulit, hortabatúrque vtrumq;,
darent studiosè operam, ut rex designatus ea,
quæ offerret Adolphus, acciperet, initaq; belli

societate uires suas cum patruis eam in expeditionem conferret, ne domesticum aliquod malum & incendium, quod facilè conflatu, difficile pòst restinctu esset, excitaretur. Illi autem, habita mox inter sese de isthac re deliberatione decreuerunt, vt datis ad regē literis Henricus quàm accuratissimè omnia perscriberet, antistes verò euestigiò in Daniam iter susciperet, eademq; coràm regi prolixius explicaret. Quamobrem de earum rerum, quę agitari iam cœperant, studio & cura non nihil remissum est. Henricus tamen Ranzouius nihilominus, vt per Antonium comitem Oldenburgicum milites conscriberentur, procurauit. Iohanni quoque Barnero præfecto Pinnenbergensi, ab vsu & experientia militari claro, & ætate cana venerando, in quingentos equites pecuniam, quæ datis apud præfectos nominibus, priusq; sacramenta dicant & stipendia faciant, equites de more militię conduci solent, & ab expectando nostrate lingua nominantur, se missurum recepit. Francisco item Bulouio, magni apud suos ob bellicæ peritię opinionem nominis & existimationis, eundem in vsum certam æris summam spopondit. Hæc decimo quarto calendas Maij acta sunt. Porrò Andreas Barbey ad regem in Daniam properans confestim iter ingressus est, & emissi celeres ab Henrico Ranzouio nuncij, vt de omnibus rex diligenter &

curiosè

curioſè doceretur, planumq́ fieret, quid de li-
teris actum eſſet, quibus conditiones eas obtu
liſſe Adolphus ferebatur, & intelligeretur, an
copijs illis, quæ quatriduo pòſt eſſent conuen-
turæ, voluntate iuſſuq́ regis commeatum da-
re oporteret. Henricus quoque, qui per Holſa-
tiam eius locum teneret, fidele obiter conſiliũ
ſuum regi per literas communicauit, ita vt bel-
lum unà ſuſcipiendum eſſe ſuaderet. Nam ex
tribus omninò, quæ in conſultationem cadere
poſſe viderentur, quod factu eſſet optimum,
unum eligendum eſſe diſſerebat: aut reſiſten-
dum, aut quieſcendum, aut denique arma ſi-
mul ſumenda eſſe, Vt opponeret ſeſe, non exi-
guam continere difficultatem, quoniam copi-
as militares iam paratas Adolphus, & vbicun
que vellet, ad manus in promptu haberet. Vt
quieſceret, detrimentoſũ videri, ſi Adolphus
& emolumentum & laudem domitæ ſubactæ-
que per ſe regionis ſolus occuparet. Proinde
utiunctis uiribus vnà bellum inferret, conſul-
tiſsimum fore: eamque ſententententiam rex com
probauit. Neque ita multò pòſt Iohannes Seſte
dius vir nobilis, Bertrami germanus frater, ad
regem deſignatum ducemq́ Iohannem cùm
mandatis ab Adolpho ablegatus eſt. Horum
imprimis id erat caput: quia Adolphus à co-
pijs digredi longius non auderet, rex ex orato-
ribus ſuis quoſdam Nouomonaſterium mit-

teret, eodem & dux Iohannes veniret, ibi tum ſeſe, vt conſanguineos & fratres deceret, de re omni inter ſe placidè acturos: & ſi ita conuenire poſſent, ut communi onere & damno impenſas iam antè factas ſuſtinere animum inducerent, emolumentum quoque & lucrum vniuerſum commune fore. Exinde uero quanq; non ſemel nunq̃ ultrà citraq; miſsitati ſunt, neque de loco, quo congrederentur, ſtatim inter eos conuenit: tamen concorditer tandem eſt conſtitutum, ut principes ipſi vnà cum oratoribus ſuis ad quartum calendarum Maij, in paruũ quendam pagum ad Nortorpam incolloquium deuenirent. Id quod & factum eſt, cõmoratiq; illic ad calendas vſq; principes, de bello mouendo gerendoq;, in hunc modum inter ſe compoſuerunt. Adolpho, quos iam feciſſet ſumptus, cùm primus haberetur militum delectus, data uiciſsim ab ipſo apocha, qua plenè & integrè acceptos ferret, ſoluerentur: hi ad octies decies mille circiter thaleros æſtimabantur, ſed in quibus nõnulla erant millia computata, quę milites commodato duntaxat in manus acceperant, eaq; in prima ſtipendiorum ſolutione erant deducenda. Quæ pòſt impenſæ fierent, communi onere & detrimento ferrent. Si in poteſtatem Dithmarſia veniret, ea vniuerſa in æquales tres partes diſtributa, quàm quiſq; ſuam caperet aſſereretq; ſorti iudici com

mit-

mitterēt: verùm in iudicijs extraq; iudicia iunctis opibus omnem simul defenderent. Cuius subditi & coloni seu prædationibus seu incendijs damnum acciperent, id ipsi per sese tolerarent, deque eo alter alteri ad satisfaciendum obligatus ne esset, sed suam quisque fortunam periclitaretur. His pactis alijsq; nonnullis conditionibus fœdere inito, extemplo cuncta bello ritè administrando necessaria apparari prouiderique cœpta. Primùm omniùm Iohannes Ranzouius eques, quē cùm ob eximiā eius & inueteratam virtutem, longóque & vario rerum vsu comparatā validam ac stabilem prudentiam animique robur incredibile, tum expeditam atque efficacem rei militaris scientiā, præ cæteris omnibus tanto muneri maximè idoneū iudicabant, quanquam grauis & proclinatę senectę vsus excusatione nonnihil reluctaretur, summus belli dux (quem Imperatorē olim Romani vocabāt) communi omniū suffragio declaratus est. Ei legatus siue adiutor additus Bertramus Sestedius, qui cū id officij, quod priuatis quibusdam de causis uereretur, vt sibi cum summo belli duce sat benè conueniret, recusaret, in eius locum Franciscus Blouius, patria quidem extraneus, sed affinitate cum Holsatis contracta non planè ab illis alienus, & ante id quoque tempus regiæ militiæ asscriptus, à Ranzouio est nuncupatus, & mox per

principes approbatus. Exinde ſpectatos fide ac virtute viros, & autoritate gratiaq́ pollentes, vnà cùm deſignato belli duce, principes è ſuis binos quiſq́ elegerunt, qui equitum peditúmque, quotquot eorum confluxiſſent, delectum agerent, vtque coram ipſis in trium pariter principum verba ſacramentis dictis militari more ſeſe obſtringerent. In his regis nomine deſtinati ſunt, Nicolaus Ranzouius, præfectus arcis Steinburgi, & Holgerus Roſencranzius ſenator regni Danici: à duce Iohanne, Otho à Tinnen & Gaſpar Bocuoldius: ab Adolpho, Ranzouij duo, Nicolaus cognomēto Luſcus, & Paulus ſummi ducis belli filius. Quæſtores præterea illis adiuncti, qui rem pecuniariam eo bello adminiſtrarent, cum quibus continuò illi ad copias profecti ſunt. Henricus quoque Ranzouius ijs, quibus abs rege negocium datum erat, in delectum primum ter quinquies mille thaleros iuſſu regis per ſuos adnumerauit, cum maior argenti ſumma in tanta properantia confici ab eo non poſſet. Poſt eos conſiliarij belli creati ſūt, quorum id eſſet officium, locorum ſitus inſpicere, hoſtium conſilia explorare, ſpeculatores emittere, annonam militarem eiusq́ in caſtra conuectionē procurare, de captiuis quæſtiones habere pœnasq́ ſumere, quibus locis, quoq́ tempore hoſtes inuadendi eſſent, conuenientes deliberare, initisq́

ſuffra-

ſuffragijs ſtatuere, & quæ alia ex vſu belli com-
modóque forent, proſpicere omnia & admini
ſtrare, ne toties principes interpellandi eſſent.
Hi fuerunt nobilium honoratiſsimi quicq; , &
autoritate atque ætatis dignitatisque prærogatiua maximè inſignes viri , ipſe imprimis
Iohannes Ranzouius eius belli delectus dux,
eiusq; filius Henricus, Breda, Chriſtophorus,
& Mauritius Ranzouij, Bertramus & Benedictus ab Aleuelde, Helgerus Roſencrãzius, Bertramus Seſtedius. Ab illis poſtea in conſilium
euntibus tres legionum prefecti adhibiti ſunt,
Volffgangus Schonueſius, Gulielmus Valtherthumbius, Reimarus à valde, vetúsque ille militum prefectus Chriſtophorus Vrisbergius, qui prælio Dracenburgenſi quanquam
ſugatus inclaruit. De commeatu decretum factum, quando copias numeroſas ſatis & validas haberent, ne præbendo eo ſupportandóque oppidani & incolæ ditionum ſuarum ultrà, quàm neceſſe foret, grauarentur. Id autem
propterea fuit conſtitutum, quod metuerent,
ne fortè voluntarij plures, quàm uellent, ad eius belli famam excitati conuolarent: quorum
poſtea tamen ſupra quingentos etiam ad exitũ
viq; belli, Iacobo Blanchenburgo & Aſcanio
ab Holle ductoribus, caſtra ſecuti ſunt. Præter
hæc placuit etiam , incolæ & coloni Holſati in
Dithmarſiam ut ne abducerentur, ſed, in om-
nem

nē incertæ fortunæ & dubij Martis euentum,
ad fines ditionis obsidendos seruandosq́ re-
linquerentur. Nicolaus itaque Ranzouius, in
arce Steinburgo præfectus regius, vir sanè vt
augusta senili facie canisq́ decentibus suspici-
endus, ita eximia consilij grauitate, inuetera-
taq́ vsu longo prudentia togata, patriæ impri
mis salutaris, & disciplinæ militaris artisquè
haud quaquam imperitus, quod multos in Ita
lia annos ordinibus ducendis pręfectus Caro-
li quinti stipendia fecerat, cum Crempermarsis
& Vilstermarsis, qui sub pręfectura eius sunt,
ad Albim fluuium eius loci custodiam agere
iussus est. Henrico autem Ranzouio seniori,
qui potiorem ætatis virilis partem in armis
contriuerat, belloq́ eo, quod Christianus Da-
nię rex cum Lubecensibus gessit, ab Oldenbur
gico comite captiuus factus, posteaq́ vertente
se belli fortuna dimissus fuerat, ad occupandas
custodiendasq́ Eidoræ fluminis ripas Phrisij
& Eiderstadenses, alijque ducatus Slesuici &
Holsatiæ incolæ plerique, attributi sunt. Na-
ues insuper apparatu omni nauali & armamē-
tis militariter instructas, ad eam expeditionem
se collaturum rex designatus promisit, quæ ex
Dania soluentes in Albim traijcerent, & ab ea
quoque parte securitatem socijs præstantes,
hostibus omnem nauigandi eius fluminis, ma
risq́ alluentis Dithmarsiam recipiēdiq́ in por-
tus

tus amicas finitimorum puppes, facultatem eriperent. Ideo enim tam prouidè & cautè hæc instituebãtur, ut inclusi vndiquaq; Dithmarsi erumpere nullibi & euadere, aut auxilia ab exteris submitti possent, commeatusq; & alia bello gerendo necessaria importari. Deinde, si fortè præter spem omnem & expectationem, vt sunt belli varij & ancipites casus, ab aduersante fortuna, incommodum acciperetur, ij ad limites circumquaq; dispositi subsidio vt essent, quò ab ingruente vi hostium protegere sese, illosq; repellere, & prælium renouatis denuò viribus instaurare valerent. Ad eundem vsum & per Fioniam Iutiamq; nobilibus, vt instructum paratumq; equitatum ad quemlibet belli dubij euentum haberent, quo mox, vbi accerserentur, ad edictum eius conuolarent, abs rege designato imperatum est. Per commode quoque inter Hispanum Gallumq; reges pace facta, ex præfectis nonnulli, qui soluto eo bello mittebantur, in eam conditionem principũ iussu conducti sunt, si ij opera eorum vti hoc bello necesse haberent, de eo literis certiores facti cum turmis cohortibusq;, quas ducerent, statim transire & accedere ad eos maturarent, præsidioq;, vbicunq; ipsi vellent, adessent. Sic Iohanni etiam Barnero, quem suprà memorauimus, argentum numeratum, quo equites quingentos conscriberet, & alij item equitum

præ-

prefecto, quo totidem. Timebatur enim si alias tum maximè, ne, ipsis in Dithmarsia subigenda occupatis, motus aliquis ab externis ducibus repentè excitaretur, quòd essent, qui hostilem in drincipes animum gerere haud falsò existimarentur: vrbesq́ præterea finitimæ suspicione non carerent, quasi, vt Dithmarsis commodarent, per Holsatiam tumultum moturi essent. Quapropter hæc omnia ita curiosè prouidebantur, vt, siquis siue motus siue bellū alicunde ingrueret, iustas in promptu copias haberent, quas opponerent, conatūq́ omnē & vim hostilē validis obiectis armis retunderent atque reprimerēt: ita vt in vtrūq́ parati confirmatiq́ essēt, & in Dithmarsia bellū gerere, & illatū alicūde propulsare. Arces item omnes per Holsatiam impositis impræsidijs munitę sunt, tormētaq́ ænea bellica post tergū tot relictat, quot iusto exercitui, si opus foret, sufficere possent in omnem belli euentum abunde prospexisse, & sapienter consuluisse sibi viderentur. Ex eodem quoq́ principum conuentu ad comitem Oldenburgicum literæ perscribebantur, cū id commodissimè facere posset, cohortes militum tredecim siue quindecim Albim traijceret. Constitutum quoque communi suffragio, vt singuli è principibus tormenta sena campestria & bina muralia (pluribus enim indigere se non arbitrabantur) cum apparatu & instru-

instrumento omni necessario in aciem adducerent, itemq́ plaustra octo. Fossores præterea mille conducti, pontesq́ nauales plures com parati, & commeatus eiusq́ subuectio affatim procurata: nempe, vt singuli arcium per Holsatiam præfecti, certum & præfinitum annonę militaris numerum, quotidie ad exercitum in castra mitterent. Verebantur enim principes, vt ciuitates, haud æquis animis id bellum moueri ferentes, permissurę suis essent, vt commeatum adueherent. Postremò omnia, quorũ in bello vsus est, quęq́ in tanta celeritate confici potuerunt, pro re & tempore diligenter sunt comparata. Nam longiorem interponere moram minimè omnium consultum videbatur, cùm nũcijs crebris & rumoribus quotidie adferretur, agrestes magno studio & labore pertinaci, vndique sese communire, & fossas vallosq́ indies perducere. Neque enim consilia principum ita prorsus occultari & tegi poterãt, quin haud obscurè intelligeretur, quid molirentur, & quo tenderent, & ipsi pręterea principes sibi persuadebant, omnes hostium conatus & vim celeritate præueniendam & opprimendam esse. Atqui potuisset bellum, cùm cura consilioq́ & rerum omnium administratione expeditiore, tum impensis multò leuioribus inferri ac geri, nisi tanta Adolphi festinatio interuenisset. Is enim, siue solus, siue iunctis,

cum

cum aliis viribus hostes aggrederetur, in celeritate vna maximam victoriæ spem & fiduciam collocauerat. Cęterùm rex, vt Nortorpam in colloquium sibi ueniendũ statueret, haud facilè potuerat adduci. Id extranei quidam pręfecti, per omnem ętatem armis assueti, militiæq́; animis inquietis dediti, effecerant, cùm per homines ad id subornatos metum regi incuterent, rem periculi plenam esse dictitantes, inermem ad hostẽ armatum ire. Asserebant enim, de machinationibus, quæ in regis exitium apertè fierent, se compertum habere, quòd præfectis quibusdam scirent potestatem literis factam, contra regem copias conscribendi: quæ tamen literæ postea interceptæ eos vanitatis coarguerunt. Huius gregis hominum in principum aulis magnus est numerus, & vberrimus semper prouentus, qui peruersis & malignis præditi ingeniis, vitiisq́; adobruti, cùm virtute vera emergere non possint, prauis inixi studiis & versutia scelerata audaces, calumniis, & delationibus aliorum in principum fauorem malitiosè sese insinuant, & his inuidiam conflando, illos in suspicionem vocando, odiaquè & discordias passim miscendo, ex aliorum iniuriis & oppresione ad opes ingentes anhelant. Et sæpenumero improbis eorum votis improbior multò fortuna aspirat, apud principes etiam vigilantes & non malos, quando
fere

ferè fit, vt falsò sed calidè conficta, & ad rem prę sentẽ accommodata, si suspicionem paulò verisimilem mouent, profundè animis aculeos figant, hæreantq́; & ægrè euellantur, vt veris locum relinquant. Eisdem artibus & veteratores illi imponere regi, iam tum primum regni habenas excipienti, in animum sibi induxerãt, inq́; spem veniebant, si succedentibus dolis inter principes sanguine coniunctißimos simultatem discordiamq́; accendissent, fore, vt bellũ inter eos diuturnum contraheretur, quod illi pro animi sui libidine administrantes ducentesque, vt fideles & industrij ministri, ex eo honores gratiámque regis aucupari & locupletari nimium possent. Sed hęc, quanquam astutè & perfidiosè concepta techna, vnius viri solerti industria & cura detecta, & planè subuersa est. Henricus enim Ranzouius iunior (quem subinde vicarium regium appellamus) mirè temperato dextroq́; ingenio, & animo nunquam intermißo præditus, studiosè regem edocuit, propterea fieri iactaríque hæc ab illis, vt dißidiũ bellumq́; alerent, quod quò diuturnius esset, eò ampliores fortunas & opes se consecuturos sperarent. Esse enim homines alienigenas & aduenas, qui vt suum nihil & proprium peregrina in terra poßiderent, ita planißimè scirent, se iacturam nullam facere posse, sed potius, subortis certamininibus intestinis & discor

dijs, ex qualibet rerum perturbatione, noto artificio, honores & diuitias immensas captare, quò rebus quietis & trãquillis aspirare nequaquam possent. Etenim sicuti anguillę, nisi aqua agitata & limo turbata, haud capiuntur, ita illi, nisi statum Rei. interturbent consilijs suis, quod illis solis & voluptati & commodo est, in suos casses prædam cupitam pellicere non possunt. pręterea habere se apud Adolphum & fratrem suum, & alios plerosque propinquitate & necessitudine sibi deuinctissimos, tametsi princeps quid inopinatum & alienum à fide moribusque suis (quod vti crederet haud posset persuaderi) animo secum agitaret, illos tamen neutiquam, vt exequeretur, esse permissuros. Denique Italico aut Hispanico more agere, & aliud fingendo simulandoque, aliud animo occultare, malumque & exitium alteri subdola amicitiæ specie machinari, inter coniunctos inprimis arcto cognationis & sanguinis vinculo, hisce in Cimbricis oris minimè omnium vsitatum esse. Quib. rex persuasus fidem habuit, seque in viam dedit. Vsque adeò tamen fraudulenta & insidiosa illorum fabrica profecit, vt maior intentiorque à rege cunctis in reb. cura adhiberetur, & is quingentis stipatus equitib. Nortorpam veniret. Adolphus autem duobus saltem leuibus vehiculis, quibus iumenta excisis genitalibus celeritati insuefacta iũguntur, aduectus

ctus est, vtq; post vulgatum, non minus quàm rex, sibi metuit. Sed hunc vanum timorem & suspicionem in se ipse mox redarguens verbis confutauit. Nam se ipsum allocutus, Non sum inquit, ignarus generis & sanguinis nostri, nos inter nos ne cogitamus quidem illa, tacebo, ꝙ faciamus: At si in Italia alijsue terris, quibus id frequens & vulgare est, essemus procreati, fortassis alter alteri minimè confideret. Equidem si illi maligno iuxta & calido hoc ausu obtinuissent, in colloquium mutuum à principibus ne esset ventum, potuisset grauior inde motus exurgere, & fortè conatus eorum successu non caruisset, qui hoc modo irritus fuit. Soluto cōuentu duces illinc vterque discedunt, hic Rendesburgum, ille in arcem Gottorpam, belloq; se ambo parant, isthac omnino spe & opinione quod coràm interesse vellent. Rex autem designatus Segebergam cum Ranzouio vicario suo, qui iam tum arcem eam præfecturæ nomine tenebat, sese contulit, vbi cùm diem vnum atque alterum substitisset, relicto illic comitatu penè omni, Coldingam Iutiæ oppidum curribus, quos singulos cantherij terni ob celeritatem trahebant, properè contendit. Ibi namque ex Fionia & Iutia omni nobiles equis virisq; militariter instructi, vt mille & quingentos numero exæquarent, ad omnem belli casum literis regijs euocati, coiuerant. Quibus lustratis,

quod exciti paruissent, rex gratias egit, & quia eorum opera, nisi opus foret, hoc bello vti nõ cogitabat, statim demisit. Cæterùm in regno, vt post tergum pacata & tranquilla ibi relinqueret omnia, quæ opus erant, constituit, apparatũque castrensem & suppellectilẽ, nec nõ omnia, quibus ad iter & bellum indigere posse videretur, prolixè sibi comparauit: perscriptis antè ad Henricũ Ranzouium literis, vti se properè certiorem faceret, quando copiæ progressuræ essent. Eo deinde die, qui festam Penthecosten antecessit, Segebergam pręcipitante vespera rediit, fueràtque eadem hebdomada magnæ partis militum equitúmque delectus habitus, & stipendia præbita. Supererant autẽ qui sub præfectis, Volffgango Schonuesio & Reimaro à Valde merebant, ii vniuersi per dies festos lustrati sunt. Ex itinere cum pręter arcem Gottorpam rex iter faceret, inter principes fuerat constitutũ, vt die Mercurii insequenti Penthecosten in pago Hohenuestede conuentum ageret. Et vt commodius rex interesse posset, triduo antè Nouomonasterium se recepit, & postridie eius diei turmam prætoriam suam recensuit, & munera distribuit. Vexillũ Georgio Rauteno, præcipuæ in Dania nobilitatis viro, ferendum tradidit, & Iohannem Trusium Daniæ prætorio præfectum (quem Marescallum vocant) eius turmę equitum magistrum creauit,

auit,

auit,cui legatum siue vicarium adiunxit, Ioachimum Brochtorpium Holsatum. Sub eo equestri signo supra quadringentos stipendia faciebant. Sexto decimo autem calendas Iunij ex constituto principes,cum oratoribus & cōsiliarijs suis,dicto loco conueniunt. Ibi postridie consentientibus suffragijs decretum factū, vt quinto pòst die vniuersæ equitatus peditatusq; copiæ, quantæ quantæ iam coijssent,in fundum hostilem in Dithmarsiam ducerētur. Inde rex in castellum siue prædium Melbachianum Henrici Ranzouij secessit,quartumq; in diem vsq; illic est commoratus. Eodem in conuentu literæ quoq;, quibus bellum Dithmarsis principes more militię denunciabant(quas nonnulli ab antiqua Romanorum consuetudine feciales appellant) confectæ,& triduo antè,quàm fines eorum hostilis excercitus ingrederetur, per tabellarium regium perlatæ sunt. Eæ literæ ad quadraginta octouiros, penes quos ex omnibus pagis delectus totus terræ procuratio fuit, & vniuersos Dithmarsiæ incolas,decimoquinto calendas Iunij datę erant, & in hunc modum conceptę.Quandoquidem sibi, legitimis dominis & magistratui diuinitus ipsis constituto, impiè & scelerate,non solū non obtemperarent, contumaciterq; aduersarentur:sed indignis quoq; modis crebrò & intemperanter iniurijs grauibus contumelijsq;

incesſiſſent, nec ampliſsime quidem maieſtati dignitatibusq́ ſuis impudenter parcentes: homines ſibi ſubditos magnis frequēter damnis affeciſſent: paſſim prædas egiſſent, cædes feciſſent, pacem publicam turbaſſent: vt nimirum cùm eos in ſubiectam ditioni ſui oram, quæ ſacra terra appellatur, incurſantes, nulla neque religio, neque pietas continere & abſterrere potuerit, quin ipſas ædes ſacras, cæde nefariè inibi perpetrata, funeſtarent: nec non alia multa abominanda, crudeliter & malitioſè commiſiſſent, in omnibus illis nulla iuſtitię, equitatisue ratione habita: neque ipſi etiam aut ius adminiſtrare, aut alibi datum admittere voluiſſent, quæ quidem longo hactenus tempore eſſent tolerata, vt manus a profuſo ſaguine puras & innocentes haberent: nunc cùm patientia ſua & manſuetudine turbulentos & ſeditioſos eorum conatus, ac petulantiam intollerabilem, adeò non frangi aut imminui viderent, vt etiā magis magisq́ indies augeſcerent, neque ſpes eſſet amplius eos quicquā pro ſanis facturos, ſe varijs eorum iniurijs & violentia multiplici inſigniter laceſsitos compelli, bello ipſos aggredi, & (adiuuante cœptum Deo) ad imperata facienda vi iuſta cogere. Ita enim facturos ſeſe, quod officij ſui eſſe agnoſcerent, vt obſequentiſsimos ditionum ſuarum incolas ab iniuſta vi & oppreſsione defenderent, cædes,

rapinas & incurſiones auerterent atque depellerent, veruntamen tam graui & prouocata & merita vindicta, ſupplicioqꝫ de ipſis ſumendo, ſuperſedere multò maluiſſe. Quo circa hæc ipſis, quanquam vt in rebelles ſubditosqꝫ ſibi id neceſſe non fuiſſet, à ſe auxiliaribusqꝫ ſuis more militiæ denunciata eſſe voluiſſe, quò fidem ſuam omni ex parte integram & liberam præſtarent, ad ea vt ſeſe animosqꝫ ſuos præpararēt. Hic nuncius, per quem principes literas miſerunt, diu multumqꝫ reluctatus eſt, ne id muneris ſubiret, quòd vſitatam aggreſtium violentiam & furorem reformidaret: ſed quia ob maleficium perpetratum aliàs capitali ſupplicio afficiendus erat, minis metuqꝫ mortis præſentis ſuſcipere coactus eſt. Eas igitur ſigillis tribus regis ducumqꝫ obſignatas, & ad bacilli cādidi cuſpidem ſuſpenſas, Heidā munitiſsimū terræ illius oppidum, vbi incolæ caſtra ſtatiua locauerant, & quadraginta octouiri de more cōuentum celebrabant, perferens, vt erant annexę baculo, vni ex magiſtratu de facie ſibi noto in manus tradidit. Vulgato autem de literis hoſtilibus rumore, plebs indignabunda & fremens, tumultu facto & incondito clamore ſublato tabellarium ad necem popoſcit: ſed is à quadraginta octouiris furori inſanientis vulgi ſubtractus, & à morte ſeruatus eſt. In priuatam enim domum ſeducto, dum de reſponſo

principibus dando consultarent, ne omnem humanitatis affectum penitus exuisse viderentur, & haberent, per quem rescriberent, epulũ præbuerunt, & postea in tuta reduxerunt. Reuersus duodecimo calendas Iunij, literas ab agrestibus ad principes retulit: quarũ tenorẽ, quàm potuimus commodissimè, stylo Latino ita expressimus. Literas vestras serenissime rex & illustrissimi duces, animis inuitis accepimus quibus significatis, vos causis grauibus ad inferenda nobis arma permoueri, vt vi subacti, id quod iure debeamus, obtemperanter vobis præstemus, & imperata faciamus. Ad ea submissis animis non iniuria respondemus, quod in Dithmarsiam iuris quippiam uobis competat, id nequaquam nos uobis largiri aut permittere, sed esse nos membra inserta Ecclesiæ Bremẽsi, eiusq́; diœcesi & territorio subditos. In cuius præsulatus tutela & protectione, adiuuante fœliciter Deo, perquadringentos amplius annos fuimus, & huc vsq́; manere perseuerauimus: id quod demonstrari verissimè potest, eiusq́; rei gratia per Pontifices maximos, Imperatores & reges, collatis diplomatis munificentissimè sumus communiti. Nec equidẽ de vobis, vti Christianis & laudatis sẽper principibus, ac summo clarissimoq́; prognatis stẽmate, eam vnquam spem animis concipere potuimus, quãdoquidem nobis nulla vobiscum

est

est controuersia:fore, vt contra fas piumq́, cōtra ius & æquum, aduersus literas & monumēta nobis data, sigillisq́ confirmata, per maiores parentesq́ vestros reges & principes, imò aduersus publicam, ac graui pœna in sacro imperio Romano sancitam pacem, aureamq́ bullam, tanta armorum vi & truculentia (vt ante oculos proch dolor, videre est) nullo prius iudicio conuētos armis nos inuaderetis: sed multò magis humanissima quæq́ adminicula & patrociniū, vicinitatemq́ commodam & beneficam, semper nobis promisimus. Etenim si quod inceptum nostrum iniquum, si qua vllo delicto noxa à nobis contracta fuisset, iustis & legitimis locis appellari & cōueniri potuimus debuimusq́, vbi ex iuris obligatione sæpe iudicio stetimus, & nūc stare potuissemus. Quò sanè casu sàtis superq́ æquo iuri subiecti sumus, &, quo abundantius vobis satisfiet, vt antea semper fecimus, ita nunc quoq́, vi ac potestate harum literarum, ad omne iuris æquitatisq́ arbitrium nos offerimus. Quod si huius quoq́ præter spem nostram, rationem nullam habueritis, & certum fixumque animis vobis sederit, nos ditionēq́ nostrā (vt apertè liquet) vi opprimere, vxores liberosquè nostros, viduas & orphanos, in interitum & perniciē internecionemq́ miserè adigere atq́ impellere, manusq́ adeò vestras nostro innocentiū cruo-

re & sanguine cõtaminare, nos Deo opt: maximo, summo Imperatori & protectori nostro, causã nostrã committere oportebit. Eum itaq; serijs & ardentibus votis noctes diesq; implorabimus, vt sanctã suã pacẽclemẽter nobis largiatur, & quoniam vestra omniumq; nostrûm corda in sua habet manu & potestate, ea sacro diuini afflatus sui numine gubernare & regere dignetur, vt vos clementissimi illustrissimiq; principes, ab instituto hoc minimẽ quidẽ pio discedatis, neque tam atrox vos malum, tamq; immanem sanguinis profusionem, admittere collibeat: sed, ex ingenita animis excelsis & generosis vestris bonitate atque clementia, exitũ finemq; prudenter consideretis, quò vtrorũq; ditiones, cùm vestræ, tum nostrę, incolæq;, viduę, orbi, coniuges liberiq;, funditus non euertantur & pereant, sed in pace ac tranquillitate, iuxta diuini numinis voluntatem, conseruentur. cui vos reuerenter comendatos volumus. In calce harum literarum, vt fieri solet, subscriptum erat: Quadraginta octouiri Dithmarsiæ administratores, eiusq; incolæ vniuersi, regis ducumq; pro æquitate omni studiosi & obseruantes. Vndecimo calendas Iunij equitum peditumq; copiæ vniuersæ, quæ quaternas turmas & legiones ternas efficiebant, horam circiter nonam antemeridianam in pagum Oerichstorp, non procul oppido Itzohoacis Storam flu-

fluuium, conueniunt, aderatq́ rex ipse & duces. Ibi inito consilio ex vsu militiæ decretum est, quo ordine exercitus ingrederetur, & inde mox procedi cœptum. Primum omniū antecursores, quibus ex legionibus singulis per sortem delectis id obuenerat, agmen antecedere, eos insistens vestigijs ala equitum Mauritio Ranzouio duce insequi, inde cum fossoribus minora tormenta campestria trahi: post ea duę Schonuesij & Reimari legiones incedere. In medio prętoriæ turmæ regis ducumq́ conspici, eæque instructa quasi ad prælium acie iunctim sese inferre, hinc legio Valtherthumbiana succedere, postremò Blancenburgij turma cū Theodorico ab Halle, qui & ipse centum circiter ducebat equites, agmen claudere. Hoc instituto ordine cùm mouisset exercitus, eodē die, priusquam sol occideret, in finibus Dithmarsiæ, in pago Aluerstorp castrametatus est. Erāt autem copiæ omnes, equitum circiter quaterna millia, peditū signa quina tricena, cùm primùm in hosticum peruētū est. Accessit postea cū cohortibus quinis denis Antonius comes Oldenburgicus, vt ita demum signa peditum quinquagena impleta sint. Legionibus præfecti erāt, Volffgangus Schonuesius, Gulielmus Valterthumbius & Reimarus à Valde. Equitatum ductabant Ioachimus Blancenburgius, Mauritius Ranzouius Caij filius, & Theodo-

ricus

cus ab Holle, pter pretorianos regis ducũcꝫ pre fectos, qui erãt, Iohannes Trucius Danus, Bertramus Sestedius & Benedictus ab Aleuelt, vexilliferqꝫ Adolphi Gregorius ab Aleuelt. Porrò milites trans riuũ, qui pagum preterfluit, tẽtoria figere, equites pagũ occupare. Nocte verò ea, quæ insecuta est, excubias egerunt cohortes duę cũ equitibus ducẽtis, excitatusqꝫ in castris tumultus ab octodecim agrestibus, cũ in equites excubitores bõbardas disploderẽt, necꝫ tamẽ detrimentũ vllũ inferrent. Nà venit miles quidã in castra trepidãs, nunciauitqꝫ hostes in stationẽ vigilũ impetũ facere. Quo rumore excitatus summus dux belli, cum filio Henrico explorabundus prouolauit, sed de aliquo hostium motu nihil comperit. Ab his postea, qui diurnæ præfuerunt custodiæ, vnus ex illis, qui turbę nocturnę causam prębuerant, interceptus est. Multi quoque postridiè, quàm eò ventum est, ex armentis hostium equi bouesqꝫ abacti, vnde, vt fit, vtrinque nonnulli aut cæsi aut capti sũt, & circumiacentes aliquot in propinquo casæ & tuguria, per milites, quanquã iniussos, facibus illatis exusta. Eodem die, quibus tractandæ explicandæqꝫ belli rationes cõmissę erant, indicto conuentu in consiliũ iuère, habitaque cum præfectis de faciendo belli initio deliberatione, est constitutum, vt ne prius castris excederetur, quàm de consilijs rebusqꝫ hosti-

hoſtium explorato eſſet cognitum. Itaq; de captiuis, quotquot eorum intercepti in manus venerant, per tormenta quæſtiones habitę, & qui de hoſtium rebus cgnoſcerent, ſpeculatores emiſsi ſunt. Ad nonum autem calendas Iunij ipſi delecti belli conſiliarij, ducta ſecum præſidio legione Valterthumbij, & ala Blancenburgiana, in agrum hoſtilem ė caſtris proficiſcuntur, vt omnem vndiquaque oram oculis ſubijciendo circumuecti ſpeculentur, quibus locis hoſtes adoriri, ex vſu belli quāprimum & quàm commodiſsimè conficiendi ſit. Tres enim omninò auſpicandæ oppugnationis rationes inueniebant, vt aut Tilebruggam, aut Hammā, aut denique Meltorpam aggrederentur: quod tribus locis illis planè ſolis (quæ firmiora erāt Dithmarſiæ propugnacula) itinera eſſent, quæ ex campeſtri terræ ſitu in paluſtra ducerent, eāque ob cauſam agreſtes maiore prę cæteris ſtudio & cura, præductis foſsis valliſq;, & aggeribus proiectis, communiuerant. Principio igitur Tilebruggam adeunt, quo loco Dithmarſi ſecundum amnis præterlabentis traiectum vallos aggeremq; pro ſe excitauerant: quę tamen munitio adeò valida non erat, vt maiorē vim militum incurſantium ſuſtinere poſſe videretur: Ibi cum intelligeretur, ex caſtris hoſtiū plauſtra aliquot rerum variarum, quas tutius aſportare cogitarēt, ſupellectili onuſta, in in-

interiorem plagam ſeſe recipere, Henricus & Mauritius Ranzouij patrueles minora tormēta campeſtria, adiunctis ſcloppetarijs, in collē editiorem perducunt, & abeuntium terga globis emiſſis perſequuntur, ſed ſtragem nullā faciunt. In hos viciſsim agreſtes denas circiter pilas minoribus tormentis adigunt, & ipſi quoque damni nihil inferentes. Erant tum milites, eorumq́ ductores & ſigniferi, ad conſerendū cum hoſte manus prompti animis & alacres, vtq́ oppugnationis ſignū daretur, poſtulabāt ſed ſumus dux belli iniuſſu principū pugnę aleā ſubire abnuit. Quoniā enim munitio ea trāſcēſu facilis apparebat, & ipſe, ſum̄æ inueteratęq́ militaris experiātię dux, naturē militū nouerat, primùm eorū impetū, qui plerūq́ acrior & feruidior eſſe, ac poſtea, & tędio ex moleſtia caſtrorū cōcepto, & imminutis tēporis diuturnitate moraq́ & animis, paulatī elangueſcere ſolet, in oppugnatione difficiliori periclitari volebat. Quamobrē hinc Hammā diſcedūt, ꝙ ꝓpugnaculū, cū ſitu ipſo, tū incolarū operibus, omniū eius terræ munitiſſimum erat. Quippe denſis id ſtructis aggeribus foſsisq́ præcinctū, & ædificata inſuper turricula agreſtes diligētiſſimè vallauerāt, quia in paluſtrē (vt dictum eſt) orā aditū frequentē præbebat. Is locus eſt, quē incolæ monſtrare ſolēt, in quo Gerhardus dux Sleſuicēſis (vti ſuperiore libro commemoraui

mus)

mus cũ omnibus suis copijs ꝓfligatus cesusq́; est. Quò illis propinquantibus, Dithmarsi impulsis tormentis ingentem pilarum grandinẽ in eos iaculari, vehementerq́; detonare, sed nocere nemini: qui cum vicum munitioni subiectum proximè incẽdissent, in castra reuerterũt. In hac terræ hostilis & munimentorum inspectione, perito eorũ locorum viæ duce vsi sunt, homine Dithmarso, cui Splitteringo nomẽ erat, qui cùm in ditione ducis Adolphi feras glandibus interfecisset, ante sesquiannum captus, eoq́; temporis interuallo ad eum vsum in custodia habitus fuerat. Postero die, vt eius quoque situm & firmitatem cõtemplarentur, Meltorpam eunt, itinerisq́; monstratores secũ ducunt, quendam natione Holsatum, qui ꝓpter id oppidum habitauerat, & bello ineunte, vt ita dissimulata fuga agrestes eluderet, carro argilla onusto effugerat, & Bartoldum Petri Dithmarsum. Is erat patria exul factus, quod in actione, quæ ei de legittima cũ popularibus fuerat hæreditate, cum iniquis iudicum sentẽtijs circumuẽtus iniuriam sibi factam putaret, ad Cameræ Imperialis iudicium prouocasset. Ad id verò oppidum nihil memorabile gestũ, siquidem vnicus tantum equus confossus, & à Reinholdo Rubeo, patria Dithmarso, qui in Gallia olim inter Germanos equo meruerat, magnæ audaciæ & roboris viro, in Ioachimũ

Broch-

Brochtorpium Holſatum, breuiore bombar-
pa manuaria diſploſa, quales cingulis appen-
di ſolent, impetus factus eſt. Reuerſi poſtridie
ad principes explorata referũt, & ſummus dux
belli in tabella deſcriptum exhibet, quo pacto
& ordine, aut Tilebruggam, aut Meldorpam,
alterutram earum inuadendam cenſeat, vtq;
de eo deliberetur poſtulat. Tribus enim om-
nino locis (vt ſæpius diximus) quibus in inte-
riorem oram paluſtrem aditus pateret, aggre-
di hoſtes decreuerant, in quæ aggreſtes maxi-
mis operibus munita omnem vim ſuam & ro
bur contulerant, firmisq; vigilum & tormẽto-
rum præſidijs ſingulis noctibus cuſtodiebant,
vt ibi de patriæ libertate, de ſalute & fortunis
ſuis ſuorumq; quoad quicquam illis viriũ ad
propugnandum ſupereſſet, ad extremum vſq;
cum hoſte dimicarent. Hammam verò omnes
firmiorem munitioremq; exiſtimabant, quàm
vt facile expugnari poſſet. Sub idem ferè tem-
poris punctum nuncius à Nicolao Ranzouio
in caſtra venit, Antonium Oldenburgicum
copias ſuas Albim eo die, contra Vedelam op-
pidum traiecturum, adferens. Quapropter
ſtatuitur, nè prius caſtris, aliquam munitionẽ
hoſtilem oppugnaturi egrediantur, quàm is
aduenisset: datisq; ad Nicolaum literis Henri-
cus Ranzouius ſignificat, quibus locis comiti
cum ſuis pernoctandum ſit, vtq; fœno, auena
& vino

dono præbitis honoretur. Exinde diſceptatur in conſilio, ad vtrius primùm oppidi expugnationem tentandam milites educere, conſultius ſit, Tilebruggæ an Meldorpæ. Hanc eligit ſummus dux belli, quæ caput regionis habebatur, eiusq; conſilij ſui rationes reddit. Omnes, inquit, qui ante hoc tempus Dithmarſiæ bellũ intulerunt, graui & accurato conſilio, quod loci ſummam notitiam tenerent, id oppidum primùm omnium, vt caperent, adorti ſũt. Etenim cum in vmbilico pene terrę ſitum ſit, inter duas eius partes, quas à cæli plagis Sudeſtrant & Nordeſtrant incolę vocant, in quibus duobus omnino locis omne robur & vis eorum conſiſtit, eo occupato diſiungi & ſegregari hoſtes perſpiciebant, ne in vna caſtra vires ſuas conferrent & coniuncti animis maioribus, & ſpe fiduciaq; certiore victoriæ, repugnarent illis, ſeq; defenderent, quos diremptos facilius per partes opprimere & debellare poſſent. Nãq; præter oppidũ latus riuus tranſuerſo Oceanum influit, ita vt haud magno negocio & impendio prohiberi queat, ne ab vna parte laborantibus alijs alij ab aduerſo latere auxilio aduolent. Præterea compertum eſt omnibus, qui bellicis artibus & vſu valent, milites primo ſtatim impetu, dum animi viresq; integræ ſunt, nec laboribus vllis aut moleſtijs grauioribus labefactæ & eneruatæ, ad ardua & difficilia

quæquæ ſubeunda ducere, vtiliſsimum & tutiſsimum eſſe: ne dum minutis leuibusq́; in rebus conficiendis ocium teritur, temporis longioris tędio, affecti, alijsq́; difficultatibus preſsi, animi eorum & ſpiritus frangantur. Deniq́; nec illud quidem oſcitanter nobis cogitandū, magnam milites, facilis ab hoſtibus reportandæ victoriæ, ſpem & fiduciam fouere, quod in homines agreſtes, & rei militaris imperitos, præliaturi ſint: Ideoque animos, ad primum pugnæ diſcrimen & congreſſum, maximè audaces & ardentes allaturos. Atqui ſi in munitioris loci oppugnatione, conſertis manibus, ſuperiores hoſtibus fuerint, ad reliqua poſtea quæ minus oſtendent periculi & difficultatis, eos promptiores & confidētiores habebimus. Sin in loco non admodum firmo oppugnando, quàm prodigioſis corporū viribus, quanto periculi & mortis contemptu, quanta animarum rabie & pertinacia, ſe patriamq́; ſuam defendant, & periculum fecerint, de ardore & fiducia priſtina plurimùm ipſis deceſſurum, quis non videt? Proinde ad bellum ex ſententia quam feliciſsimè terminandum (quod Deus optimus maximus faxit) ego vnum id maximè omnium expedire arbitror, vt potius in inuadenda Meldorpa, oppido ſatis munito & firmo, primùm militum, nec dum vllo caſu imminutam & retuſam agilitatem experiamur,
quàm

quàm ad infirmam, Tilebruggæ munitonem
ſubeundam conferamus atteramusq́;. Aduer-
ſus ea Breda Ranzouius, vir ſapiēs & eloquēs,
acriter diſſerebat, inter cætera, quibus diuerſa
perſuadere conabatur, ſic inquiens. Etenim
non ſemel à maioribus noſtris id oppidum
infelicer eſſe tentatū, vſq; adeo, vt eo irrito co-
natu non ſolum de vniuerſa victoriæ ſpe de-
pulſi, ſed ingentibus etiam acceptis cladibus,
turpiter fuga ſalutē quærere coacti ſint, ex an-
nalibus noſtris conſtat. Et quanquam fuerint,
qui illud vi expugnatum in ſuam poteſtatem
redegerunt: tamen id occupatum adeò nihil il-
lis profuit, vt poſtea ab hoſtibus ad internecio
nem penè cæſi, maximè fædam & luctuoſam
calamitatem ſubierint. Itaque ne ſimili temeri-
tatis exitu, clade aliqua inſigni ab infida fortu-
na mulctemur, infauſto maioribus & omino-
ſo loco primas excercitus vires non periclitā-
das eſſe, ſed Tilebruggę, quę debilior & minus
minusq́; communita eſt, vt, haud magno labo
re & periculo ſuperari & capi poſſe, nemo de-
ſperet, admouendas ſuadeo. Nam ſi ſemel mi-
lites proſperè cum agreſtibus manus contule-
rint, ad reliqua ſtrenuè & audacter conficienda
reddentur multò paratiores atque agiliores, &
quantum ipſis fiduciȩ ac alacritatis accreuerit,
tantum hoſtibus detrahetur: qui, eo loco, à no
ſtris occupato, armenta gregesquè ſuos in intę

riora terrę recipere cogentur. Quod meum␣cō-silium si vobis (vti opto & spero) probabitur, ea hostiū munitio breui momento, & non magno labore & iactura militum, in manus nostras deueniet. Aliquot enim equitū peditumque signa ad Henricum fratrem meum, qui Eidoræ fluminis ripas cum magna incolarū manu custodit, noctu transmittite, vt is cum suis traiecto amne à tergo in hostes irruat, & nos à fronte adoriemur, ita haud difficulter & laboriose (Deo conatum nostrū prosperante) occupabimus. Erat hic Breda princeps senatus & oratorum apud Iohannem ducem, magnæq; autoritatis & nominis vir, cum ipsa grandis ętatis prærogatiua, tum quod longo rerū vsu & experiētia iudicij exquisiti, prudentięq; perspicacis senex euasisse crederetur, facūdiaq; polleret. At in bello & militia idem minus felix habebatur, quod ab ijs olim, qui duce Georgio Schenkio, Cæsaris iussu, Phrisiæ oppidulum. Dam obsidione cinxerant, cum ad eam soluēdam cum copijs à Christiano Daniæ rege missus esset, captus fuerat. In bello item eiusdem regis contra Lubecenses, cum in Dania eius opera militari vteretur, in potestatem comitis Oldēburgici captiuus deuenerat. Cæterùm vicit tum præualuitq; summi ducis belli sententia, eaq; à rege designato principibusq; & cæterorum quoq; suffragijs est approbata: sic vt disce-

dens

dens: ille è consilio diceret, exitum esse declaraturum, vter eorū melius dixisset. Nam de fratre noctu accersendo quod suaserat, id ita est confutatum, viris illis agrestibus, & insuetis ignarisq́ rei bellicæ, fidendum non esse, præsertim eius loci incolis, qui, si fortè (quod Deus omen auerteret) malignante fortuna minus prosperè bellum gereretur, erectis in libertatē animis res nouas molituri viderentur. Quocirca decretum ex principum iussu factum, vt eo ordine modoq́, quē Ranzouius belli dux (vt diximus) ex exacta sciētiæ militaris arte & disciplina præscripserat, Meldorpana oppugnatio susciperetur. Inprimis impedimenta omnia sarcinæq́ in castris, sub præsidio equitum quadraginta & peditum circiter mille, relinquerentur: ijs tumultuum præfectus imperaret. Binæ deinde cohortes Tilebruggam contenderent, earum latera tegeret Blanchenburgus cum equitibus ducentis: totidem idem cohortes Hammam equitibus totidem stipatæ irent, quibus præficeretur vicarius Blanchenburgi. Id enim summo & haud inani consilio ita erat constitutum, vt duobus locis illis eodē tempore, nēpe horam circiter antè, quàm Meldorpæ oppugnationem ordirentur, in hostes impetus fieret, vt eo vario tumultu in diuersa distracti hostes ignorarent, quò suis subsidio conuolare, aut vbi potissimùm periculo occur

rere oporteret, eaq́ ratione vires eorum distiũgerentur. Neq́ fefellit postea opinio. Nam qui ĳs locis erant, cum hostes ad se ire cernerẽt, aliorum opem implorabant, & accensis (vt conuenerat) ignibus significationem faciebant. Pontes præterea nauales, cratesq́ sexagenę vnà ducerentur, quem ad vsum plaustra prȩsto essent. Ternæ legiones Schonuesio, Reimaro à Valde & Valterthumbio ductoribus, à latere Boreali, prope tuguriolum subiectum oppido, irruptionem facerẽt: quos cum ala sua Theodoricus ab Halle comitaretur. Et his Bartholdus Petri viã commonstraret. Oldenburgicus cum legato summi ducis belli, Francisco Bulouio, in partẽ Australem relicto ad latus pago Vintbergo, oppidum versus iter caperet, idq́ ibi à tergo inuaderent. Ipsum, cum peditatu equitatuq́ sonantecedentem, cum turma sua Mauritius Rãzouius insequeretur: essetq́ illis vię dux Holsatus ille, quem ad Meldorpam domiciliũ habuisse, posteaquè effugisse memorauimus. Principes cum duobus signis vrbẽ contra progrederentur, ita tamẽ, ne sub ictum tormentorum sese darent, ibiq́ consisterent. Quatuor cohortes ad tormenta præsidio manerẽt, quibuu in colle facinorosorum suspendĳs infami constitutis, ea aggeribus vallisq́, ex cratibus aggesta terra excitatis, munirent. Postremò, quę prima legionum peruenisset, indicium excitatis

ignibus

gnibus faceret,& ſi pars quæpiam munitiones trāſgederetur, vt reliqui certiores eius fieri poſſet,principes vicinā oppido molā,ꝙ genus his locis vſitate vēto,in exerta lōgiuſculè brachia delato,circumaguntur) illatis facibus ſuccenderēt. Dū hæc agerentur,quarto calendas Iunij Oldēburgicus ad Hogaſpā pagū copias ſuas recenſuit,vnde collectis vaſis cū poſtridie mouiſſet, eodē die propè vicum Tinſbutteliū,qui ab Aluerſtorp dimidio diſtat miliari,in hoſtico cōſedit,quintis iam caſtris eò perueniens. Sub idē tēpus ad principes Sebaſtianus Erſamenus Lubecenſium legatus, quibus erat à ſecretis in caſtra venit. Is Ciuitatis ſuę nomine,ſi rationes vllæ iniri poſſent,vt,pacatis vtrinq; animis & pace facta,ab armis diſcederetur,ſe interceſſurū offerebat, permiſſuq; ducum Hammam mininiſtrum ſuum miſit commeatum expetens. Quem datis eum in uſum literis impetrauit, quibus agreſtes arroganter ſubſcripſerant: Nos ſummi duces, præfecti, & adminiſtratores belli nunc temporis Hammæ commoranres. Eius autem miniſter cum ſub præſdio, quò tutior eſſet, eò deduceretur, leui cum hoſtibus contracto certamine pugnatum. Ceciderunt ex Dithmarſis non nulli, ex Holſatis vnus duntaxat ignobilis & gregarius eques,& ictus pręterea glande nobilis Luneburgicus ex familia Sporchia, ſed

vulnere non lethali. Ersamenus verò, quia intelligebat, principes oppugnationem propediem auspicaturos, nec propter intercessionẽ sua quicquam intermittere velle, liberè tutoq; abeundi accepta licentia, castris excedens domum reuersus est. Itaq; vt statutum erat, postridie calendas Iunij, vergente in occasum Sole, horam circiter sextam castris exitum est. Primi viam ingredi fossores, eos comitari ala Theodorici ab Halle, cum cohortibus quaternis, inde tormẽta curulia promoueri, postea pontes nauales vehi, hinc prætoria inferri signa, postremò legiones ternę succedere. Inter eas præibat Schonuesiana, hanc in medio Reimarus à Valde excipiebat, extrema occupabat Valterthumbius. At summus dux belli Ranzouius, cum signis quatuor & magistro castrorũ progressus, secundum collem damnatorum supplicijs designatum vallos, aliaq; subitaria munimenta, quàm potest occultissimè, perficit. Porrò Schonuesius, cum fossoribus nonnullis & viæduce Bartoldo Petri, primus pontes nauales traducit, & ad hostium munitionem penetrat. Eum reliquæ duæ legiones & equites Theodorici ab Hallen insequuntur. Sed nimia vsus festinatione Schonuesius, dum sperat, antequam dilucescat, se pontes iacturum, in extremum vitæ periculum cum legione sese præcipitat. Vbi enim omnem itineris difficultatem

eo adminiculo iam superauit, & vię dux Bartoldus, quod ab vna munitionis parte hostes vehementer tormentis infestarent, accedentes, vt equum ascenderet, quem pedibus abiens à tergo reliquerat, esset retrogressus, per militem Dithmarsum, qui situm loci ignorabat, quod per diuturnā eius ex Dithmarsia absentiam fossę eo loco, quo antea nullę fuerāt, essent excitatæ, in profundas fossas cæcasq́ voragines opinione declinandi ictus tormentorū abducitur. Inde militibus, collotenus absorbētibus vndis, ferè enatandum fuit, adeò vt mirum sit, quomodo emerserint. Enimuerò nisi Theodoricus ab Hall, cum turma sua superatis fossis eò aduolans, palantibus maturè opem tulisset vniuersa ea legio occidione occisa fuisset. Is in difficili & periculoso illo certamine, quo milites, quod, madefacto aquis puluere pyrio, sclopetis vti non possent, bis ab aggrestibus reiecti sunt, traiecto pila crure vulnus accepit. Schōuesius quoq́ dum optimi simul ducis & militis fortissimi munus sedulò implet, suosq́ cùm voce tum exemplo incitans, framea in hostes strenuè rē gerit, breui æneo tormento, quasi semifalcone traijcitur: ex quo vulnere quarto pòst die mortem obijt. Nec mora reliquæ mox succedunt legiones, atroxq́ illic & cruentum valde oritur certamen, quò diu ancipiti, ad sesqui horam circiter displosis continenter

vtrinq; tormentis & bombardis accerrimè pugnatum est. Tandem vero Dithmarsi exhausti viribus, pedemq; referentes, in fugam sese conijciũt, milites per munitionẽ subeuntes in oppidum irrumpũt. Dum hæc incerta æquato discrimine pugna duraret, mola ad oppidũ, vti conuenerat, iniecto igne per Henricum Ranzouium incenditur, vt eo conspecto signo Oldenburgici accedere, socijsq; subsidio venire maturarent. Ita namq; erat constitutum, vt tribus simul locis oppidanos aggrederentur, à latere Schonuesius, à tergo Oldenburgicus, à fronte Rãzouius summus dux belli, cum rege & principibus. Cui rei optimo consilio institutæ, præter fiduciam mora allata est, dum illi lentius, quam res exigeret, iter faciunt. Ferunt penes milites eius moræ culpam fuisse, qui progredi aliquandiu recusauerint. At Iohannes Ranzouius & Vrisbergius, dum in fossis superandis Schonuesiani laborarent, directis prius in hostes impulsisquè tormentis vniuersis, pedestres quatuor exhortati, cohortes ex constituto rectà in oppidum impetum fecerunt. Ipse Ranzouius ingentis indomitiquè animi & inuictæ fortitudinis præclarus dux, vt legionem in profundo luto fossisquè hærentem oportuno & tempestiuo auxilio subleuaret, equo se in pedes demittens, prima in acie inter milites

auda-

audacissime dimicauit. Eo etenim modo milites nonnihil cunctãtes pudore simul & ęmulatione accendi posse putabat, ne se summum ducem belli pedibus in hostes intrepidè vadentem destituisse, minusq́ strenuè confidenter secuti esse perhiberentur. Neque enim decepit opinio. Nam mox concitato vehementer inuecti impetu milites, pellendisq́ agrestibus pertinaciter incumbentes, tametsi hi membris torosis lacertisque grandibus, & viribus indefessis, quàntum à viris fortibus in extremo salutis discrimine positis fieri præstariquè potuit, obstinatissimè pugnarent propellerentq́, nec stationes suas quam quispue fortitus esset, fuga deserere: sed corporibus tegere cogitarẽt, cùm ne vno quidem confecti vulnere ad terram statim proni caderent: tamen nudato tandem propugnatorum corona superatoq́ vallo, & portis refractis, in oppidum irruerunt. Quo expugnato portisq́ reclusis, cõfestim Adolphus tribus quatuorue comitatus equitibus inuehitur, post eũ rex cũ ala prętoria & Hẽrico Rãzouio, inde vtraq́ ducũ turma. In primo irrũpẽtiũ furore & impetu, quicquid in oppido eiusq́ circuitu repertum, trucidatum est, viæq́ omnes, plateæ & domus, cruore fædatæ & funeribus repletæ. Nec ipsis quidem fæminis parsum, cum multæ earum ab indignante milite interficerentur, plures oppido exigerentur. Nã & tunc, cum cęsi spoliarentur, & an-

& antea exploratò erat cognitum nonnullas ex ipsis indutas armis virisq́ immistas, supra quàm animus muliebris & natura ferret, pro stationibus præliatas esse, fæminamq́ vnam milites duos vnum post alterum cultro confodisse. Ita incredibilis libertatis patriæq́ amor omnem innatam eo in sexu mollitiem & formidinẽ superauit. Ceciderunt autem in ea oppidi expugnatione, ex Dithmarsis circiter quadragentos, ab altera parte, & qui in pugna cæsi sunt, & pòst ex vulneribus obierunt, penè cẽtum, inter quos fuit Iohannes Strugmanus Danus, militum præfectus. Occubuit quoque Volffgangus Schonuesius, vti diximus, constanti animo & egregiæ fide dux, & Danielis Ranzouij præfecti militum signifer grauiter sauciatus. Enimuerò, nisi segnis ea militum in accelerando intercesꝭsisset cessatio, &, quo decretum erat modo, triplex eodem tempore inchoata fuisset oppugnatio, conclusis vndiquaque agrestibus nulla effugiendi patuisset via, & ad vnum omnes, quotquot in oppido essent deprehensi, in hostium manus deuenissent. Atqui equitum incursu auersa oppidi parte eiecti, in fugam sese effuderunt, eò deflexere, quò Oldenburgicus cum suis aduentabat. Hi signa nouẽ explicantes, vicena circiter tormenta grandia secum ductabant, & cum elabendi viam aliam nullam conspicerent, recta in comitem

ibant. In quos equitatus delatus impetum fecit, Mauritijq́ Ranzouij ala ad trecentos eorũ cecidit, & tormenta præterea parua grandiaq́ quinq́ & viginti, & magnã vi pulueris ad tormenta impellenda perfecti, signaq́ non pauca ademit, Ita tertio Nonas Iunij ante horam vndecimam diuturnam Meldorpa capta expugnata est, eiusq́ propugnatores & incolæ, partĩ interfecti aut capti, partim fuga elapsi sũt, stetere aliquantisper instructa acie in oppido milites, quod agrestes ad amniculum quẽdam ex fuga cõfluere conglobariq́ nunciarentur, sed ijs (vt dictum est) per im immissos equites disiectis, permissum militibus ad direptionem & prædam discurrere. Hi veró ingruente vespera oppido egressi, prope illud septẽtrionẽ versus foris consederunt, intus remanentibus equitibus. Oldenburgicus in pago Amesphurto in Australẽ à Meldorpa plagã tetẽdit, nec procul inde Mauritius Ranzouius. Insequenti die propter contentionem inter equites peditesq́ ortam de pręda, quam omnis generis opimã & variam (nam eó accolæ, vt in locum tutiorẽ ad primum belli motum opes fortunasq́ suas omnes contulerant) nacti erant, in oppido mora tracta est .Milites enim, quia suo potissimum periculo & labore eius diei victoria stetisset, dum ipsi propter perpetuas interiacẽtes fossas equis adactis hosti cladem inferre nõ

pos-

poſſent, excluſis equitibus prędam quoq; omnem ſibi vendicabant. Sed eo graui & periculoſo tumultu (vix enim præfectorum intercurſu & obteſtatioibus contineri poterant, ne ad arma conſternati in ſeſe verterentur) principũ imperio atque autoritate vtcunque ſedato, cõſtitutum, vt poſtridie vuiuerſæ copiæ oppido Brunsbuttelio admouerentur. Id verò, quod meliora eſſent capta conſilia, in tertium diem reiectum dilatumque eſt. Quippe Reimarus à Valde cũ cohorte vna & Blanchenburgius cũ equitum ala, ad Nicolaum Ranzouium Albis fluminis ripas tenentem miſſi, vt iunctis cum eo viribus, quando ſummus belli dux à fronte cum maiore excercitus mole expugnando Brunsbuttelio incumberet, ipſi à tergo impreſsionem facerent. Namque hoſtes circumuallatos vndique facilius opprimi, & intercluſo ita aditu, ne reliqui Dithmarſi ſubſidio & ſuppetijs ferendis aduolarent, prohiberi poſſe iudicabant. Hi igitur Dithmarſia egreſsi, capto per Holſatiam circuitu, ne id, quod agere animis deſtinauerant, ab agreſtibus animaduerteretur, ad Nicolaum perueniunt. Interea temporis caſtra inſpecta, mortui collecti numeratiquè ſepulturæ traditi ſunt, obiterquè deliberatum, de impedimentis quid ageretur, & porrò hoſtes, qui in Hamma alijsquè locis Dithmarſiæ

altio-

altioribus ſeſe communiuerant, quomodo
eſſent inuadendi, Schonueſij quoque de-
functi cadauer, quemadmodum ipſe vita ex-
cedens rogauerat, in Holſatiam aſportatum,
& honorificè vt decuit, Itzohoæ tumulatum
eſt. Deduxerunt equites quadraginta, quos
principes ad id muneris obeundum delege-
rant. Quia enim agreſtes vias omnes &
itinera, vt commeatum intercluderent, po-
ſitis diligenter vbique cuſtodijs obſederant,
verebantur, ſi cadauer forte interceptum in
manus eorum perueniſſet, ne in id more
ſuo ſæuitiam immaniter exercerent. In eius
locum Chriſtophorus Vriſbergius legio-
ni præfectus eſt. Hunc principes deſigna-
uerant, &, tametſi omnium ferè animi in Da-
nielem Ranzouium, fortem & egregium
virum, eſſent proclinati, eumquê, vt præcla-
ra generis nobilitate & ſingulari militiæ
ſtudio conſpicuum, præfectura ea digniſ-
ſimum iudicarent: tamen is in gratiam re-
gis, etiam refragantibus nonnihil militi-
bus, ipſi prælatus eſt, ne per Ranzouios om-
nia eo bello ſtare & adminiſtrari videren-
tur. Porrò ex captiuis cognitum, habuiſſe
agreſtes clandeſtinum in caſtris principum
ſpeculatorem, qui ipſis retulerit, conſtituiſſe
principes nocte ea, quæ expugnationem Mel-
dorpæ anteceſsit, modicum militum equi-

tumq;

tumq́ꝫ agmen Tilebruggam mittere, qui ibi hostes congrediendo distinerent, reliquas verò copias omnes quàm occultißimè ad Hammã inuadendã ducere. Quamobrem misisse eius oppidi defensores habitatoresq́ꝫ eadem statim nocte ad Meltorpanos, quia ea nunciarent, & tam præsenti imminente periculo ex pacto opem implorarent, eorũ autem è numero quingentos omni armorum genere pro more suo instructißimos, vix dum oriente Sole, eò profectos esse. Ea vana opinione delusi agrestes, impellente proculdubio diuini numinis ira, & ad pęnam iam pridem meritam vocante, suum ipsorum oppidum præsidio eo detracto nudarunt. Ex quo intelligitur, quàm salubri & vtili consilio decretum fuerit, vt emissis nonnullis copijs, inuadẽdi illas munitiones species agrestibus pręberetur, qui hoc modo decepti alij alijs opem maturam, vt necessitas postularet, ferre nequiuerint. Etenim est credibile, si vnum in locum consociati omnes vires suas & robur contulissent, potuisse eos aliquam fortasse cladem hostibus inferre, aut certè maiore conatu, & successu minus infelici sese defendere, & difficiliorem multò luctuosioremq́ꝫ aduersarijs efficere victoriam, Tertio post captam Meldorpã die, summus dux belli cum cohortibus legionarijs, Oldenburgici, Vrisbergij, & Valterthũbij, quibus cum ala sua aderat Mauritius Ranzouius

zouius, motis castris oppido excedit, & ad riuulum quendam, vbi aquabantur agrestes, & munitionem fecerant, haud procul Brunsbuttelio considet. Quò cum propius accessissent, speculaturi, qua ratione sub exortam primùm lucem rectissimè oppugnarent, equus Vrisbergij, quo vehebatur, glande sclopetto emissa, interficitur. At postridie, qui dies erat septimus Iduum Iunij, prouecti vlterius secundum Albim, vt hostem aggrederentur, sabulosum & satis solidū inueniunt vadum, vbi nullum antea fuerat. Id conspicati agrestes, protinus desertis munitionibus fugam arripiunt: in quos adactis equis sese inferunt equites, & nonnulli quoque milites per circuitum viam intercipientes sese obijciunt: ita vt illo etiam die ad quadringentos eorum cæsi & profligati sint, signum vnicum ereptum. Agrestes verò vehementer fugæ institerunt, vt insequentium vim euaderent. Erant superioribus diebus plaustra militari annona onusta ab his multa intercepta, fuerántque commeantibus ex castris admodum infesti, & imprimis nobilem regium puerum, ex gentilitio Qualiorum in Holsatia stemmate à Rege literas ad reginam matrem deferentem, duobus medium globulis transadegerant. Neque ex vulnere tamen statim vita defecit, sed ab eo infausto ipsi loco, qui circa molendinū fuit ad dimidium à Mel-

dorpa miliare, in vliginem siue lacunam palustrem euadens, literas incolumes regi prętulit alteróque pòst die animam efflauit, & Meldorpæ humatus est. Cæterùm summus belli dux, cum legione Oldenburgica Brunsbuttelium adortus, id vi capit, hominum autem ferè neminem reperit, quòd omnes capta fuga illinc metu hostium profugerant. Nicolaus quoque Ranzouius, vbi de consilijs sociorum accepit, cum Reimaro à Valde & Blancheburgo, ex Vilstermarsiæ finibus copias eò statim traduxit. Blanchenburgi autem turmam summus dux belli, quò firmiore illa præsidio tenerentur, ad principes in castra remisit. At milites, cum tam prospera conatibus illorum fortuna aspiraret, excurrere prædásque agere cœperunt, imprimis Oldenburgici. Quo temporis momento, cum Valterthumbius quoque cum suis super ueniret, qui horis antemeridianis hostes anteuertens sese ipsis obiecerat, eaq; interueniente mora post socios nonnihil fuerat relictus, eius scloppetarij Oldenburgicis sese coniungunt, & iniussi in hostes progrediuntur, existimantes, se agrestes penitus fuga disijcere & concidere posse. Sed, quoniam horam circiter octauam aut nonam iam vespera præcipitabat, belli dux cum Oldenburgico alijsque prefectis reliquos milites educere noluit, verùm communibus suffragijs decreuerunt, sub primã exortæ diei

lucem

lucem omni illata vi hostes lacessere, pugnæq; aleam subire. In oppido itaq; belli præfectus cum Oldenburgico pernoctauit, Valterthumbius ad pagum proximum tentoria fixit. Eadem nocte Blancheburgi vicarius cum ducentis equitibus ex castris prætorijs Bocelenburgum mittitur, vt, qui hostium isthac fugiendo manus militum euaderent, eos ipse turma sua exciperet conficeretq;. Quam ad rem & Mauricius Ranzouius, cum delecta trecentorũ equitum ala, in loca terræ aridiora à patruo duce belli collocatus est. Itaq; inalbescẽte cœlo, paratis ad pugnã animis, statim moueri cœptũ: sed hostiũ pars maxima iam noctu ꝓfugerat. Quadringenti circiter agrestes, cũ puerorũ imbellium & mulierũ turba, ad casas duas, quæ totæ palude & aquis penitus circũfundebãtur, confluxerãt, ductisq; fossis, & subitarijs factis munitionibus, ex plaustris coactis, cẽtonib. stragulis, culcitris, aliáq; materia ꝓmiscua, vt quęq; sors obtulerat, intra eas aduersus hostilem vim & impetũ sese cõtinere & defendere parabant. Posteaquã autẽ legionibus vndiquaq; circundari, & quasi indagine se claudi conspiciũt, protinus arma abijciũt, & sine conditione vlla sese dedũt, Quos Ranzouius dux belli vbi videt nudos atq; inermes maximè esse homuncu los, subitò rem omnem ad principes defert. Ea dum ita geruntur, rex cum Iohanne duce

Holſatiæ ſuperuenit, atque ſtatim, ſubeunte generoſum atq; ſublimem eius animum commiſeratione, vt data impunitate in gratiam recipiat, calamitate & miſeria illorum permouetur. Neque tunc tamen certi quicquam de captiuis decernitur, ademptaq; eodem die hoſtibus ænea tormenta campeſtria ſeptem. Poſtridie eius diei, cum hanc ob cauſam in conſilium eſſet ventum, res'q; multum diſceptaretur, duces ambo annis animiſq; florentes, cum nonnullis oratorum ſuorum (inter quos erant Breda Ranzouius & Bertramus Seſtedius) facilè permiſiſſent, mox interfectos fuiſſe : vt nempe tam execrabili & ſæua, nullámque clementiam pro merita ex gente prognati, tot præclaris & illuſtribus maiorum ſuorum animis, quaſi inferiæ, eſſent mactati. Tandem verò cùm Ranzouius reuerſus huic deliberationi interueniret, diceretq; crudele omnino & Tyrannicum eſſe, eiuſmodi homines dedititios trucidare, eiuſq; ſententiæ rex accederet, vnanimi conſenſu eſt ſtatutum : vt, primoribus exemptis, qui in Holſatiam traducti diuerſis in arcibus, ad exitum belli cuſtodiæ traderentur, reliqua multitudo aceruatim, cum liberis coniugibúſque, in naues collata Albim traijceretur. Ita vnius ferè hominis clementiore iudicio ijs omnibus vita impetrata, & tot animæ à præſenti morte ſeruatæ ſunt mandatumq; le-

gato

gato ſummi ducis belli, vt is eam rem procuraret, & miſſa iuramenti formula, in quã conceptis verbis captiui iurarent, priuſquam dimitterentur. Poſtea placuit mox omnibus, vt tempore pomeridiano in ſenatum redirent, conſultarentq́ redacta iam in poteſtatem auſtrali Dithmarſiæ plaga, qua ratione hoſtes, qui in oppoſita ora boreali, collatis eò omnib. ſuis virib. diligentiſsimè ſeſe firmiſsimeq́ cõmuniuiſſent, & extremã ibi fortunã ſuam periclitari ſtatuerent, porrò inuadere & perſequi oporteret. Eodẽ tempore quidã ex ſtatione vigilum Dithmarſicorum ad hoſtes transfugit, quo referente cognitũ eſt, ſtatuiſſe priori nocte agreſtes, incenſo per mulieres oppido, in caſtra prætoria repentino facto impetu inuadere, in quibus ad Meldorpam principes cum mediocri præſidio remanſerant: ſed dum in itinere fuiſſent, oborto inter eos terrore, ſupra centum abiectis armis rebusq́ omnibus in pedes ſe conieciſſe & profugiſſe. Quare deiectos animis perturbatosq́ cæteros incepto deſtitiſſe, & mox, quo venerant, regreſſos eſſe. Eius conſilij, tametſi vani & irriti, haud abſurdæ tamen fuerunt rationes. Sciebant enim agreſtes, maximã copiarum partem fortiſsimamq́ inde abductam eſſe, eamq́ duntaxat legionem præſidio caſtris relictam, quæ nuper in oppugnatione Meldorpæ, amiſsis pluribus viris egregijs & forti-

fortibus, vehementer imminuta attenuataq́; graue vulnus accepiſſet, ita vt eam facile ſuperari & opprimi poſſe, minimè diffiderent. Præterea vnico ſaltem hoc modo, ſi eo accepto rumore hoſtes irrito conatu cœptis abſiſtere, & ad defenſionem & ſubſidium principum celeriter reuerti cogerentur, ſe ſuis in ſupremo verſantibus diſcrimine opem ferre poſſe, perſpiciebant. Neq; ſane abhorret omnino à vero, quemadmodum aptius vtiliúſue tum nihil ab ipſis quiuit excogitari, ita euentum quoq; pro votis feliciter potuiſſe reſpondere, ſi eo modo, quo erat deliberata res, geſta & adminiſtrata fuiſſet. Reuerſo autē in caſtra legato ſummi ducis belli, vehemens & turbulēta denuò de præda contētio exarſit, his, vt diuideretur, illis, vt venderetur, flagitātibus. Et quanquā principes, quicquid ad eos cum iure ſuo, tū equitatus prętoriani nomine, redire poſſet, id omne vltrò ipſis remitterēt condonarentq́;: tamen neq; ita ſubortus in caſtris tumultus cōpeſci & cohiberi potuit. In eam demū ab omnibus ſententiā itum conſenſumq́; eſt, vt ſingulis ex decurijs ſinguli ꝑdę pręfecti deligerētur, qui in caſtris ad partiōdū interim exuuias manerēt: eoq́; pacto turba ſedata eſt. Quare progredi & hoſtem, donec omnino eſſet profligatus victusq́;, proſequi decernitur. Imprimis per delectos belli conſiliarios, hæc ratio inita & inſtituta. Oldenburgi-

burgicus cum equitatu peditatuq́ suo, & Mauricij Ranzouij turma, in principum castra ad Meldorpam reuerteretur, ibi subsisteret, & tormentorum custodiam ageret. Idibus deinde Iunij, cum primùm diluxisset, hostib. simulatò sese ostenderet, quasi Hemmingstadium, ad id oppidũ oppugnandum, omnibus viribus contendere, viamq́ eò ferentem ingredi vellet, vbi Iohannis Danorum regis vniuersus olim exercitus cæsus fusúsque est: vti ita hostib. suspicio iniiceretur, ipsos quoq́ eadem via illos aggredi cogitare. Pridie autem Idus ternæ cum principibus legiones, & ala Blanchenburgi, horam circiter tertiã vel quartam à meridie, rectà Tilebruggam irent, eoq́ in loco in hostes impetu facto irruerent. At his aduersatus Oldenburgicus consilium turbauit, qui morari in castris abnuit, vt pro se quoq́ aliquam bello gloriam sibi venaretur, nec deses & quietus alieni laboris belliq́ spectator in tentoriis delitesceret. Ex quo illud incommodi consecutum, quandoquidem facta cõmutatione Valterthumbium cum suis ad castrorum tormentorumq́ custodiam relinquere oportuit, & milites potando sese largius aliquanto inuitassent, vt plurimi ex ipsis in castris permanserint, nec dimidia pars, vexillũ quisque suũ, sit insecuta. Quæ res principibus causam præbuit, vt diutius in itinere hærerent, dum reliqui aduenirent. Milites

enim, quotquot in via iam erant, ſemel atq; iterum ſigna ſiſtentes, progredi recuſabant, ita vt rex vehementer incandeſceret, diceretq; ad circumſtantes, nebulones eos facturos, vt belligerare impoſterum ſe pœniteret. Luberet quidem, aiebat, in bellica hac palæſtra exerceri verſariq; diutius, ſed eijciam animo eas cogitationes. Soluta illis ſunt ſtipendia, obligati ſunt nobis, & has turbas concitant: quid facerent, ſi nos obſtricti ipſis aut obærati eſſemus? Enim uerò, de præda quòd altercantur, ad nos quid attinet? Exinde imperatum ſigniferis, vt prælatis vexillis ipſi progrederentur, quo viſo, milites ad continuandum iter excitabantur: idq; eo ordine confectum. Primam aciem efficiebat ala Blanchenburgi, ei Vritzbergius cum legione Schonueſiano ſuccedebat, tormentiſq; duodenis minoribus, nec non pontibus naualibus vniuerſis & foſſoribus. In medio equitabant principes cum turmis prætorianis, eas reliquæ duæ legiones comitabantur, agmen claudebat equitatus Oldenburgicus. Iter verò extendentes in vetera caſtra ad pagum Aluerſtorp direxerunt, quòd illic pōtes nauales nōnullos reliquiſſent, eóque in loco aliquandiu ſunt cōmorati. Ibi præfecti tribunis militum & decurionibus denunciant, prædam poſthac eius fore, qui eam ab hoſte cepiſſet: eo tamen pacto & conditione, vt ne antè ad prædam di-

ſcur-

ſcurſus fieret, quàm hoſtis eſſet profligatus. Vix orta luce, relictis caſtris Tilebruggæ approperarant, quam duplici oppugnatione aggredi in conſilio erat decretum. Ranzouius autem præfectus belli, comitantibus nonnullis, propius equo aduectus, ſpeculatur, qua parte munitio hoſtilis tutiſsimè inuadi poſsit. Ea erat vnicum ſaltem propugnaculum, aggere præducto & palude voraginoſa foſſaq; munitum, ad quod vnicus omnino erat aditus, in quem tormenta ſua agreſtes contulerant. Gloriabantur illi, hoſtes ſuos eo loco ſæpius à ſe profligatos & deletos eſſe, cum irrumpere tentauiſſent. Quod ſi tunc quoq; Holſati incautius in eam ſe viam intuliſſent, nec ipſi fuga deſeruiſſent munitionẽ, fortaſsis detrimento & clade aliqua inſigni afficere potuiſſent. Aderant autẽ rari propugnatores, qui cuſtodiæ duntaxat erant relicti, cum reliqui decepti errore Hemmingſtadium confluxiſſent, vt ſuis ſuppetias ferrent, in quos illic omni mole irruituros hoſtes credebant. Illi vbi vident hoſtes accedere propius, extemplo munitione deſerta in fugam præcipites ſe conferunt: milites verò gregatim ingruentes iter ſibi vi aperiunt, aggeremq; demoliuntur. Subit inter primos ipſe ſummus dux belli pluribus comitatus, viaq; facta penetrantes cũ ad vicum quendam perueniſſent, ibi nonnullos ex agreſtibus offendunt, quorũ parte maxima interfe-

cta, ex ſuis quoq; aliquot glandib. traiectos deſiderant. Interea cum ala ſua Blanchenburgus aduenit. Habebat multis indiciis pro comperto & explorato Ranzouius, pagum eum & oppidum Heidam nihil intereſſe, vbi hoſtes ex fuga reſiſtere, & in arma ſeſe colligere poſſent, prę ter vnum amniculum, quem propter palus eſſet. At quia itineris monſtrator nullus erat in promptu, (exploratores enim poſt tergum procul aberant,) eum filius Henricus Ranzouius, quo cum Haruardus Langius erat, ſubmonuit, militem ſe ex itinere allocutũ eſſe, qui notam ſibi viã diceret. Hoc milite duce cum quinquaginta fermè equitib. eò contendit, repertusq;, quem diximus, amniculus deſertus, quo traiecto, per nunciũ Blanchenburgo ſignificat, amniculum à ſe teneri, vtq; accedere maturet, hortatur. Regem quoq; ducesq; de eo certiores facit, qui non diu morati, celeriter vltra amnem proſequuntur. Iamq; equitatus penè vniuerſus tranſmiſerat, militum verò pleriq; poſt tergum aberant longius, cum ad pernoctandũ in oppido Heida, (neq; enim ineſſe quenquam arbitrabantur, qui contra ſe arma ſumere auderet) loca atq; hoſpitia inter ſe ſortiri inſtituunt: ortaq; inter cohortiũ turmarumq; præfectos altercatio, cum neutri alteris ſe permiſſuros cõtenderent, vt ipſi ſoli oppidum tenerent. Quam contentionem ita diremit Ranzouius belli dux, vt

equi-

equites peditesq́; simul in eo pernoctarent, cum suis in primis principes, deinde pars vna equitum, altera militum. Est verò oppidũ Heida celebri eius loci emporio, & ædificiorũ structura atq; elegantia, omniũ in Dithmarsia ornatissimũ, in q intermediũ ferè incolę ex omni ea ora statis dieb. ad mercatũ coeunt: solebantq́; in eodem conuenire singulis hebdomadis, septimo quoq; die Saturni, quadraginta octouiri, & negocia procurationis suæ expedire. Huc permissu Ranzouij Iacob. Blanchenburgus & Ascanius ab Holle, qui voluntariorũ equitum duces erant, exploratũ proficiscuntur, & nacti in itinere mulieres, quæ Blanchenburgo mulsum porrigerent, ex iis cognoscunt, viros in oppido esse, cumq́; castrorũ præfectus propius oppidũ adequitasset, cũ eodẽ ad suos se recipiunt. Quaterna enim agrestiũ signa eminus cõspexerant, quæ incitato cursu se persequerentur: fassiq́; postea ipsi sunt agrestes, se in turri ministrũ sacrorũ habuisse, qui capitis sui periculo ipsis affirmauerit, ducentos tantummodo aduenire equites, quę causa fuit tam audacis eruptionis. Hostes quoq; post collem abditi ita latebant, vt conspici ab ipsis non possunt. Ea quatuor vexilla cum paucis tormentis, quæ secũ aduxerant, vbi longius progressa sub equitũ conspectum venerunt, qui nuncio eo accepto vix acie instructa, vnaquæque seorsim turma, vt eò acrio-

rem

rem in hoſtes impreſsionem facerent, conſtite-
rant, pedem referre cœperunt. Tum verò equi-
tes, adactis repentè calcaribus equis, in ver-
tentes terga agreſtes inuecti prouolant, ſtragẽ-
que faciunt. Rex deſignatus cum equitatu prę-
toriano ſecundum collem, ad cuius latus læuũ
palus erat, rectá à fronte contra locum eum,
quo tormenta ab hoſtibus erant collocata ir-
ruit, ipſe primo in ordine decoris & fulgenti-
bus armis generoſo in equo conſpicuus. Ad
eius vtrũque latus hincinde Iohannes & Adol
phus duces conſanguinei ſeſe inferebãt, & ipſi
ferè à fronte in tormenta euntes. Ioachimus
autem Blanchenburgus, capto retrorſum am-
bitu, Adolphi turmam circumuectus, oppidũ-
què petens, inter illud & equites prætorianos
ſe medium cum alarijs ſuis conſtituit, ita vt ho
ſtium nemo ad oppidum penetrare poſſet. Itaq;
hi fermè omnes trucidati, ad octoginta ſaltem
nonagintáue circiter in paludem, quæ regiæ
turmæ à ſiniſtris erat, fuga elapſis: quanquam
& eorum complures, dum interim ſclopetta-
rij aduenirent, ab ipſis interfecti ſunt. Atq; ibi
ſpectare fuit, milites duos, cum bombardás diſ
ploſiſſent, vni agreſtium terga dare: nec medi-
us fidius inter arma & tela militaria in extre-
mis ponenda eſt haſta oblonga ei, qui probè ſci
enterq; vti nouerit, quemadmodum hoc bello
cognitum eſt. At ſclopettarij, quoniam ſequi
recu-

recuſando diu fuerant terg uerſati, plurimiſq; ſubſiſtentibus cunctanter admodum & ſegniter iter faciebant, ipſi turmam prætoriam regis dum ab altero latere hoſtem fugientem perſequuntur, vulneratis equis non leui detrimento affecerunt. In eo conflictu fortes inprimis & clari viri, ſub prætorio præſertim regis vexillo, aut illatis vulneribus ſauciati, aut cæſi ſunt. Iohannes Truzius Danus, equitum magiſter, cum primum in hoſtes impetum feciſſet, equo lapſus grauiter in pectore lancea vulneratus eſt. Nicolaus Truzius globo per corpus adacto traiectus, ſed vulnere non lethifero. Ericus Podebuſchius, & ipſe Danus nobili ortus ſanguine, ad latus regis glande ictus cecidit: eodemq; fato Andreas quoque Friſius occubuit. Cæterùm dum fugientium paſsim veſtigijs inſiſtitur, ſaucij & exanimes abducuntur, ecce nouem agreſtium ſigna ſeſe in conſpectum dant. Quæ vt longius ſub incurſum equitum patentem in campum proueherentur, vniuerſæ equitum turmæ poſt colles (ij omnino tres leuiter aſſurgentes non procul oppido imminent) ſeſe recipiūt occultantq;, ne ſtatim ab hoſtibus conſpiciantur. Militum quoq; cohortes, quotquot iam aduenerant, compoſita ad prælium acie conſtituūtur, quos ſummus belli dux aliquandiu moratus ſic continuit, quò hoſtes vlterius ſeſe effunderent. Illi cum tormentis ſuis alacri

ter

ter oppido egreſsi, penè ad tormenta vſq; hoſtilia procedũt, vix triginta aut quadraginta paſſuum interuallo ſegregati. Ibi equites iterum fortem & egregiam gnauiter operam præſtant, & in hoſtes irruunt, Regia turma, ne per medias cohortes perrumpere cogatur, reflectit ſeſe, & ad læuam oppidum prætergreditur. Reliqua ſigna prætoria & ala Blanchenburgi, idem verſus oppidum ad dexteram ſeſe inferunt, ita vt ex hoſtibus nonnulli inter equitatũ & milites medij intercluderentur. Hi in pratum foſſis & aggere paruo cinctum recedere: ibique viriliter & impigrè ſeſe defendere vſq; adeò, vt, quatuor in illos ſigniferis impetum facientibus, vni eorum ſignum, cum id trans foſſam ſaltu ſubſecuturus in terram antè ſe fixiſſet, eriperent, ad reliquos aggerem foſſasq; contis tranſuolantes (cuius rei vſu longo & aſſuetudine peritiſsimi ſunt agreſtes) ſeſe eijcerent, eos quoq; cum ſociis in fugam compellerent. Id Adolphus conſpicatus, cum non procul inde equo inſidens ad colliculũ ſubſtitiſſet, cum paucis, quos ad corporis cuſtodiam iuxta ſe habebat, aduolat, manu ſigniferos corripit, vtque in hoſtem ſeſe conuertant, inclamat, in hæc prorumpens verba : An vos, ſigniferi atque milites, viros armis exercitatos, & militiæ ſemper deditos, agreſtibus & ignaris rei militaris hoſtibus, imò vndique concluſis & iam

propè

propè victis, tam turpiter terga præbere non pudet? vultis nouo dedecore & ignominia culpam, quam dudum haud leuem in itinere progredi tergiuersantes commisistis, accumulare & exulcerare? Este memores honoris & existimationis vestræ, sistite fugam, signa in hostes semiuictos conuertite, si noxæ pristinæ & iniuriæ memoriam, fortiter & intrepidè audendo, abolere & extinguere cupitis. Quod si feceritis, fidem do vobis, quæcunque nocte præterlapsæ minus rectè & obsequenter perpetrata à vobis sunt, condonata vobis omnia, & obliuioni perenni obtrita & obliterata esse debere. Quibus verbis, vt conuersi hostibus ora vultúmque præberent, vix eos potuit adducere. Ipse incitato stimulis equo in globũ agrestium perrumpit, & vnum imprimis glande sclopetto breuiore impulsa petit traiicitque. Is verò, vulnere haud tardante, vicissim insurgens in ducem, qui totum armis sese exuerat, quoniam is dies, vt erat tum anni tempus, admodum esset æstuosus, itérque longinquum, vt præoccupato amniculo hostem suo cum bono & commodo anteuerterent, nocte tota diéque sine intermissione confecissent, alteram præterea noctem ludendo cum Rege insomnis fortè absumpsisset, essétque nonnihil, post primam in hostes impressionem, & æstu nimio & labore itineris defatigatus, in

dorso

dorſa ſupra coxendicem, qua ſpinæ coniungi tur, eum alaparda (ſic vſitatum noſtris illud armorum genus vocant) grauiter ſauciat. Præuiderat hominem, auidum impetendi ſui, inſano impetu in ſe proruere princeps, & auerſum prope latus equi ſeſe paululum incuruans demiſerat: id niſi feciſſet, eodem loco fuiſſet lethaliter ab eo cõfoſſus. Quo accepto vulnere, mandat ſuis, vt quam occultiſsimè ſe abducant, ne milites equiteſúe vlli perſentiſcant, quibus eo facto metus aliquis & conſternatio inferri poſſet. Eductus itáque eſt prælio trijugo celeri curru, eratq; adeò durum & immite vulnus, vt ex patente eius hiatu acceptum per os ſpiritũ redderet: idq; ei in pago, non longè vltra amnem, præſenti ope chirurgica alligatum, applicatisq; fomentis lenitũ eſt. Quo animaduerſo à militibus, quorũ pars maxima iam confluxerat (nam duo circiter millia, vt animorum libidini morem gererent, ne pedem quidẽ loco mouerant, neq; quiſquã ex illis huic pugnę interfuit, quos ſcilicet omnes ſuſpẽdio mulctatos in exemplũ cæteris ſtatui opportuiſſet) quanquã & continuo labore viæ, & æſtu intollerabili, vehementer eſſent laſsi omnes, acri facto impetu in illos irruunt, ita vt vniuerſos inde propellerent. Ex his trecenti circiter anguſto in loco, in quẽ incũbentiũ militũ celeritate turmatim & per quã arctè erant concluſi, quaſi in cumulo conferti
reſtite-

restiterunt. In quos, cæteris cunctantibus, fortis & audacis animi miles, cum de plaustro axem duabus cum rotis & temone, quo tormentum fuerat aduectum, quasi munimentum corporis ante se ꝓmouisset, machæra siue spatha oblonga lataq́; (quod genus ingentes gladij nostro seculo valde vsitati sunt, &, qui eos gerunt milites, ambabus manibus regentes, hastariis miscentur) corpora metens primus irruptionem facit. Nec mora, eum commilitones audacter sequuntur, & quotquot agrestium ab ipsis non sunt interfecti, ij, cùm trans aggerem aduersum præcipites sese demitterēt, aut in equites, aut cæteros milites inciderunt, ita vt maximè ex illis quoq; pars concisa & deleta sit. Interea temporis equestres turmæ in oppidum irrumpunt, sed quia hostibus illic detrimētum ferè nullum inferre poterant, eosq́; oppidani ex ædibus, quasi anates aliásue feras volucres, certis & destinatis ictibus passim sclopettis petebant, mox inde sese recipiunt, cum quidem peditatus subsidio carerent. Atqui rectius fecissent, quandoquidem ipsis, vt id facerent, non erat imperatum, si ea oppidi inuasione planè abstinuissent. Supra cæteros enim, qui tunc aut vulnerati, aut cæsi sunt, Marquardus Rannouius vnicus parentis sui filius eiusq́; familiæ nobilis hæres vltimus, sub dorsum in vesica glande parua ictus est: ex quo vul

nere non ita multo poſt Itzohoæ fatis conceſſit, & cadauer in patriam reuectus eſt. Durante eo ad Heidam certamine, Mauricius Ranzouius, ſimul ac flammas in ſublime volantes procul conſpexit, tormentorúmque diſploſiones & bombos auribus hauſit; ab Hemmingſtadio cum ſexaginta equitum ala eò aduolat, oppidúmque contra ſeſe opponit, ita vt, qui in oppido erant, ſi fugam capere vellent, elabendi viam nullam inuenirent, qui in equites incurrerent. Quo viſo Dithmarſi, quorum pars aliqua ad id vſque temporis, cæteris partim ſaltu ad terram miſsis, partim fuga elapſis, pertinaciter reſiſtens locum ſuum defenderat, vniuerſi penitus in fugam ſeſe effundunt, oram paluſtrem petentes, quæ foſsis vndiq; & paludibus circumſepta, non facilem hoſtibus acceſſum præbet. Ipſi primo contuitu ſocij, & imprimis milites, ignorare, ſui an hoſtes eſſent, qui equos nacti eos conſcendiſſent. Trecentos demum circiter agreſtes, qui ex fuga eò declinantes deferebantur, Mauricius equitatu ſuo ita excepit, vt labentes & humi ſtrati terram corporibus tegerēt. Ab illis viciſsim Theodoricus ab Halle vulnere fatali confoſſus eſt. Cæterùm agreſtes, tametſi magna clade victi diſsipatiq; ſola fuga ſe manib. hoſtium eripuiſſent, in paluſtri tamē terræ ſitu ex fuga conglobati, & quaſi vim omnem & impetū hoſtilem excepturi repulſuriq;

conſtite-

conſtiterunt, cùm ſole iam occidente aduespe-raſceret. Quapropter dux belli Rãzouius mox equitatum eò contendere, & hoſtibus ſeſe ob-iicere atq; obſiſtere iubet, dum ipſe ad capien-dum oppidum milites educat, ne interim à ter go in eos impetum facerent, ipſiq; preterea mi-lites ad illud inuadendum eſſent audentiores, quod pluribus ſtatim locis incenſum eſt. Inde vniuerſas ſimul cohortes oppido admouet, et-iam reclamantibus pleriſque, quibus hoc con-ſilium eius vehementer diſplicebat. At ipſe nul lis aduerſantium clamorib. de ſententia & in-ſtituto dimoueri ſeſe patiebatur, cùm exiſtima ret, niſi agreſtes oppido ꝓfligaret expelleretq;, tota ea nocte exercitum omnem quietem nullã habiturum. Tum primùm frequentes & terri-biles reboantium tormẽtorum fragores & to-nitrua exorta, cum & incendia in oppido, quæ ab iniectis facibus cœperant, liberè lateq; vaga-rentur, vt intrare hoſtes haud temerè formida rent, & coloni ineſſent vaſtis & lacertoſis cor-poribus robuſtiſsimi, qui, vti in ſupremo vitæ diſcrimine, pertinaciſsimè dimicabant, donec vniuerſi, vel occiſi vel concremati, mortem op peterent. Quo oppido capto, milites mulſum & cereuiſiam (vt vocant liquorem frumento & lupulo excoctum) nacti, ad reuocandas pauli-ſper ea potione vires, ſiti & inedia & ęſtu & de-fatigatione penè amiſſas, vti cœperunt: ſed non

permiſſum, vt longiorem ingurgitandis illis in oppido moram facerẽt. Quandoquidem enim ſol ex conſpectu iam ſeſe ſubduxiſſet, non videbatur Ranzouio ex re eſſe, ibi lentius agere, aut commorari diutius, militesq́; ad locum tormentorum, ad quæ relictus cum haud multis rex ſubſtiterat, reduxit: hoſtilia verò tormenta conquiſita, & in cumulum congeſta, ſecum auexit, & Blanchenburgum, cum ala ſua in extremis collocatum, tutari agmen iuſsit, donec caſtra poſita, & tormenta conſtituta eſſent. Ita vno die ter in hoſtem irruptio facta, pugnæq́; trinæ, & ipſæ quidem acerrimæ grauiſsimæq́;, conſertæ ſunt. Equites nulla interpoſita laboris remiſsione, equis inſeſsis iter facientes, viginti quatuor amplius horas inediam ſitímque patientiſsimè tolerarunt, adeò, vt ex regiis ſatellitibus vnus, præ laſsitudine animo deficiens, ſub equum delaberetur, animámque redderet. Erant enim Meldorpa ſub veſperam egreſsi, horam circiter tertiam aut quartam, noctémque inſequentem profecti totam exegerant, nec prius tentoriis collocatis quies fuit data, quàm altero die ſol occidiſſet. Equidem vix erat credibile, equos tanto conficiendo itinere laborem tantum, in eo pręſertim canicularis ſyderis rabioſo moleſtiſsimoq́; ardore, perpeti & ſuſtinere potuiſſe. Et fuerat aggreſſus ex itinere rex ſum

mum

mum ducem belli, dum Heidam properaret, vt si consultum ipsi videretur, siquidem multum spacij & viæ progrediendo iam emensi essent, multum laboris & molestiæ pertulissent, via paulisper abscederent & quiescerent. Id quod nonnulli, inter quos & antistes Lubecensium erat, magnopere probabant, nec ineptè omnino aut futiliter suaderi videbatur. Verùm dux belli, veteri suo constanter innixus consilio, vt nullum hostibus sese colligendi confirmandiq; spacium daret, id apertè regi dissuadebat, inter cætera ita inquiens: Sinemus ergo rei bene prospereq; gerendę occasionem manibus elabi? teq;, rex inclyte, eo abscessu & mora, haud absimili fugæ & trepidationi formidolosæ, rusticis fugitiuis terga dantem conspiciemus? Ego certè malim nunquam in hanc lucem me editum, quàm in tam secundo victoriæ cursu tantũ dedecus sustinere & admittere. Ad quæ rex, sese assentiri & vnà progredi velle retulit, atq; sic eodem die pugnatum, & in pagũ irruptio communi consilio facta est. At postquam in locum destinatum, quo rex cum paucis ad custodiam tormẽtorum remanserat, copiæ omnes equitũ peditumq; coierunt, oritur controuersia, vbi nam castra metari præstet. Nõnulli, quorũ & equi & ipsi quoq; adeò lassi, æstuq; confecti & excocti erant, vix vt progredi vltra & pedem figere possent, in hanc manibus

pedibusq́ʒ sententiam ibant, vt eodem loco castra locarētur. Illud verò, quia omnino inconsultum erat, & tum rex ipse, tum summus dux belli improbabant, quòd is locus oppido propinquus esset, longiusq́ʒ inde exercitus, si manerent, adaquare cogeretur, & præterea Adolphus in pago Vilsa saucius substitisset, repudiatum est, decretumq́ʒ retrò Hemmam ire, ibiq́ʒ fixis tentoriis noctem agere. Quod & factū est, positaq́ʒ ad Hammā secūdum amniculū castra, iamiamq́ʒ nocte ingruente. In fronte ænea tormēta postea peditatus collocari, inde equitatus ad exitum amnis succedere, propter summam equorum lassitudinem. Pro certo enim credebatur, agrestes insana animorum ferocia vehementer tumentes, & temeraria quadā pertinaciq́ʒ confidētia plenos, vsq́ʒ adeò vt ęquo, iniquo loco pugnam capescere iuxtà haberent, nequaquā noctu quietē acturos, quin denuò in castra incursionē facerent. Insequenti nocte & oriente die altera plurimi passim pręstantes & generosi equi exanimati sunt, cōfecti ardore pridiano solis & laboris intolerātia. Adolphus autem in castra, vbi sui tenderent, curru vehi se iussit, quò tutior ad exercitū esset. Eū rex cœnatus horam circiter duodecimā noctis comiter inuisit: & profectò grauiter admodū ex vulnere laborabat, ita vt familiares eius & ministri de vita diffiderent. Porrò in triplici eius diei prælio ex

Dithmarsis, qui cæsi pòst inuenti numeratiq; sunt, præter eos qui saucij per noctẽ reptando euaserãt, & postea expirarũt, circiter tria millia occubuerunt. Ab altera parte milites, neq; labo ris neq; periculi multũ adeuntes, paruo quoq; incõmodo affecti sunt, stetitq; potissimũ ea per equites victoria, quorũ pars modica cæsi, pars vulnerati sunt, & in vniuersum tamen cæsorũ numerũ non supra trecẽtos fuisse constat. Inter clarioris nominis & ortus pceres, cũ quorum antea meminimus, tum Oldenburgicus comes sub mento glande ictus, summus præfectus belli Ioannes Ranzouius fragmine pilę resilientis supra genu, Iuo Reuentlouius per pedem, Paulus Ritzerouius & Borchardus ab Aleuelt per crus vterque, Iohannes Ranzouius iunior per lumbum, pilis minoribus adactis sauciati sunt. Eodem corporis loco & Gregorius ab Aleuelt globo traiectus, ísque, quia initia vulneris negligentius curata erant, nono post die Rendesburgi vita decessit. In cuius locum post acceptum vulnus, quod vexillum turmæ prætoriæ Adolphi gereret, Ioachimus Ranzouius successit. Baroni præterea à Donou manus perfossa, & legatus Iohannis Ranzouij Franciscus Bulouius in pectore hasta vulneratus est. Ipse denique Rex designatus in hac pugna fuisset glande interfectus, nisi Bertramus ab Aleuelt citato cursu irruens in

cum, qui oculis in regem versis collimans id facere destinabat, auertisset: isq; illata sclopetto plaga Bertramum ita exercuit, vt sub equum caderet, & confecisset omnino, nisi rex mutuam ei opem tulisset. Eadem nocte castra vigiliis diligentissimè munita sunt. Nam nouem circiter stationariæ peditum cohortes in excubiis sunt collocatæ, & equitatus pro se quoque intentus haud negligenter rerum suarum curam gessit. Etsi verò exigua eo loco annonę copia fuit, milites tamen cereuisiã, quanta ad sitim restinguendam sufficeret, adepti sunt, eaq; per legiones & cohortes est distributa. Ex Dithmarsis postea confecto bello cognitum, si sclopettarios ineunte bello stipendiis conductos, quos cõtra naues Danicas (quarum suprà mentionem fecimus) secundum Albim ad eas arcendas vniuersos constituerant, in tantulo temporis momento reuocare potuissent, voluisse ipsos denuò fortunam suam periclitari, hostesq; impetu nocturno in castra illato aggredi. Sanè id inceptum infeliciter & calamitosè ipsis cessisset. Quippe erat omnino planus patensq;, & equorum vsui aptissimus, ante castra locus, & haud difficulter peditatus, qui iam omnis coiuerat, tam diu sustinuisset agrestes, quoad equites vniuersi conuenissent. Quo facto, quotquot in id tempus eo bello Mars reliquos fecerat, & ipsi quoq; vniuersi vita spoliati

liati

liati fuissent. Postridie eius diei, propter equos oppidò quàm defatigatos, quies acta est, & nihilo tamẽ minus in consilio deliberatum, quo pacto reliquiæ hostium delerentur. Est enim Dithmarsia, quemadmodum & confinis ei Holsatia (quod priore libro demonstrauimus) in duas omnino partes diuisa, Cãpestrem & palustrem. Illa, superatis fugatisq; ad Heidam incolis, iam tota in victoris exercitus potestatem concesserat, cùm, ea clade suorum nunciata, & reliqui, qui loca oppidaq; intacta & intentata ab hostibus in ipsa obtinebant, in palustrem effugissent. In hanc exundantem aquis, fossísque ac paludibus ab ipsa natura egregiè munitam, in ipso belli exortu & passim post, pleramque inutilem ad arma gerenda ętatem imbellemq; sexum, & res suas chariores contulerant, & demum, post vltimam grauissimamq; eam acceptam plagam, omnes ex fuga superstites turmatim in eam sese receperant, atq; conferti omnes vnumq; in agmẽ densati, quotquot arma ferre possent, consistebant, quasi extremã ibi propugnando belli aleam subituri. Itaq; cõsultabatur ab hostibus, altera iam capta subactaq;, qua ratione & illa Dithmarsiæ pars in potestatem redigi posset. At properante iam in occasum sole, ecce duo inde sacrorũ mistæ in castra legati veniunt, niueum bacillum vterq; manibus gestantes, & epistolam supplicẽ ab agre-

ſtibus ad principes datam, ſed apertam & nullo obſignatam ſigillo, deferunt. In eius fronte ſiue inſcriptione (quemadmodū in principum literis vltra citráque datis fieri conſueuit) eos Dithmarſiæ dominos vocant: quam tituli particulam, vt contrariam & detrahentem libertati ſuæ, nullis antea literis vnquam tribuentes, vehementer ſemper impugnauerant. Cęterùm in epiſtola & per legatos ſubmiſſe ſuppliciterq́; per Deum pérque omnia ſacra, rogant & obteſtantur principes: primùm, vt eos legatos ſuos humaniter patienterq́; audire, & ipſis ſidem habere: deinde ſibi vt inducias dare, ab infeſtatione hoſtili interea abſtinere, & quibuſdam ex octoquadraginta viris, quos poſtridie miſſuri ſint, commeatu ſiue libera tutò eundi redeundiq́; licentia præbita cauere, atque in colloquium admittere velint: vt, iis calamitates & miſerias ſuas extremas exponentibus, rationes ineantur, quibus terram omnem, ſaluis incolarum corporibus ac bonis, in deditionem ac fidem clementer accipiant. Legatos miſſo præſidio ad ſe deductos, vt, eo pręclaro & inſigni exemplo, pietatem ſingularem & beneuolentiam ſuam erga id genus viros ſacratos teſtaretur, rex in prętorio ſuo comiter excepit, & bene eos ſperare iubens Nicolao Coldingenſi (is ipſi à ſacris cōcionibus erat) commendauit: vt cibum vnà cū ipſo caperent, & mutuo colloquio tempus

pus fallerēt, dum in ſenatu de dando reſponſo deliberaretur. Commeatum verò ſiue ſaluum (vt vocant) cōductum, quem agreſtium verbis petebant, ipſis trium principum nomine iuſſuq́; patente in diplomate & ſigillo ſuo gentilitio in calce ſignato, ſummus dux exercitus Ioannes Ranzouius dedit: vt poſtridie ex quadraginta octouiris, qui omnium Dithmarſiæ incolarum verbis agerent, pacemq́; peterent, ad horā duodecimā in caſtris præſtò eſſent, libera eundi abundiq́;, cum vellent, copia facta ab omnib. illis, qui iiſdem in caſtris militarēt. Fidem quoque ſuam iiſdem literis aſtrinxit, medio intercedente tempore, dum ea actio duraret, inducias fore, nihilq́; hoſtile, quorcunq; in eo exercitu ſtipendia facerent, & facturi eſſent contra ipſos ſuſcepturos. Addidit, denique legatis diſcedentibus tubicinem ſuum, qui hos eò deduceret, & illos tutò in caſtra reduceret. Inſequenti igitur die, qui erat decimusſeptimus calendarum Iunij, quinque ex octo quadraginta viris, cum ſacrato rei diuinę miniſtro, & vno à ſecretis, eodem tubicine & obuiam miſſo equeſtri præſidio comitati, in caſtra ſe conſerunt: quibus in tabernaculum Pauli Ranzouij, filij ſummi pręfecti belli, deductis, prandiū datum eſt. Interea principes cum procerib. & oratoribus ſuis, quoniam Adolphus ex vulnere æger lecto decumberet, in pretoriū eius conueniunt.

ueniunt, ſenatumq́; habent. In eo conuentu, quia nemini dubium erat, eò loci redactos eſſe agreſtes, vt vim hoſtilem nullo modo ſuſtinere diutius, aut reſiſtere poſſent, variæ ſerebantur agitabanturq́; quæſtiones. Summa verò delibe rationis illa erat, vtrum hoſtes bello ad excidiũ vſq; perſequi, an deditione in fidẽ accipere præ ſtaret. Nam quoniam de vita Adolphi periculũ erat, idq́; omnes metuebant, minus liberæ dice bantur ſententiæ, quod is præſens ſuffragij & vocis vniuſcuiuſq; teſtis & auditor adeſſet. Qui fortè hoc animaduertens, neq; paululũ, tametſi graui & periculoſo accepto vulnere, inclemen- tior amariórue ſeipſo factus, & præclariſsimo pulcherrimoq́; generoſi & excelſi animi decre- to ad lenitatem & manſuetudinẽ proclinatus, primus omnium apertè prolixeq́; ſuadebat, vt conditiones ferrentur, quibus pacem hoſtibus petentibus darent. Ea protinus ſententia, plena profectò veræ ardentiſq́; pietatis & humanita- tis, ab omnib. vno quaſi ore probata acceptaq́; eſt. Etenim & hoc in conſiderationem plurimũ veniebat, ſi incolas funditus delerent, excinde- rẽtq́;, ex ea ſubacta terra multis annis nihil com pendij & emolumenti percepturos principes: & cum foſſas & aggeres & catharractas, quæ ad mare ſunt, ruinis in ſe turpiter collapſuras: tũ præfectos & ſingulos tribunos militum, in ora labore periculoq́; ſuo domita & capta, aliquid

dominij

dominij & proprij cócupituros. Postremò milites pingui oræ inueteratos præda auellere, terraq́; educere, oppidò laboriosum & graue fore: omnes in ea desideraturos locupletari, & passim quoscunq; etiam, licet laboris & operæ nihil parúmue impendissent, contentionem & litem moturos. Itaq; re diu multumq́; disceptata, tandem pacis conditiones conceptę conscriptæq́; sunt, & in hunc modum legatis exhibitę. In primis Dithmarsi debitę fidelitatis sponsione, & iurisiurandi religione (quod homagium vocant) principibus sese obstringent, vt cæteri earum ditionum habitatores de more & consuetudine faciunt: vexilla prętoria & signa militaria, quæcunq; olim Danorum regi Iohanni & fratri eius Friderico, Holsatiæ duci, prælio victis erepta sunt, cùm omni preciosa castrensi supellectili, quicquid eorum apud ipsos reliquum fuerit, sub iuramento restituent. Impensas belli, cuius ipsi autores sunt, victoribus rependent soluentq́;, quæ quidem ad sena centena millia aureorum excurrunt. Principes ius & potestatem habebunt tres arces siue castra, quibus ipsi locis velint, auxilio eorum & operibus in Dithmarsia ædificandi: quascunq; verò munitiones & propugnacula isthòc tépore terra habitura est, funditus diruētur, euertentur, soloq́; æquabuntur. Ad sustinédas arces iidem tantum agri, prati, pascuorum, campi nemorisq́;,

risq́;, sibi retinebunt, quantum in vsum necessarium desiderabitur: accolæq́; in iisdē de more gentis operas facient, & angarias præstabunt. Omne quoq; merū mixtumq́; imperiū, territorium, ius ac dominium, venationes & piscationes, quæq́; his affinia sunt, in vniuersa terra sibi vendicabunt. Quicqd apud Dithmarsos machinarum & tormentorū bellicorum erit, itemq́; armamenta omnia & arma, tam singulorum q̃ publica, vnum in locum comportata victoribus tradent, nec sine permissu eorum reparabunt. Cum bellici sumptus redditi solutiq́; erunt, ex agris & pascuis tantum quotannis pendent, quantum nunc ipsi accipiunt, cum aliis ea locauerint. Imperialia & Pontificia, ac aliorum cuiuscunque ordinis & dignitatis procerum diplomata, quotquot superfuerint, bona & integra omnia fide, datoq́; iureiurando exhibebunt: & quæcunq; exhibita non fuerint, & literas & sigilla obliterabunt, irritáque & inualida per scripturam facient. Iurisdictio, iudicia iuráque omnia, per principes constituentur: ad ipsos prouocatio libera erit, nec vltrà sese extendent: mulctæqúe ad eosdem omnes recident, eadem ratione & modo, qui in reliquis eorum ditionibus obseruatur. Ad exactiones præstandas, tributa precaria & pensiones contribuendas, erunt obligati, & æquè vt vniuersi Holsatiæ Stormariæq́; incolæ: & fœderi-

deribus, quibuſcunque iam nunc cum quibuſuis contractis deuincti tenentur, renunciabunt, & cuncta diſſoluent, nec alia porrò inibunt. Quibus conditionibus, vbi probatæ acceptæq́; & in eaſdem ſponſio facta iuratúmque fuerit, Principes Dithmarſos, vt ſuæ ditionis habitatores ſibi ſubditos, in deditionem & fidem accipient, bonaq́; ipſis ſua & poſſeſsiones ſaluas & integras relinquent, conſeruabuntq́. Poſtremò, ſupplices principibus fient, & ſolenni (vt decet) ritu culpam deprecabuntur, literiſque appenſis ſigillis fidem ſuam obſtringent: &, quoad ea vniuerſa, quæ ſunt commemorata, integrè præſtentur & impleantur, obſides dabunt, octo de adminiſtratoribus octo quadraginta viris, & ſexdecim gentis principes. Eo dato acceptoq́; reſponſo legatos abeuntes, vt propoſitas ad ſuos conditiones referrent, quoniam inter milites, belli quã pacis cupidiores, clàm ſpargi ſermones turbulẽtos, de via expedita pacis monſtranda pacificatoribus, fuerat cognitũ, legatus ſummi ducis belli Franciſcus Bulouius & Henricus Ranzouius, in pacatum vſq; comitati ſunt. Vt autem conſpicerent intelligerentq́;, quanta ob improbam & indomitam animorum pertinaciam, ab indignante ſceleribus hominum diuino numine, pœna ſui affecti eſſent, quã & ipſi, niſi iis initiis pactis pacem acciperent, non eſſent effugituri,

ſecun-

ſecundum cadauera & aceruos cæſorum, qui paſsim per agros inhumati adhuc iacebant, eos deduxerunt. Poſtridie eius diei rex deſignatus, quia de pace facienda actio iam inſtituta, belloq́ꝫ finis penè impoſitus erat, & ipſi abeſſe diutius regno vix liceret, quòd dies inaugurationi præfinitus non admodum erat longinquus, omniaq́ꝫ ad eius ſolennitatem neceſſaria etiamnum præparanda forent, vt in regnum rediret, ex caſtris Itzohoam abiit. Ampliſsimam autem & integram dandæ negandæq́ꝫ pacis poteſtatem ſcripto fecit ac reliquit Ioanni Rãzouio, eiusq́ꝫ filio Henrico, quibus, ob egregiam & ſæpius probatam in rebus præclarè geſtis prudentiam & dexteritatem & fidem, plurimùm tribuebat: itemq́ꝫ pecuniam apud eos depoſuit, qua in ſupplementum exercitus, ſi neceſſum eſſet, copiis conſcribẽdis vterentur. Tertio pòſt die, quàm diſceſsiſſent (tantum enim ad deliberandum temporis ſpacium impetrauerant) legati Dithmarſici equeſtri præſidio excepti in caſtra redeunt, & omnium Dithmarſiæ incolarum nomine, quid de pacis conditionibus ſe facturos reſpondeant, ſcripto comprehenſum deferunt. In quo præfati, ſe per Deum, & ſalutiferã eius pro genere humano ſatisfactionem, animis demiſsis orare & obſecrare, vt cum vxorib. ſuis, liberisq́ꝫ, viduis & orbis, in fidem ſaluis corporibus & fortunis accipiantur, & non ad extremam

mam vsque perniciem & interitum deleantur, ad singula ordine capita respondent. Quod primum, inquiunt, in conditionib. est, ei subscribimus, idq; vt verba sonāt, re exequemur. Quod bellicos sumptus, quorum ipsi causa fuimus, sena centena aureorum millia exæquantes, rependere debeamus, id verò nobis intolerabile atq; adeò impossibile factu est: dum consideretur, multò maximam incolarum partem bonis suis spoliatam & expulsam esse, domos exustas, res mobiles vniuersas ademptas, frumentum omne corruptum & ad nihilum redactū, neq; habere præterea nos quicquam, nisi quod stantes euntesq;, cum afflictis calamitosis vxoribus liberisq; nostris, nobiscum circumferimus. vt munitiones & propugnacula deiiciantur destruanturq;, assentimur. Vt autem arces tres subministrantibus nobis & adiuuantibus condantur, iisq; sustentandis, quantumcunq; agri, prati & pascuorum necessarium fuerit, attribuamus, id vndequaq; nobis grauissimum est. Nam eum in vsum quod satis sit, ex bonis nostris, agris, pratis & pascuis, si nobis adimatur, nihil certè miseris perditisq; reliquum fuerit, exactiq; fundis & possessionibus nostris solum vertere cogemur. De mero mixtoq; imperio, dominio omni & iure, venationibus & piscationibus, & quæ iis cognata sunt, nihil refragamur, quin fiat, quod placitū fuerit. Arma

quoq; vniuerſa, & quæcunq; ad corporis defen ſionem nobis comparata ſunt, ſi fieri aliter non poterit, ſubmiſsis animis dedere non grauabimur. Cæterùm ad id quod attinet, vt ex agris & paſcuis noſtris tantum quotannis pendamus, quantum nunc ex iiſdem ipſi accipimus, reſpondentes humiliter obſecramus: ne in ſeruitutem omnino redigamur, ſed bonis noſtris vti frui liceat, eorumq́; potentes eſſe, perinde vt & Phryſij ſunt, quaq́; hi & Crempermarſi & Vilſtermarſi libertate gaudent, eadē & nos potiamur: & ne operis faciendis & angariis oneremur, ſed ab earum præſtatione immunes ſimus, quemadmodum & illi. Diplomata, priuilegia & conuenta, quotcunque nobis ſuperant nec interciderunt, reddemus: & quæ reddita non fuerint, caſſa & irrita per ſcripturam fieri curabimus. Iuriſdictionem, iudicia & iura, per clementiſsimos illuſtriſsimosq́; principes con ſtitui & exerceri, eorum arbitratui & humaniſ ſimæ voluntati permittimus. Quod ſi & illud obtineri queat, vt in Eiderſtadio ſenatus collocetur, isq́; ex iure gentis ſcripto lites dirimat, & ius dicat, ſalua & incolumi ad principes pro uocatione, id nobis haud inconſultum videatur. Societas & fœdus, quod vnicum nobis cum ciuitate Lubecenſium eſt, irritum infectumq́; erit, & poſthac in perpetuū nemini nos fœdere iungemus: eaq́; omnia, quæ promitti-
mus

mus & iuramus, vt viros bonos & honeſtos decet, ſanctè & religiosè ſeruabimus. Collationum præterea nomine, penſionum & tributorum, quicquid Phriſij Crempermarſi & Vilſtermarſi, ſoluunt & erogant, in iis omnibus prꝫſtandis nos quoque obſequenter & officiosè nos geremus. Vt etiam ſupplices facti culpam deprecemur, & quicquid inſuper literarum ſigillorumq; à nobis flagitatur, in ſingulis hiſce haud grauatè obtemperabimus: & arma quoque vniuerſa atque inſtrumenta bellica, quæcunque penes nos ſunt, in vnum collata exhibebimus. Obſidibus tametſi adeò opus nõ eſſe arbitramur, tamen id quoque arbitrio & voluntati clementiſsimæ principum relinquimus. Poſt ea prope finem literarum adiiciunt, non ſe dubitare, quin, vt verè Chriſtianos & pios deceat principes, acturi ſecum, à ſanguinis effuſione ſibi temperaturi, hominéſque ſe ærumnoſos & ad extrema redactos, vxores liberóſque ſuos cuiuſcunque ætatis & ſexus, nullo amplius incommodo & detrimento affecturi ſint. Confidere quoque, ad animum reuocaturos, tantam iacturam & diſpendium eo bello acceptum, dum eius ſeculi mortales vixerint, in vna ſua patria extingui obliuione & ſarciri non poſſe: eo etiam non adiecto, quod aliquot millia inopum miſerarúmque viduarum, orphanorum & puerorum

imbellium, in medio ſint, qui nudi omniúmque rerum egeni oſtiatim cibum petere cogantur, neque vnquam in priſtinum redire ſtatum poſsint. Poſtremò Deum orant, vt is principum corda flectat & inclinet, quò pax ſancta, ſtabilis atque perpetua ineatur, ad illuſtrem & glorioſam diuini nominis ſui celebritatem, & afflictarum ditionum incolarúmque ſalutem atque conſeruationem. Interpoſitis autem pluſculis actionibus, cum demum per principes regióſque vicarios nonnullæ conditiones, quæ ipſis grauiores durioréſque videbantur, aut eſſent mitigatæ nonnihil, aut omnino, quo ad vſu diſceretur, quales ſe poſt deditionem præbituri geſturíque eſſent, ſublatæ & abolitæ, deditio facta, eaq; ſtatim pòſt literis vtrinq; datis commutatíſque ſtabilita eſt. Quibus literis Dithmarſi ad obſequium, cùm ipſis principibus, tum hæredibus & ſucceſſoribus eorũ, in perpetuum præſtandum, ſeſe obſtringebant: principes viciſsim ad illos fouendos tuendosq; ſeſe obligabant. Exinde duodecimo die calendas Iulias vniuerſi Dithmarſi, quotquot eorũ ex bello, nullo ętatis habito diſcrimine, ſuperſtites erant (inter quos, qui arma ferre poſſent, numerum quatuor millium vix excedebant) ad limites oræ paluſtris vltra Heidam, horam circiter decimam matutinam, conuenerunt, & quicquid ipſis armamenti inſtrumentíque
belli-

bellici, tormentorum apparatusq; tormentarij, globorum pulueriſque pyrij, armorum & lancearum, reliquum fuit, victoribus dediderunt: quæ mox omnia Meldorpam aſportata ſunt. Eodem quoque loco ducibus Iohanni & Adolpho, qui corpore etiamnum malè ex vulnere affecto ægrè equitabãt, & quibus ea à rege per abſentiam cura & poteſtas data erat, ac vniuerſis belli conſiliariis, ſupplices facti (quod in conditionibus erat) atque contumaciæ & rebellionis veniam deprecati ſunt. In trium præterea principum verba, nudati omnes capita & in genua prouoluti, promittentes iurantéſque, eo vſitato obſequij & fidelitatis ſacramento ſeſe ipſis obſtrinxerunt, à quibus mox in fidem ſunt accepti. Erat autem ſolennis eius concionis hic ordo: Principes & conſiliarij medium quaſi centrum obtinebant, hos circum proſtrati iacebant Dithmarſi, illos equitatus & exercitus vniuerſus circumdabat. Quæ hîc trepidatio ſuſpenſos metu retalionis agreſtium animos tenuerit, videre omnino fuit. Nam quidam ex plebe ſacerdos ad alterum ſui ordinis conuerſus, latino ſermone, quem à nullo aſtantium intellectum iri putabat, in hæc verba prorupit: O nos miſeri, ad quam ſeruamur lanienam: iam iam fœdere fracto in nos impetum facient, & veluti pecora ferient atque iugulabunt: totus profectò morte futura palleo atq;

horreſco: nam extrema mox paſſurum me video. Eum ſiniſtrè de principũ & procerum fide ſentientẽ loquentẽq; Henric. Ranzouius regius vicarius his propè verbis increpauit: Quid, inquiens, tu nos ex vobis iudicas? Vos quidẽ digni eſſetis, in quos ſæuiretur, at nobis indignũ, qui ſæuiamus. Datam nec reuocamus fidẽ, nec frangemus. Obſides quoq; vigintiquatuor numero traditi, quib. vt Rendesburgi ſe ſiſterent, imperatum. Ne verò milites, in interiora terræ excurrẽtes, ea porrò, quę ſęua belli procella & clades ipſis intacta reliquerat, illata vi eriperent, plerę́q; haſtæ & frameæ Dithmarſis ſunt reſtitutæ, quibus ad ſui rerumq́; ſuarum defenſionem vterẽtur. Inſequẽti die vniuerſus exercitus inde Meldorpã reductus eſt, cumq́; vnam duntaxat legionem Schonueſianã cum equitatu principes apud ſe manere iuberent, reliquę tres diuerſis itineribus in Holſatiam dimiſſæ, & non multò poſt dilapſæ ſunt. At inuiti omnino milites terra excedere, & diſiungi ſe ægris ingratisq; animis pati, cùm pingui & opulentæ oræ, quæ inexplebili eorum rapacitati per quã idonea videbatur, diutius inſeneſcere, &, armentis abactis mactatisq; pecoribus, prædam q̃ ampliſſimam facere & abducere, vehemẽter cuperẽt. Parum enim abfuit, niſi conatibus eorum maturo & expedito conſilio obuiam itum eſſet, quò minus ea res in ſeditionem militarem exarſerit:

arſerit: cum ob aditum prælij diſcrimen ſtipendium menſtruum debitum ſibi (vt impudenter iactitabant) prædæq́ꝫ opimioris nomine donatiuum tam tumultuosè & contumaciter quàm improbè, principes flagitarent. Quem motum inter milites ſerpentē primùm: niſi fouere & alere maluiſſent, ex præfectis non nulli in ipſo mox principio ſedare & opprimere potuiſſent. Quoniã autem turbulentis & rabioſis clamoribus nihil impetrare poterant, cùm nec quicquam ex conuento illis amplius deberetur, ſtipendio accepto demum acquieſcere, poſteaq́ꝫ dilabi oportuit: eò quidem citius, quòd animaduerterent, principes indignantes cum equitatu paulatim propius accedere. Neq́ꝫ ſanè perſpicaci & euidēti ratione ita diuiſæ & ſegregatæ ſunt legiones, vt per vias vniuerſas in Holſatiam iter facerent, ne iunctis ſignis viribúſque, vbi vellent, ad arma conclamare, & ſeditionem miſcere poſſent: idq́ꝫ etiam ſi facerent, ſuperati minore cum negocio vt compeſcerentur. Tormenta quoq́ꝫ, quæ ad copias pedeſtres erant, non ſine aſtu ab ipſis abducta ſunt, ea ſimulata cauſa, quòd duces, ad maiorem tutionémque ſui cuſtodiam aduerſus agreſtes, ea apud ſe eſſe cuperent. Illa poſtea tormenta quæ hoſtibus fuerant adempta, in tres æquales portiones diſtributa ſunt, & principũ quiſq́ꝫ pro ſe ſe (niſi me fugit ratio) ſena tricena eſt ſortitus.

In vniuersum enim supra centum grauia leuioráque tormenta erant, quæ rotis pleraque omnia agebantur, iis exceptis, quę cùm impellerentur, disrupta fuerant. Minoris tamen ponderis plura sunt reperta, colubrini & falcones, quia his vt habilioribus agrestes in lutulenta & vliginosa ora commodius vti, & administrare facilius poterant. Et profectò id verè adfirmare licet, Dithmersos tormentis militariter instructos, in collocandis iis reducendísque ipso hoste iudice, tantam cum agilitate summa peritiam adhibuisse, quanta vel in maximè exercitatis re bellica desiderari queat. Nam id vel in prælio nouissimo ad Heidam præclarè cognitum est, vbi cum suo vbiq; commodo & bono de loco in locum scienter admodũ ea transtulerunt, quanquam stragem non æquè magnam fecerunt. Muralia quoque tormenta tria reddita sunt, quæ olim Holsatiæ duces (vt insculptis ex insignibus folij vrticæ cognoscere erat) bello amiserant. Vexilli præterea peruetusti, & à priscis vsque Daniæ regibus antiquitate religiosa venerabilis, quod regi Iohanni olim superato ademptum caries situsq; penè absumpserant, fragmentum restitutum est: quod nunc in æde summa oppidi Slesuici in Holsatia suspensum, quasi victorię huius argumentum conspicitur. Meldorpæ autem tunc primùm, cùm illic hærerent aliquãtisper principes,

cipes,

cipes, diplomata literasq́; vniuersas, quibus aut collata alicunde beneficia, aut eorundem confirmatio continebatur, tradiderunt. De fœderibus quoque principes docuerunt, quibus cum ea pepigissent: & aureum item eleganti sculptura poculum, quod Friderici fuerat clarissimi Daniæ regis, reddiderunt. Porrò legio Schonuesiana, quam Vrisbergius ductabat, in vico Dithmarsiæ Scapstadio, pace iam composita, octiduum sese continuit, dum reliquus peditatus omnino dilaberetur. Eo effluxo in Holsatiam discessit, vbi reliqua stipendiorum octonis insuper diebus donatiui nomine connumeratis, soluta sunt, & præfecti omnes ductoresq́; ordinum & signiferi muneribus honorati. Quæ in cęteras quoque legiones liberalitate vsi sunt principes, sed erga illos duntaxat, qui bene promeriti, & digniores ea præ reliquis viderentur. Sub idem ferè tempus & equites actis gratiis dimissi, cum quidem supra debiti æris solutionem, quod confluxissent dilaberenturq́;, menstruum stipendium singuli accepissent: quorum præfecti & ipsi muneribus exculti & ornati sunt. Nec habent certè, quod conquerantur milites, & in primis tribuni præfectiq́; eorum, cum stipendia, vti primo in delectu numerus capitum in rationes fuerat relatus, non iterata recensione, ipsis prębita & soluta sint. Bellum itaque hoc vix men-

ſtruum fuit, ſi eo die, quo vndecimo calendas Iunij in finibus Dithmarſiæ caſtra primùm ab hoſtibus poſita ſunt, eius initium factum, & duodecimo deinde calendas Quintiles, quò die ſuperſtites incolæ vniuerſi ſupplices facti in deditionem venerunt, confectũ dixerimus. In quo quidem bello ſiue expeditione, neque dum confluerent colligerenturq́ꝫ copiæ, neque dum dimitterentur, vllis aut finitimis ſociis, aut extraneis longiúſque remotis, graues fuerunt, dãnúmue vllum dederunt. Soli rebelles & inſolẽtes agreſtes, læſæq́ꝫ maieſtatis rei, merito iampridem ſupplicio affecti mulctatiq́ꝫ ſunt: vt tandem vero pioq́ꝫ magiſtratui ſeſe ſubiicere, iuſtis & legitimis obedire dominis, legibúſque honeſtis & æquis frenari ac regi diſcerent: nec non, quod olim in egregiè fortes præclaróſque, cum principes viros, tum genere & virtute inclyta nobiles, dira & immani ſæuitia miſerè eos trucidando laniandoq́ꝫ, perpetraſſent, per poſteros cumulatè ipſis redderetur. In ſequentis autem anni ineunte vere, Ferdinandus Auſtriacus Imperator, cùm principes, vt ditionem, & ſucceſsione hæreditaria ad ſe deuolutam, & armis ſuæ poteſtatis factam, iure quoque & conſenſu Imperiali demum obtinerent, per legatos id expeterent atque poſtularent, ex Auguſta imperij poteſtate conuentiones & placita, inter Dithmarſos victoréſque inita, & li-

teris vtrinque firmata, rata habuit & diplomate ſtabiliuit.

Ita Dithmarſia bello domita in ius & ditionem eorum conceſsit, quorum maiores maximis cladibus non ſemel ante profligauerat, vti priore Libro commemorauimus. Nam per quingentos ferè & amplius annos, tametſi variis interim iactata caſibus fuerit, & ſæpiuſculè etiam iugum, ſed ad modicum ſaltem tempus, dum hoſtili metu & periculo ſublato, recollectisq́ viribus, ex oportuno ad ingenium rediret, acceperit: tamen agreſtem libertatem ſuam, reiecto & excuſſo ſemper ceruicibus dominatu, incredibili animorum pertinacia aſſeruit, eamq́ oppugnantes fortunæ beneficio victrix barbarica feritate fudit atque trucidauit. Fuit illa quidem olim (vt pleræque aliæ vicinæ regiones & prouinciæ) Saxonum imperio ſubiecta, & deinceps quoque peculiares ſibi ſub Marchionum & Comitum nomine dominos habuit, ſed eorum compluresarmis crudeliter oppreſſos interemit. Exinde in præſulatus Breměſis ditione & territorio eſſe voluit, cum permutationis iure ad eum pertinere videretur, verùm antiſtitis imperium, licet aliquando etiam vis iuſta intentata ſit (quæ quidē nunc ſtrictim repetentes fuſius omnia ſuprà ſumus executi) titulo tenus ſaltē pertulit, coq́ ipſo quaſi tegumento abuſa eſt, ad repudian-

dum

dum quemlibet alium magiſtratum, & corroborandam ſceleratæ immunitatis licentiam. Interceſſerunt igitur plurimæ cum Holſatis lites & controuerſiæ, dum illi ius ſuum, nunc dictis conditionibus, nunc armis repetunt, & aliquot ſubinde præliis certatum eſt. Quorum tria imprimis cruenta admodum & atrocia commiſſa ſunt, in quibus Dithmarſi inſigni fallacis & impotentis fortunæ ludibrio victores, & luctuoſam hoſtium ſtragem inexplebili ſæuitia ediderunt, & faſtidioſam libertatem ſuam pertinaciſsima animorum conſtantia tutati ſunt. At vbi felicitate perpetua inflati, & opimis feracis terræ muneribus luxuriantes, inſoleſcere nimium & ferocire cœperunt, vltricem diuini numinis iram in ſe prouocarunt, & diuturnæ peruicaciæ & improbitatis dignas tandem pœnas luerint. Neque equidem in alia ſum opinione, quàm vt certiſsimè credam, tantam calamitatem & miſeriam, ſeuero & iuſto Dei indignãtis iudicio, diuinitus hanc gentem oppreſsiſſe. Etenim tacebo illa, quæ de agreſti & intemperanti luxu faſtidióque, quæ de ſumma iniquitate & iniuſtitia, quæ de cædibus & maleficiis innumeris perpetratis, eorúmque impunitate, vulgi ſermonibus prędicantur, ne quid rumoribus tribuere videar. Fuit præterea tam arrogans ſimul & impudens eius populi perſuaſio, quoniam tot an-

norum ſpacio effrenatam libertatem ſuam egregiè propugnando obtinuiſſet, omne ſeruitutis vel nomen à ſe repuliſſet quàm longiſsimè, tot fortiſsimos exercitus fudiſſet, & ad internecionem penè quoſdam deleuiſſet, vt omnino inuictum eſſe ſe crederet, terrámque ſuam, tam inſigniter & ab ipſa natura & operibus munitam, nullis viribus aut artibus ſubigi poſſe confideret. Itaque omni depoſito timore ſecurè agens, vberíſque terræ bonis immodicè laſciuiens, magiſtratum omnem deſpiciebat & aſpernabatur, atque legibus nullis, moribus aut inſtitutis, quibus reliquæ gentes continentur, ad ea præſtanda ſe cogi poſſe iudicabat, quæ ingrata & commodis ſuis contraria eſſent. Atque hanc fiduciam animis non cauſæ ęquitas iuſticiáue addebat, ſed ſolæ prodigioſæ & inuictæ (vti credebant miſeri) vires excitabant. Nam, vt aduerſus priſtinam & obſtinatam contumaciam ſuam aliquid admitterent, nulla pietas, nullus numinis cœleſtis metus aut reuerentia, nulla iuris rectíque obſeruantia perſuadere poterat. Quin & eò dementiæ progreſsi Dithmarſi, vt principum maieſtatem malitioſè lædere non reformidarent, indignis & contumelioſis conuiciis honorem & nomen eorum inuerecundè lacerando proſcindendóque. Hoc ad cæteras iniurias addiderunt, quaſi non ſatis admiſiſſent ſcelerum,

ſi di-

ſi ditionum incolas & habitatores variis multíſque per iniuriam damnis afflixiſſent: ſeu ius in terra ſua ipſis denegando, ſeu incurſionibus factis deprædando, ſeu aliis quibuſcunque violentis fraudulentíſque modis circumueniendo: niſi in ipſos quoque principes virulentam immodeſtæ & petulantis linguæ proteruiam effunderent. Quam ego vel cum primis indignationis diuinæ cauſam fuiſſe iudico, vt tantas clades & ærumnas cum ſumma ignominia hoc bello perpeterentur. Deus enim æquiſsimus iuſtiſsimúſque, vt vniuerſi huius politici ordinis autor atque princeps vnicus eſt, & magiſtratum omnem in terris vicarium pro ſe munus gerere præcepit: ita quoque illos, qui eo in munere rectè iuſtéque verſantur, fouendos tuendóſque ſemper ſuſcipit: contumaces verò, & qui improbè iniuriis contumeliíſue onerant, pœnis grauiſsimis plectit. Quapropter iram ac iudicium diuinum pertimeſcere, & magiſtratum legitimum habere ac colere reuerenter, omnes debent populi, qui tranquillo & florenti in terris ſtatu agere exoptant.

FINIS.

AD LECTOREM.

QVoniam in hac descriptione historica, benigne Lector, plurima & frequens est mentio clariss. nobilissimique viri, Iohannis Ranzouij, equitis Holsati & bellatoris præstantissimi, cuius potissimùm ductu & auspicijs per regem & principes id bellum feliciter confectum est: ne quid fortè rerum gestarum ab eodem te lateat, non abre facturos nos esse censuimus, si breue elogium sub eius effigie, ipso etiamnum viuente, collocatum & diuersis in locis in lucem typis editum, corollarij loco huic historiæ nostræ adiungeremus. Quibus & epitaphia nonnulla adiecimus, eandem ferè rem, sed modo dissimili explicantia, & præterea honorifica sepulturæ & iustorum eidem factorum succinctam recitationem, quæ nusquam hactenus publicata apparuit. Hæc tu boni consule. Vale.

SVB

SVB EFFIGIE PRAE-
STANTISSIMI HEROIS IO-
hannis Ranzouij, equitis aurati, V. C.

EVS trinus & vnus te longè ſoſpitet, & in hoc viuidæ ſenectæ robore diu feliciter conſeruet, fortunate ſenex, qui ex equeſtri & nobili Rantzouiorum familia (quæ fuit inter Cymbros ſiue Holſatos, teſtantibus id annalibus veſtris, ante trecentos annos virtute bellica clara) es ortus, domeſticaq́; educatione ac diſciplina, vulnerum & periculorum contemptor factus, cùm tredecim annos natus, mortuo patre, clàm arrepto domi equo, inuita matre & tuis, ad proxima caſtra euolaſſes, miram indolem ad militiam attuliſti: demum vir effectus, duriſsimis belli laboribus te totum dicaſti, ſuſceptaq́; nobili peregrinatione, totum penè orbem terrarum circumuagatus es, non tã religionis cauſa, vt multi opinabantur, quàm vt multarum gentium mores, tractandíque belli rationes acutiſsimè perſpiceres, & poſteros Cymbrorum, Gothorum, Vandalorúmque tuorum maiorum inuiſeres. Adita primò Anglia, deinde Hiſpania (vbi diuum Iacobum more tunc inuete-

rato salutasti) postea Germania, Italia, Creta, Asia ac Syria maxima ex parte peragrata, ad Hierosolymam vrbem peruenisti, ibiq; cum aliis religiosè sacrificans, dignitatem aurati equitis suscepisti : quã succedente tempore editis egregiis factis condecorasti atque ornasti. Hæc tua illustris peregrinatio in illa deflenda tempora incidit, cùm Selimus Turcarum Imperator, mortuo Campsone & interfecto Tomombeio, Sultanico imperio cruentis victoriis finem attulit : vnde, nisi magna numinis prouidentia ad maiora esses reseruatus, naui vix elapsus, à Turcis captus fuisses, te tuosq; socios tanquam Mammeluchos persequentibus. Naui illa Neapolim peruenisti, indéque per illud regnum Romam profectus, Leoni decimo Pontifici maximo, more Italico, sed non sine fastu Cymbrico, pedes deosculatus es. Inde per Italiam, Galliam & Germaniam, notitia multiplici in peregrinatione auctus, domum rediisti, & ilicò, propter summam ingenij tui dexteritatem & agendi peritiam, Fridericus tunc tantùm Princeps Holsatiæ, te filij sui Christiani morum inspectorem, ac omniũ rerum eius gubernatorem constituit, missurus filium ad septemuirum Electorem Brandeburgensem, vt vnà cum ipso Vuormatiam versus iret, quò Cæsar Carolus V. tunc primùm Principes Germaniæ, ornatus Cæsarea potestate, conuoca-

rat. Quo in loco Lutherus sua dogmata, summa cum constantia, præsentibus cunctis ordinibus Imperij, protulit & scripto exhibuit: quæ tu modestè arripiens, superuacuos aliquos ritus contemnere didicisti. Finito illo cõuentu, vnà cum principe tuo ad patrios lares reuersus, Magister palatij creatus es: & cum deinceps Christiernus II. Danorum Rex immanissima crudelitate in proceres Gothos, Danos & Suedos sæuiret, illiq; publicè conspirarent, consentiente & permittente Deo, certissimo semper vltore scelerum, & Fridericum patruum Christierni ad suscipiendum diadema regium adhortarentur, tu principi tuo Friderico suasor & autor extitisti, vt oblatam prouinciam susciperet, ne alioqui tota sua familia illustris illa regia sede deturbaretur. Nam Suedi, cum Fridericus longius rem cunctando protraheret, quendam ex nobilitate equestri sibi Regẽ delegerant, quod & de Danis erat timendum. Quare ipsius auspicijs exercitum in Daniam traduxisti, nonnullisq; locis ibi prius expugnatis, Hafniam regalem vrbem, plus quàm per integrum annum obsidione pressisti, illaq; fame domita, cum ab esu felium ac canum non abstinerent, in tui principis gratiam suscepisti. Quibus rebus peractis, cum quatuor cohortibus ac trecentis equitibus in Scandiam nauigasti, & commissa ancipiti pugna cũ Seuerino

de Nor-

de Norbu, viro strenuo & rei militaris perito, secum habente quindecim millia agrestium, tandem eum superasti. Nam aut vincendum, aut moriendum tibi erat: nullus locus fugæ patebat. Circumdatus enim eras mari & hostili exercitu. Sic virtus viam inuenit. Ac nisi summa festinatione vsus fuisses, subsidio hostibus Otto Stigesen, cum alia non contemnenda manu collecta ex plebe, venisset: quem paulo pòst eodem die deuicisti. Sic bis victor vno die factus, binisq; castris hostium potitus, Ducibusq; ambobus captis, securè castra es metatus. Seuerinum paulò post, non solum confessi facinoris veniam, sed etiam amplam præfecturam à Friderico adeptum, pristinæ libertati restituisti, vt omnes inde perspicerent, te non solùm in bello inuictum, sed & inimicos tuos in pace beneficum esse: quæ tamen ipse tua ingentia merita, magna cum sui nominis pristini & gloriosi infamia, nouo scelere priori addito, dedecorauit. Contra enim datam fidem, clàm ad Cæsarem Carolum, Regis sui Christierni II. vxoris fratrem aufugit, eiusq; partes secutus, in obsidione Florētina (cupiens sui animi magnitudinis apud exteras nationes exempla edere) fortiter pugnans interemptus est, & sic perpetrati facinoris & violatæ fidei iusta præmia recepit. Iam regno aliquo modo pacato, Christiernóque in Noruegia ab alijs

roceribus conditionibus circumuento, ipſóue in perpetuum carcerem condemnato, Fridericus in eius locum procerum ſuffragiis rex declaratus eſt, qui regno ad annos decem ſumma cum moderatione præfuit. Quo tandem è rebus humanis ad diuinam patriam ſublato, relictis trib. filiis impuberibus, & tertio Chriſtiano virilem ętatem ingreſſo, Lubecenſis Reipub. turbatores nonnulli, facto prius fœdere cum Duce Alberto Megapolenſi, & Comite Chriſtophoro Oldenburgenſi, & Danicis quibuſdam Proceribus nouis rebus ſtudentibus, patriæ tuæ bellum acerrimũ intulerunt: quod prius geri quàm parari animaduerſum eſt, anno proximo poſt Friderici mortem, veſtratibus in conſtituenda repub. tempore interregni, & deliberationib. de nouo rege faciendo, occupatis. Sperabant enim Lubecenſium iſti factioſi, ſeſe ciuitatem ſuam, tribus regnis Septentrionalibus potitam, Venetiis æqualem reddere poſſe. Tunc tu iterum, Reuerende Senex, nactus iuſtam defendendę patriæ cauſam, & ab extrema ſeruitute vindicandæ, in mediũ armatus ex tuo caſtro, quanquã vno pede æger per integrum annum fueras, claudicans proſilis, omnesq́; priuatos dolores communi patriæ ſaluti poſtponis: nec defuit fortuna audenti ſalutaria. Ilicò enim nõ ſine admiratione omnium, qui id diuinitus contigiſſe religiosè affirmabant,

mabant, priſtino pedum robori ac agilitati reſtitutus es. Collecta deinde parua manu cum Chriſtiano, Lubecenſes, non procul ab oppido Oetino, deſideratis multis aufugere, Segebergenſem obſidionem relinquere, ac de ſua propria ciuitate defendenda ſollicitos eſſe, coegiſti: ac poſt hæc Trauemundam vi cepiſti, naues ſubſidio miſſas expugnaſti, ipſamq́ꝫ vrbem Lubecam obſidione cinxiſti, breuiq́ꝫ tempore ex tuis per te collocatis caſtris tantũ effectum, vt pacis conditiones vobis etiam non inutiles ſuſceperint. Tu enim eo tẽpore cùm Erico Ericksſen, aliàs Banner, & nonnullis equitum alis ac militum cohortibus, in Gothiam ſiue Iutlandiam miſſus eras, vt agreſtium multitudinem, maxima ex parte rebellantem, aut bona cum gratia ad priſtinum officium & ſaniora conſilia reduceres, aut armis opprimeres, & meritas ab illis pœnas ſumeres. Cui iniuncto officio ſatisfacere cupiens, oppidũ Alborch, in quo ruſtica plebs, Duce Clemente nauclero, congregata erat, fortiter illis defendentibus, cum tuis feliciter expugnaſti, ſemelq́ꝫ non ſine tuorũ dolore, cùm primus vallum conſcendiſſes, à ſummo ad imum deiectus es: ibiq́ꝫ multiplici cæde exempli cauſa facta, captũ viuum Clementem quaſi Regem plumbea corona dedecoraſti, & ſic palo configendum curaſti, meritasq́ꝫ perfidię pœnas ab illo exegiſti. Inde in Vuentzhuſel, tribus di-

uersis itineribus, cum copiis tuis contendisti, ibiq; vacillantes in fide continuisti, principibus factionis sublatis, reliquos ad officium reduxisti, nouoq; iuramento obstrinxisti.

Hinc in Fioniam cum traiecisses, plebē etiam ibi maiore numero congregatam tuis copiolis adortus, in fugam coniecisti, ac paulo pòst non procul ab Assensen, in aperto campo seorsim ante primos ordines cum vno equite, te imprimis petente, cucurristi, illúmque mortifero vulnere affectum, de equo non sine præsagio futuri euentus deiecisti, signoq; cæteris dato, exercitum comitis de Oldenborch iusta acie ac prælio superasti, interfectisque in illo prælio Comitibus de Hoie & Techelnborch, castris hostium & vrbe potitus es. Vnde in Selandiam profectus, ibiq; plerisque locis vi subactis, iterum, vt ante decennium, per XIIII. menses Haffniam obsedisti, defendentibus fortiter vrbem, & tuis viribus conatibus egregiè resistentib. Duce & Comite, expectantibusq; à Cęsarianis auxilium, sperantibusq; eos occasioni non defuturos. Quę opinio illos haud fefellisset, si tū ex tuo singulari consilio & solerti prudentia, certa equitum peditumq; manus, in terram Groningensem Cæsari parentem, nō fuisset missa, quæ vicum Dam vallo fossaq; muniret atq; teneret. Qua re effectum est, vt Cæsarianos magis de oppidulo Dam recipiendo, quàm

deob-

de obſeſsis opem ferendo, alienaq́ ora infeſtanda, cogitare oportuerit: præſertim Carolo tunc Italicis rebus implicato, deq́ Regno Neapolitano, ac Ducatu Mediolanenſi defendendo, ſollicito. Quare obſeſsi in vrbe Haffnia, conſumptis omnibus alimentis, quibus homines veſci poterant, extrema inopia premebantur ac deſperatis tandem auxilijs, cum illis nihil aliud reliquũ eſſet, quàm ex fame lurida mors, ad pedes Chriſtiani III. Ducem & Comitem ſe proiicere, & culpã agnoſcere, delictiq́ veniam petere coegiſti. Quibus rebus confectis, Chriſtianus more Gothorum Regio diademate ornatus, ac patri ſuffectus eſt. Fuerunt ſequentes anni vtcunq́ tranquilli, ſed tamen ſemper timendus erat Carolus V. ſemel irritatus, propter affinis ſui captiuitatem. Contigit tamen deinceps, vt bellum exarſerit inter Cæſarem & Iuliacenſem de Ducatu Geldriæ, Gallusq́ Rex Iuliacenſem, ſub ſpe matrimonij ſororis ſuę filiæ, Reginæ Nauarræ, in partes ſuas traduxerat, quibus ſi ſe adiunxiſſet Chriſtianus, ex vſu regni fore exiſtimabat. Ideo te, ad percutiendum fœdus cum iſtis duobus, Iuliacum verſus miſit. Sed tu, Regem Galliæ omnes ſuos conatus eò intendere, facilè perſpexiſti, vt Cæſarem implicitũ aliquib. negotiis redderet, ipſumq́ longè à finib. ſuis amoueret. Ducis verò res eo loco eſſe intellexiſti, vt per ætatem ipſe parum aut

nihil de bello cogitaret: illi verò, quibus bellum demandatum erat, segniter rem administrarent. Quare tu summa prudentia fœdere illo infausto regem tuũ implicare noluisti, cum ex longo rerũ vsu ac notitia didicisses, magnos Reges, propter priuata commoda, publica sancire fœdera, ac rarò sancta inuiolataq́; præstare. Id tamen, fauens partibus Regis Galliç, promisisti, te legionem veteranorũ militum, & quingentos equites nigros, ipsius sumptibus in Brabantiam, ad Martinum de Rosshein missurum esse, & apud Regem tuum tantum effecturum, vt classem suam ad depopulandam & infestandam oram maritimã inferioris Germaniç mitteret, & sic vnà cum aliis Imperatoris opes distraheret siue distineret: quod vtrumque summa fide præstitisti. Quantam enim vastitatem Martinus, adiunctis sibi tuis copiis, Brabantiæ attulerit, ruinæ testantur, & Antuerpia ferè capta perenne testimoniũ præbebit. Naues verò, vento contrario orto, per totam æstatem optatum cursum tenere non potuerunt, sed tamen homines maritimos, ne alijs opem ferre possent, suspensos tenuere. Succedente autem tempore, aliquoties cum Cęsarianis non vno in loco, vt cum Maximiliano Bureno & aliis, de facienda pace egisti: quæ colloquia & actiones tam diu irritæ fuerunt, donec Spiram versus profectus, vbi cum tuæ legationis socijs solerti

opera effecisti, vt Christianus honestis amicitiæ legibus Cæsari Carolo V. iunctus sit, catenáque aurea grandis valoris, sicut & collegæ tui, à Cæsare discedens donatus es. Qua pace facta domum reuersus, Principes tuos occupatos esse in diuidendis principatibus auitis atq; paternis cernens, quod tibi maximè ex grauissimis causis displicebat (diminui enim hac ratione potentiam coniunctam videbas, ac facilè oriri posse inter principes simultates timebas, quæ ipsis & patriæ extremam allaturæ essent perniciem) te omni magistratu & præfecturis, quibus eras insignitus, volens abdicasti, & cum tuis in posterum honorificè viuere decreuisti, retentis solummodo illis, quæ erant vsque ad mortem tibi literis scriptis confirmatæ & meritò datæ. Ille recessus Christiani pristinam erga te beneuolentiam planè euertit, ac tali suspicione animũ eius pupugit, quasi alijs ex caussis te ab eius negotijs subduceres, adiuuantibus clandestinis plurimum inimicis (nam virtutem inuidia sequitur) & nitentib. præsertim eò, vt fictis & futilibus rationib. viam inuenirent, qua alioqui præclarum regem, erga te ingratum efficerent, & vt is ingentis tui beneficij merita insigni aliqua iniuria persolueret. Nam qui apertus tibi inimicus esset, rege tum aliena to, nemo inuentus est. Sed hoc tibi cum clarissimis Ducibus commune fuit: hi plerumque in

vltimo vitæ actu inuidia circumueniuntur, vt Hannibali, Scipioni, Bellisario, Narseti contigit. & tua ætate Consaluo Magno accidit: qui non tantum circumuenti: sed etiam diminuti dignitate, in ipso iniustè illatæ contumeliæ dolore mortui sunt: tu tamen ipsis omnibus longè beatior ac felicior fuisti. Rex enim tractu téporis (qui re & nomine verè Christianus erat) intimis animi sensibus tua præstita officia perpendens, teq́; falsò ab inimicis clandestinis (qui apertè aggredi innocentiam tuam non poterant) delatū intelligens, prius à te data suo filio fide ac manu, te necessitatib. ingruentibus, illi non defuturum, additis his expressis verbis: si filius ea, quæ essent tibi ab auo suo ipsoq́; propter summa merita vsq; ad mortem collata, non reuocaret: sed rata haberet (non tantùm sic te, sed etiam filiū regis tibi obstringens) tibi est reconciliatus, summoq́; te in honore, vt antea, ad supremos vsq; cineres habuit & coluit. Filius regis quoq; factæ promissioni conditionem adiunctam probè intelligens, regia planè indole summam erga te beneuolentiam ostendit, & sese tibi non solum iusta laborum præmia parta conseruaturum, sed si velles etiā cumulaturum pollicebatur: cui tum respondisti, nihil te amplius optare quàm suā gratiam: tui officij nunc esse, veterib. meritis auo ac patri præstitis iam ferè obsoletis, nouis illa auge-

re & ſplendidiora efficere. Elapſis poſtea paucis annis, Rex Chriſtianus longo morbo paulatim cōſumptus, & ex his ærumnis ac laboribus (vt illi per ſomniū indicatū erat) ad ſemper manſuram patriam & requiem per mortem translatus eſt. Continuò regni habenas, Fridericus II. Chriſtiani III. filius, à patre deſignatus, ſuſcepit. Contigit autem, vt eodem tempore Dux Adolphus ex cupiditate honeſtæ vindictæ, clanculum contra Dithmarſos exercitum conſcriberet. Illorum enim terra ſæpius veſtrorū Ducum ac nobilium & popularium ſanguine tincta eſt, cùm veſtrates redintegratis viribus clades fatales à maiorib. ſuis, ſed non ſine forti ac virili repugnantia, in Dithmarſia acceptas, nouis partis victoriis reſarcire ſtuderent, ac iuſtam ſumere de crudelibus barbaris vindictam properarent: adeò vt contentis omnibus belli diſciplinis, ſoli confiſi cauſæ & iuſtæ vindictæ, ſe ipſi in paluſtres voragines demiſerint, vbi iniquitate loci circumuenti, & magna cum patriæ calamitate oppreſſi, ingens ſui deſiderium luctúmque ſuis reliquerunt. Adolphus igitur, cum Dithmarſos priuatis viribus aggredi feſtinaret, vt hinc maiorem nominis ſui claritatem compararet, & fines ſuos dilataret, perſuaſus ſeu opinans, Fridericum conſanguineum, mœrore ex morte patris, ac rebus regni conſtituendis occupatum, facilè
hoc

hoc sibi præsertim armato concessurum. Id tu statim exactæ prudentiæ senex olfaciens, adhibito Andrea de Barbij, Episcopo Lubecensi, & filio tuo Henrico (tunc temporis Friderici in Ducatibus vicario) ne simultas ac sinistra suspicio inter consanguineos oriretur, in istũ statum rem perduxisti, vt ab omnib. tribus Principibus, publico decreto sumptúque, bellum contra sempiternos & auitos hostes gerendum & sic maiorum ossibus insepultis parentandũ esse, conclusum sit. Prius rebus necessarijs, quátum in tanta festinatione fieri potuit, ad id cõparatis, Fridericus & Principes die constituta cum suis, nempe quatuor legionibus peditũ, & tribus millibus equitũ in vnum locum conuenerunt, ac te vnum inuictæ virtutis belli istius ducem delegerunt, sperantes fortunam, vt fœminam, á te factis generosis olim subactã, semper vsq; ad exitum vitæ morigeram fore. Quẽ honorem primò repudians, iam ferè septuagenarius, & ætatis excusationem adducens, tandem victus illorum precibus ac postulationibus, suscepisti. Ac quando cum principibus hostiles fines ingressus fuisti, semper eò animum intendisti, vt principum iuueniles ac generosos insitos animis conatus (qui cupiebant aspera audacter aggredi, & pugnam impigrè ciere) senili cunctatione reprimeres, &, quàm celerrimè posses, hostium in magnam longitudi-

gitudi.

gitudinem productas triplices fossas ac munimenta cum legionibus, captata prius temporis & loci opportunitate, transcenderes, memorabileq; detrimentum, vbi barbari sese securos esse crederent, illis inferres. Primò oppidum Meldorp, diuiso exercitu, tribus locis vno tempore adortus, non sine vulnerbius tuorum expugnasti, interfectisq; multis hostibus, cæteris fusis fugatisq; ibi castra, tanquam in medio Dithmarsiæ secundum longitudinem, inter Suderstrandt & Nordstrandt, quibus duobus locis flos & robur militiæ Dithmarsicæ habitare solet, posuisti: atq; sic eorum copias, ne coniungi possent, diremisti ac separasti. Inde in Suderstrandt cum parte copiarum profectus es, reliquis copijs in castris & apud principes manentibus, eo consilio, vt si fortè reliqui Dithmarsi periclitantibus Suderstrandiensibus opē ferre vellent, illis obijci possent: quo in loco maxima strage edita, reliquā multitudinem, exercitu circundato, sine vlla conditione sese dedere coegisti: quorum pars Holsaticis carceribus vsq; ad belli exitum dam nata, pars Albim deportata alienis oris imposita. Tertiò Heydam, quæ Dithmarsorum nobile Emporium fuit, cum Principibus circa vesperam castra mouens, per noctem contendisti. Inde non procul rustici, adductis tormētis infestisq; volitātibus signis, cū equitibus vestris ex lon-

longa nocturna ac diurna profectione lasſis & defeſsis, cunctantibus nonnihil tuis militibus, & diutius, quàm par erat in itinere hærentibus, audacter arma cõtulerũt. Ibiq́ꝫ tui omnes principes, primis in ordinibus hoſtes aggreſsi, ſinguli ſpecimen virtutis ediderunt, & maioribus ſuis fuſo ſanguine hoſtium litarunt. Dux Adolphus fortiter pugnans grauiter vulneratus eſt. Ab hoſtib. ter prælium redintegratum, eo euentu, vt maxima pars illorum vitam, reliqui ſuperſtites diu defenſam barbaricam libertatem ac terram ipſam amiſerint, verosq́ꝫ eo die tuos principes Dithmarſiæ Duces effeciſti. Quo bello conficiendo, nõ ſolum acutiſsimi Ducis nomen, qui nihil abſq́ꝫ ſummo conſilio ſuſciperet, ſed etiam humaniſsimi tibi comparaſti. Si enim acerbè vindictam exercuiſſes, fraternus amor te excuſare potuiſſet: Vnum enim fratrẽ tibi Dithmarſi ante 59. annos fortiter pugnantem interfecerunt. Tu autẽ contra multorum ſententiã quingentos Dithmarſos alioqui trucidandos, Friderico Rege in tuam ſententiam traducto, incolumes conſeruaſti, te palàm humanum ducem belli eſſe glorians, non carnificem. Orta deinde ſeditione inter Legiones, qui inhiantes ruſticorũ bonis diſcedere è finibus nolebant (cùm tamen, excepta Schonueſij Legione, non multũ vera virtute dignum edidiſſent) tu Dithmarſis nonnullis reſtitutis armis,

Legionibusq́ue diuersa in loca ablegatis, tormentisq́ue abductis & adiunctis equitibus, vi & metu ad imperium redire, & ex prouinciis vestris sine maleficio discedere coegisti. Hoc vltimo virtutis tuæ specimine edito, actum concludere, volubilemq́ue fortunam non vlterius periclitari, sapienter decreuisti. Quare te iam fortunatum senē appellare non vereor, cum in tempore manum de tabula tollere didiceris, ornatusq́ue iam sis omnibus muneribus, quibus vllus vnquam inter Cymbros tui ordinis ac loci cohonestatus fuit, ac tribus Regibus, Friderico I. Christiano III. & Friderico II. victrici manu singulariq́ue prudentia, cum cæteris proceribus, diadema regium imposueris, receperisq́ue profusi sanguinis & laborum tuorum iustam mercedem, eaq́ue nunc lætus, cum duobus filiis ad similes honores ex parte prouectis, & magna nepotum summæ spei caterua, lætus frueris, extructis ædificiis multis regio luxu: ex quibus vnum Bredenberg cum munitissimis, aliud Bothkamp cū ornatissimis in tota Cymbria arcibus conferri queat. Hoc tibi nunc supremi laboris superest, vt, cùm tua anima ex hoc ergastulo liberata erit, Corpus tuum religiosis in monumentis maiorum, ad spem beatæ resurrectionis, paulisper cum pompa funebri tuorum nepotum brachiis deponendum cures. Postremò optò, vt solita vtens erga Deos

pietate,

pietate, te diu incolumem Regi ac Principibus tuis, patriæ, filijs & nepotibus, Deo opitulante conserues.

ALIVD ELOGIVM SVB EFFIGIE *eiusdem.*

DEus trinus & vnus te longè sospitet, & in hoc viuidæ senectæ robore diu fœliciter conseruet, fortunate senex, quem ex equestri & peruetustæ nobilitatis, apud Holsatos Saxones, Rantzouiorum familia natum, syderum inclinatione Genius diuûmq; gratia, per bellicas virtutes, ad iustam fortunarum atq; gloriæ societatẽ extulerunt. Quò iam tũ contendere es visus, quando proximus pubertati à patris morte, arrepto domi equo, ad vicina castra euolasti. A quibus prouectiore ætate in Angliam, Hispanias, Italiam, Cretam, Asiam Syriamq; progressus, & apud Hierosolymas militari baltheo honestatus, ex tam longa & periculis variis obnoxia peregrinatione, non modo id honoris insigne, sed animum plurima variarum rerum, imprimisq; exquisitioris disciplinæ militaris cognitione instructum, ad patriæ optimorumq; principum tuorum, Holsatiæ Ducum, cultum retulisti. Eam cum infracto animi corporisq; robore, temporibus ita postulantibus, in campum produxisses, re ipsa

compro-

comprobaſti, non pugnantium numero, ſed Imperatoris atq; militum virtute, conſtare inſignes victorias. Sic ala vna equitum, & quatuor peditum Germanorũ cohortibus, poſt edomitam Haffniam Daniæ regum permunitam ſedem ſupra quindecim Scandianorum millia bis eodẽ die diuerſis locis acie victor, ducibus captis, profligaſti. Quo fœlici rerum ſucceſſu, & pacis fundamenta à te iacta ſunt, & Borealis nobilitatis attritus, laceratusqúe ſub Christierno II. immanis crudelitatis Rege ſplendor & tranquillitas reuixit. Nam hinceius ſpes qua ad regna Septentrionalia reſpiciebat, ex fuga, in quam ſe coniecerat, ſcelerum vltricibus diris conſciam mentem impellentibus, planè imminuta fractáque, aditus verò ad regni faſtigium patefactus fuit optimo Principi tuo Friderico, Holſatiæ Duci. In quo ille iuſtè, clementer pieq;, vſque ad vitæ exitum verſatus, & ſubditorum de ſe expectationi vndiquaque ſatisfecit, & fidei meritorumq; tuorum magnitudinem regia liberalitate agnouit. Ab eius é rebus humanis exceſſu, cùm noui popularium motus per Daniam excitarentur, & Lubecenſium quidam, rerum nouandarum ſtudioſi, inopinatò ſe in patriam tuam cædibus atq; incendijs latè effunderent: Autor Principi tuo Christiano, Friderici filio, Holſatiæ Duci fuiſti, vt inter initia Lubecam inuaderet. Quod cum te du

ce administrari iussisset, id dexteritate consiliorum, atq; actionum tuarum celeritate consecutus es, vt Lubecenses, fusis fugatisq; ad Oetinum eorum copijs, non modo ad soluendam Segebergensis castri obsidionem, sed Trauemunda atq; nauibus aliquot captis, vrbeq; ipsa obsessa, cum belli sumptus, & dilabentem mercimoniorum quæstum, ferre ciues diutius, aut non possent, aut non vellent, certam pacem speratæ victoriæ præferre maluerint. Quæ eò liberalius afflictis concessa fuit, te Cymbricos motus coercente, quò magis Principis atq; patriæ tuæ interfuit, vicinam hanc flammam restingui, & tot simul enascentium hostium vires diduci. Nam factiosorum quorundam Danorum motus, Albertus Megalopolitanus dux, & Christophorus Oldenburgensis Comes, iustis exercitibus tuebantur, Haffnia regali munitioribusq; locis occupatis: quorum vires, per Balthici maris Insulas diffusas, cum sigillatim adoriundas censuisses, idqúe salutare tuum consilium Christianus Princeps approbasset, per continentem traductis copijs, primò Cymbricos Iutas fœliciter aggressus, Alborgo vi expugnato, ac deletis aduersariarum partium copijs, redactisqúe in ordinem, nonnullis præsulibus, qui se hominibus, nouandarum rerum studiosis, duces authoresque præbuerant, non minimum Danici regni tractum Princi-

Principi tuo conciliasti. Proxima erat Fionia vbi valido hostium præsid o Assense oppidum tenebatur, & cum iusto exercitu Germanorum illustres Comites, Iohannes ab Hoya & Nicolaus à Techelnborch, alijqúe strenui alarum atque cohortium Duces excubabant. At tu nihil hostium potentia territus, traiecto mari, cum obsidionem Assenij strenuè cœpisses, incumbentibus eius solutioni Comitibus, laudabilius existimasti, producto in patentes campos milite, prælij aleam subire, quàm intra castrorum munitiones obsessi præbere speciem. Itaque cum iusta acie, loco ab hostium præsidio editiore, confligeres, insigni victoria, quæ comitem vtrumque multosq; fortes viros absumpsit, eoq; arridentis fortunæ progressu tota insula potitus es. Hinc in Selandiam itum, in qua expugnatis propugnaculis, & subditis pacatis, restabat vna Haffnia regum sedes. Ea tum illustrium virorum atque veterani Germanici militis præsidio, tum suis munitionibus aduersus omnem vim insigniter armata, fame subigenda fuit. Quod post decimumquartum obsidionis Mensem fœliciter cessit, eoqúe maiorē Principi tuo clementiæ atque moderationis gloriam peperit, quo ille indulgentius ad Saguntinam (vt aiunt) famem adactis dimisso sine no-

xa præsidio eiusq; Ducibus, ignouit. Hac via Christianus Princeps, verè Christianus cùm se ditiosis hominibus Daniam purgasset, diademate Regio procerum consensu ornatus, per omnem vitam consilia actionesq; suas, maximo subditorum commodo & gratulatione, eò retulit, vt lustrico nomini essent consentaneæ. Qua excellēti virtute perpetuaq; fœlicitate impulsus Carolus Cæsar, qui alieniore à Christiano Rege animo, ob Christierni sororij sui custodiam, liberis eius incitantibus, erat, potius te paucisq; alijs actoribus cum illo in gratiam redire, quàm huius deformatam scelestissimorum delictorum turpitudine causam persequi voluit. Sic aucto confirmatoq; Principis tui Imperio, cum iam sexagenarius ab aula ad quietem respiceres, à liuidorum oculis atque dentibus semoueri tuus recessus tam longè non potuit, quin absentis gratia apud optimũ regem attrectaretur. Quod tu eò nobiliori proposito negligendum existimasti, quò certius statuebas, gratissimi beneuolentissimiq; Regis animo, tot aduersis prosperè spectatam cum extremo vitæ discrimine fidem, integritatemq; tuam, maleuolorũ obtrectationibus eximi nunquam posse. Neq; tua te fefellit opinio, quando decedente corporis vigore, te solita gratia complexus, Friderico filio, Regi designato, ingenuè commendauit. Quem à patris morte,
cum

cum patruis Iohanne & Adolpho, Holſatiæ Ducibus, in Dithmarſos gentem ferocem, & hactenus pro inuicta habitam, vindicantem, cano & penè ſeptuagenario capite ſecutus, delatum communi principum conſenſu Magiſterij equitum munus, vt modeſta ætatis excuſatione declinare voluiſti, ita ſtrenuè poſtulantibus Principibus ſuſceptum tutatus es, nunquam priſtini vigoris robore intermiſſo, ſed eius ſecundiſsimi belli laudem ſicut libenter & meritò ad Regis atq; Ducum gloriam refers, qui vtiliter conſulendo, atque fortiter pugnando, clariſsimorum Heroum munera impleuerunt: ita viciſsim tuam, tot antea victoriis partam Lauream, hoc clementiæ encomio ex eo bello non inuiti reddent ornatiorem, quòd ſupra quingentos Dithmarſos, qui aduerſum te in acie conſtiterant, cum proiectis armis extrema experiri non vellent, nonnullis eos ad necem poſcentibus, humaniore animi decreto viuos incolumesq; conſeruaſti, cum eorum ſanguine interempti olim fratris manibus litare potuiſſes. Cuius facti memoria in graueſcenti nunc ætati tuæ eò dulcior procul- dubio eſt, quo magis perpetuum animi tui propoſitum, nunquam mercenariæ externorum militiæ, ſed vni patriæ eiusq; legitimis Principibus, ea moderatione obſtrictum, vt victricis manus robora clementi erga proſtra-

tos indulgentia pro merito temperares, hoc velut extremo actu confirmare es viſus. Igitur ætatis veniam legitimo iure conſecutus, viue in poſterum, tot exhauſtis fœliciter belli laboribus, diu fœlix atque incolumis, in tuis priuatis ædibus: quarum alteras Bredenbergi, perductis iuſtis munitionibus atque propugnaculis, ſolo depreſſo ad Storam, reciproco æſtu fluctuantem, alteras Italicę elegantiæ imitatione Bothcampij, editiore ſpecula ad lacum Biſſenum, magno ſumptu excitaſti: & inter grauiſsimas conſultationes, quibus præſentem animi vigorem, cum ſuo Genio, tum diligenti rerum obſeruatione, ad circumſpecti iudicij acumen perductum, Regi Principibusq́ꝫ tuis fideliter impertis, te rerum geſtarum recordatione, & fœcunda ex tribus liberis nepotum neptiumq́ꝫ ſobole oblecta. Quos vt virtutis tuæ æmulatione, digna te patre auoq́ꝫ, ſectari atqꝫ conſequi videas, vtq́ꝫ tranſcurſo mortalis vitæ ſpacio, piè ſanctèq́ꝫ ad beatorum ſedem hinc emigres, id tibi concedat inexhauſtæ bonitatis & clementiæ numen æternum.

AMEN.

EPITAPHIVM STRENVI ET NOBILISSIMI VIRI

Iohannis Rantzouij, equitis Holsati: quod ei in primaria æde oppidi Itzohoæ à pijssimis filijs in sempiternã memoriam collocatum marmoriq; incisum est.

IOhanni Rantzouio nobili Holsato, qui post susceptum balthei militaris decus, & perlustratas remotissimarum gentium prouincias, quantum pacis belliq; artibus, omnibusq; corporis atq; animi eximiis bonis eniti potuit, id omne, secundum pietatem in Deum, vni patriæ eiusq; laudatissimis Principibus, Friderico I. Christiano III. & Friderico II. Danorũ ex ordine Regibus, huiusq; patruis, Iohanni & Adolpho Holsatię ducibus impendit, felicissimo euentu, vtpote summus cum iusto imperio Dux, exortis subinde bellis destinatus, semper victor, qui præter copias deditasq; vrbes atq; arces, profligatos eiectosqúe procul Cymbricis & Holsaticis finibus hostes, in ordinem redactos seditiosos antistites, rebelliumq; Dithmarsorum contusam & fractam armis contumaciam, octies patentibus in campis, diuersis prælijs superatas hostiles acies, vel ab ipsius indulgentia, vel à fœda fuga vi-

tam coegerit impetrare, illustri & fidei erga patriam eiusq; Principes, & clementiæ erga victos gloria, quam ad fatalem maturæ senectutis horam sine fortunæ ludibrio perduxit, sicq; domi suæ, ætatis veniam nactus, omnib. animi sensibus integris, in charissimæ coniugis, filiorum atq; nepotum complexu, æterno numini spiritum, à quo acceperat, firma in Christum fide, & certa resurrectionis spe confirmatus, reddidit. Henricus & Paulus filij, parenti cariss. mœrentes posuere. Obiit, Anno Domini 1565. Die 12. Mensis Decemb. Cum vixisset annos 73. & Mens. 1.

IN TVMVLVM EIVSDEM equitis clarissimi.

Hic sita RANTZOVII sunt frigida membra IOHANNIS,
Inclyta cui virtus nomen equestre dedit.
Qui diadema tribus, procerum statuente Senatu,
Regibus Arctois imposuit manibus.
CHRISTERNI pepulitq; duces virtute secundi,
Eiecit regni sedibus eq; tribus.
Quid referam Comites, populos, domitasq; tot vrbes?
Bis rediit cæso victor ab hoste quater.
Dania testis erit, bello concussa Lubeca,
Hoc Duce quæ capta est, Haffnia testis erit.

Nau-

Nauclerique feros compescuit ille tumultus,
Intulit & rigidis signa tremenda Iutis.
Ille, armis frustra toties bellisque petitos,
Tempore Dithmarsos contudit exiguo.
Quemque ferox multis Dithmarsia fuderat annis,
Cymbrorum vindex sanguinis ille fuit.
Singula quid referam? nil non laudabile fecit,
Consilio felix, Marte togaque fuit,
Auspice multa Deo, primo sub flore iuuentæ,
Pro patria gessit, multaque bella senex.
Vt charus patriæ, charis iucundus amicis:
Hostibus aduersis sic metuendus erat.
Quid structas ædes memorem, magnoque labore
Condita magnanimi tot monumenta viri?
Qui licet exhaustus senio sua fata subibat,
Visa tamen patriæ est mors properata nimis.
Hoc duce quæ caret, & quondam fortasse carebit:
Quod tamen in ventos omen abire velim.
Adde quod & mansit, iam succedente senecta,
Corporis integritas ingeniique vigor.
Vnde futurarum prudentia maxima rerum,
Perpetuò constans iudiciumque fuit.
At postquam cursum, dederant quem fata, peregit.
Defecit casto coniugis in gremio.
Terrores metuens nullos, solatia sensit
In CHRISTO moriens iustificante fide.
Vita vale, dixit, spes & fortuna valete:
Lubrica vos, vera est nunc mihi parta quies.

DE OBITV IOHANNIS RANTZOuij, equitis aurati, ex Cancellaria Regis Daniæ.

CVm placido vitæ mutasset tempora fato
IOHANNES heu Rantzouius,
Luxerunt nati, coniunx, Holsatica tellus,
Vno ore plangentes patrem.
Mars tumulo imposuit laurum, zonamq́ trophæumq́
Et hostibus demptas opes.
Pax etiam, aut concors huic, aut contraria Marti,
Amantem laudauit sui.
Fama hinc dispergens latè ore manuq́ secuta est
Virtutum testimonia.
Qualiter hunc igitur vixisse putabimus annis
Lustrorum bis septem & tribus?
Tot namq́ hic vixit, quẽ Mars, Pax, Fama, peremptũ
Requirant, laudent, efferant.
Et pia cum natis coniunx viduata marito,
Et patria lugeant patrem.

IN TVMVLVM EIVSDEM.

COnditur hoc tumulo rara pietate IOHANNES
RANTzouius, claro stemmate natus, Eques.
Regibus imposuit tribus hic diadema superbis,
Fertile Danorum qui coluere solum.
Et sæua iniustè Christernum bella mouentem,
Sedibus auertit Marte potente tribus.

Frena

Frena recuſantes multas compeſcuit vrbes,
Submiſitq́ ducum colla ſuperba iugo.
Dania ſæpe eius norat fortiſsima nomen,
Senſit & illius pulchra Lubeca manus.
Quæ tulit illius Schoningia ſigna triumphi,
Oetinum & pariter terra Fiona refert.
Eſt & adhuc memor hoſtilis Iudlandia cladis,
Nauclerum domuit qua ſua dextra trucem.
Omine teſtis & eſt pugnans Dithmarſia nuper
Infauſto, cuius mœnia victa iacent.
Sic felix fuit & fortem ſe præſtitit, vt cum
Confereret victor bis quater hoſte manus.
Quid referam mores mixtos grauitate decora?
Quid, quod erat iunctum cum bonitate decus?
Integer ipſe fuit maculis non oblitus vllis,
Atque tulit ſortem, qualiter illa fuit.
Conſiliis populum dubitantem iuuit honeſtis,
Iuuit & afflictos pro bonitate viros.
Rebus in ambiguis vultus non ſumpſit acerbos,
Nec fato elatus proſperiore fuit.
Sed mens illius certo deducta tenore,
Quod fuit ante pedes, excutiebat opus.
Hinc ſua clara viget geſtarum gloria rerum,
Omnibus ipſius eſt cognita fama locis.
Sed poſtquam ſenio confectus & obſitus annis
Senſit ſe vitæ continuaſſe viam,
Speq́ fideq́ Deo certus conſtanter adhæſit,
Et ſic voce pia, cùm moreretur, ait,
Reddam animam Chriſto, mea pignora cara valete,
Et tu me gremio ſuſcipe, Chriſte, tuo.

VERSVS CONTINENS NVMErum anni, quo obiit Ioannes Rantzouius, Eques auratus.

TeMpore qVo Verè sVbIIt sVa fata Iohannes
RantzoVIVs, VersVs Denotat eXIgVVs.

QVERELA STORAE fluuij.

RIuule cur præter solitum tuus humor abundat,
Dic Stora? lucidulam quis tibi turbat aquam?
RANTzouij miserum me tristia funera turbant,
Cresco ego de lachrymis perditus ipse meis.
Ille erat heu summi viuens mihi causa decoris.
Ille mihi moriens abstulit omne decus.
Ne mihi quis lympham violaret, condidit arcem
Me prope depresso, Palladis arte, solo.
Extinctum plangant Pax & cum Marte Minerua,
Relligio, Charites, Cymbrica terra patrem.

EPITAPHIVM EIVSDEM.

QVæ Lector celsis insignia iuncta columnis,
Quæq; opera è Pario marmore facta vides,
Inclyta RANTzouij sunt hæc monumenta Iohannis,
Frigida defuncti sub quibus ossa cubant.
Hic dum viuebat nulli virtute secundus,
Militis aurati nomen adeptus erat.

Nam firmi vegetus iuuenis cum corporis esset,
Ingenij sensit munera magna sui.
Per varios populos longinquaq; climata terræ
Immensum ad Solymas per mare fecit iter.
Vnde illi rerum prudentia magna parata est,
Vt posset patriæ commodus esse suæ.
Cum Daniæ primus Fridericus sceptra teneret,
Edita sunt fidei plurima signa suæ.
Postea felici Clementem Marte repreßit,
Iutica cùm fureret seditione cohors.
Obsidione premens Aleburgica mœnia, ciues
Rex Christiane tuo subdidit imperio.
Christophori Comitis dum rura Fionia miles
Vastaret, victrix hic quoque dextra fuit.
Haffnia cum nollet clausis se dedere portis,
Miles in hac præstans obsidione fuit.
Schanica Meiero deuicta fera agmina capto
Compulit & domini subdere colla iugo.
Extera funesto streperent cum bella tumultu,
Strennuus audaces mouit ad arma manus.
Publica res timidis tremuit quando anxia curis,
Consilio patriæ profuit ille suæ.
Seu res consiliis fuerat seu Marte gerenda,
Regibus ille suis instar Achatis erat.
Nobile Rantzouicum generoso à stemmate nomen
Nobilius factis reddidit ille suis.
Bis septem lustris quum tres adiunxerat annos,
Vitaq; iam finem cœpit habere suum.

Pressa graui senio gemerent cum membra dolore,
In Christo moriens leniter occubuit.

ALIVD EPITAPHIVM EIVSDEM, in quo primum Distichon continet annum Christi, quo obijt, & primæ literæ maiusculæ nomen autoris.

HOlsatIæ RanzoVI DeCVs & tVteLa Iohannes
HVC postVs, LaVDIs VIX poLVs Ipse. CapaX.
Imberbi Solymas mento qui venit in oras,
Rettulit auratæ militiæq; decus.
Nec non Christiano, Fridericis atque duobus,
Tradidit Arctoi sceptra regenda soli.
Rectori quod erant Atridæ Nestor Achillesq;,
Id tribus his solus regibus ille fuit.
Illius est fractus Christernus fortibus armis,
Cederet vt regnis Marte cadente tribus.
Christophorum profugo stantem pro rege ducemq;
Albertum, nigri qui bouis ora gerit,
Vasta instaurati renouantes bella Gradiui,
Ad regis constat procubuisse pedes.
Sensitq; infelix inuictas Hafnia vires,
Illius auspicijs Hafnia capta prius.
Rostratæ memorare potest quis prælia classis
Pro tanti dignè conditione ducis?
Alta sed emensæ referam vestigia vitæ,
Et quoties hostis copia strata feri.

Norbius

N orbius ingenti venit obuius agmine primum,
Est vbi Scandiaci grandis eremus agri.
T rita videns socij sed Otho Stigesenius arma,
Hic vno, dixit, bina trophæa die?
S unt etiam nobis vires, vel præstet Achillem:
At vix intuitus terga pudenda dedit.
O bstitit & Marcus Meyer, cùm dira moueret,
Quatuor in partes is laceratus obit.
V dus adhuc Oetinus habet fera signa cruoris,
Cæsorum varijs oßibus albet humus.
P estifer hos sequitur Nauclerus in ordine quartus,
Successum & vires sperat habere suas.
A t non Holsaticus cedens, nec territus Heros,
Obuia victrici tendit ad arma manu,
T urbatum superatq; Ducem stringitq; catenis,
Firma procul muris non Aleburga tuis.
R egali donat sceptro, plumboq; coronat,
Tunc vbi supplicijs afficiendus erat.
I nfaustos etiam Comites extendit arena,
Hic vbi Taurinus mons iuga celsus habet.
F ormidata olim totis Dithmarsia regnis
Hoc duce principibus colla premenda dedit.
E t quamuis validis pugnarit fortiter armis,
In tribus est tandem victa cruore locis.
C ætera quæ restant Sophoclæo digna cothurno,
Cantet cum claris Holsata terra Danis.
I pse Deus verò talem vilescere gemmam
Non passus, cæli traxit ad astra vagi.

DE

DE ARMIS IOHANNIS RANTZOuij, equitis aurati, quorum ſuam partem Henricus, &c. Rantz. filius, donauit fratri Paulo.

DIuidere arma patris cum vellent bellica nati,
Corpore quæ proprio geſſerat ipſe ſuo,
Mars clypeum abiecit, dixitq́; ó parcite nati,
Parcite, in his aliquid Mars quoq; iuris habet.
Quæ toties genitor defendit ab hoſtibus arma,
Turpe, ea ſi natis diripiantur, erit.
Integra dante Deo, poſt triſtia fata manebunt.
Vt ſacra dum vixit, tutaq́; ſemper erant.
Ergo dedit Paulo, fraterni pignus amoris,
Henricus partem, Marte monente, ſuam.
Exoptatq́; armis cum laude vtatur yſdem,
Hic vſus genitor qualiter antè fuit.

QVERELA ANNÆ RANTZOVII IN funere eiuſdem dilectiſs. coniugis ſui, incomparabilis virtute herois, inciſa lapidi ſepulcri, quod in piam patri memoriam grati filij in tēplo primario oppidi Itzohoæ ſtatuerunt.

COniugis Anna ſui cum conderet oſſa ſepulchro,
Hæc ait, in lachrymas tota ſoluta pias:
Si mihi non tecum licuit, vir, ponere vitam,
Mox tamen intereunt ni mea vota, ſequar.
Et precor vt placidè coniuncti viximus ambo,
Sic quoq; Cœleſti nos beet arce Deus.

DE

DE SEPVLTVRA ET EXEQVIIS funebribus eiusdem nobilissimi equitis, Iohannis Rantzouij, appendix, per Christophorum Kellinghausen Hamburgensem.

Vm de præclarissimi herois, cùm illustri vitæ curriculo rebúsque fortiter gestis, tum placida & beata ex hac mundi colluuie emigratione, multa superiùs luculenter commemorata sint: id vnum te, humanissime Lector, desiderare amplius posse existimaui, quod disertè illic explicatum non erat, qua is funeris pompa & honore ad sepulturã elatus, quoq; splendore & magnificentia iusta ei facta essent. De qua re, quoniam ea quoq;, vt reliqua, honorificentissima ipsi meritò contigerunt, quàm potero paucis, dicam. Nam cum annis iam tribus septuagenario prouectior, & ipso prægrauantis ætatis senio debilitatus, & lenta morbi diuturni tabe confectus, integris planè vniuersis & immotis animi sensibus de ærumnosa hac vita, obitu sanè perquam tranquillo & pio, discederet: inter cætera plurima, quæ prudenter pieq; admodum & munificè, se fatis functo peragenda, testatus constituit, & illud filiis, quos omnino duos paternę virtutis & gloriæ æmulos reliquit, præceperat: vt se post mor

tem illatum maiorum ſepulchro, quo & pater & auus, & proauus & abauus, conditi quietem ſanctam in Domino agerent, in oppido propinquo Itzohoa tumularent. Quia verò graſſabatur tunc eo in oppido vehementer peſtis (vt & in aliis pleriſq; Germaniæ locis & oppidis) qua multi indies mortales mortem obirent, ne propinquos ſuos, gentiles & amicos ad honeſtandum funus eum in locũ accerſerent, quem iuſto metu propter vitæ periculũ adire omnes formidare poterant, tandiu id differre, ſeq; in ædem proximã deponere, quoad peſtilens contagio illic ſerpere & ſæuire omnino deſiiſſet, iuſſerat. Quod ſupremum dulciſsimi parentis mandatum, vt ei poſt obitũ quoq; morem gererent, quem viuentẽ amore ſummo complexi, mira cum pietate & obſeruantia obſequentiſsimè ſemper coluiſſent, fideliter quoque & ſolerter ſunt executi filij. Exemptis enim inteſtinis, arculaq; ex plumbo ſeorſum conditis, exenteratum primùm cadauer opobalſamoq; inunctum, & fragrantibus aromatis, molli interſperſo Anglici fili tomento, effartum, deinde ſarcophago item plumbeo querno intecto ligno compoſitum, in æde parœciali pagi Bredenbergæ (quam collapſam ipſe olim reſtituerat, & donariis eleganticq; exædificata turri pio liberaliq; animo exornauerat) lateritia extructa domuncula depoſuerunt. Vbi cũ in tertium

iam

sam mensem supra annũ constitisset, mitescente magis magisq́ in oppido lue, ad principes & ciuitates finitimas, ad agnatos, necessarios & amicos, literas dederunt, vt in colliculum imminentem oppido pridie Calend. Martias conuenire, & deducendo funeri interesse pompæ vellent. Quo adueniente tempore, alter filiorum maior natu Henricus Rantzouius, regius in Holsatiæ Vicarius (nam Paulus iunior frater cum illustrissimo principe Adolpho ad obsidionem arcis Gothæ profectus, ex necessaria ea causa parentalibus adesse non poterat) cum familiaribus nonnullis biduo antè ad templum sese conferens, vbi in ædicula clausum funus custodiebatur, ea effracta, post habitam funebrem ab eius ædis presbytero Nicolao Vinterbergio orationem, cùm per fenestellam stanneam, quæ eum in vsum in loculo erat, faciem defuncti charissimi parentis, desiderio etiamnũ nimio vix lachrymis temperans, supremũ contuitus esset, & aliquot eius imagunculas ex argento conflato inauratas iniecisset : id serici villosi atro intectum velamine, & arcæ impositum, in castrũ suum Bredenbergã secum auexisset. In quod, præcedentibus cum faculis nepotibus, & honorifica insequente pompa, illatum, in cubiculũ pullato vndiq; panno instratum velatumq́ accensis circumfunalibus, pheretro collocauit. Huc postridie eius diei Eber-

hardus ab Holle, Lubecensium & Verdensium præsul & Henrici affinis, vir spectabilis eoq; honoris fastigio longè dignissimus, cum honesto & mediocri comitatu aduenit, alijq; item nonnulli nobiles viri, vt funeri efferendo interessent: qui honorificè omnes excepti & tractati splendidè noctem ibi vnam cum suis egerunt. Insequenti die, qui exequijs præfinitus calendas Martias antecedebat, elatum cubiculo in vehiculum idem, quo fuerat aduectum, pullo integumẽto obductum collocauerunt: & alijs nonnullis ponè legentibus eius vestigia curribus, quib. mœstissima cõiunx nurusq; geminę, cũ numerosa & pulchra nepotũ neptiumq; sobole, & agnatę quędam fœminę vehebantur, satellitibus stipatũ vndiquaq; circũcursantibus, ita in oppidũ inducitur. Interea Henricus Ranzouius cum antistite, & quibusdam agnatione proximioribus, amplaq; ministrorũ familia, lugubri omnes habitu, pullis ex syndone peplis à pileis in terga defluentibus, equorumq; ephippijs atratis stragulis opertis, in collem oppido propinquum contenderunt: quò principũ ciuitatumq; legati, propinqui, gentiles & amici præclari omnes & nobiles viri, magno numero confluxerant. Quibus in corona circum sistentibus Henricus illustri & facunda oratione amplissimè gratias egit, quòd in locum illũ ad diem dictum rogati promptè accessissent,

vtq; ad reliqua exequialis eius honoris & celebritatis solennia peragenda, supremam & piā paternis manibus secum operam præstare, & ijs finitis epulo funebri interesse non grauarentur, perhumaniter perq; amanter rogauit. Inde ternis simul binisúe iunctim equitantibus, cōposito decenter ordine currum, quo funus deferebatur, consectati, longo agmine (nam trecenti fermè erant, qui equis vehebantur) lentoq; & moderato equorū gradu, sensim & magnificè oppido adequitarūt. Quod ingressi, vbi in ædes atratas vndiq; & funalibus collucentes (quas magnificus heros peramplas sibi & splendidas olim extruxerat) funus deposuissent, in hospitia per oppidum plerîq; dilapsi sunt, vt equis in stabula traditis singuli ad cohonestandam funeris pompam redirent. Sub idem prȩterea tempus curribus frequentibus, quorum supra quinquaginta fuisse constat, ingens fœminarum virginumq; nobilum turba aduecta est: quæ cunctæ pro regionis more, vt funus comitarentur, candidis lineis velamentis capita obuolutæ, quæ inde per scapulas vtrasque licenter errantia dependebant, sese perornauerant. Earum complures ad defuncti equitis coniugem Annam, ex vetusta & clara Valstorpiorum gente prudentissimam honoratissimamq; fœminam, sese conferentes, quȩ ijsdem in ædibus ad funus viri mœsta atq; adeò exanimata ferò

luctu morabatur, largifluis opplentib. vultum lachrymis, & ingenti animi dolore intercipiente spiritum, eam verbis amanter & diligenter consolatæ sunt. Quæ dum fierent, interim æra campana in ædibus sacris, cum in oppido, tum in vicinis circumquaq; pagis parœcialibus, nusquam cessabant: quibus & oppidum ipsum, & omnis circùm vicinia latè personuit. Cæterùm vbi efferendo funeri destinata aduenit hora, illud serico villoso nigro obductum seni eiusdem gentis & stemmatis, præstãtes omnes animis & viribus nobiles viri, succollantes in humeros pheretro sustulerunt, & lento grauíque incessu, dum subinde ob nimium plumbei ligneíque loculi pondus, furcis perticisque transuerso subiectis, subsistere cogerentur, in templum eius oppidi primarium, diuo Laurentio martyri dicatum, deduxerunt, longe honoratissimóque & præcedentium & comitantium agmine. Imprimis ex ludo literario pueri de more antecedebant, lugubres cantiones vernacula Latináque lingua alternatim decantantes, quibus nunc gaudium, nunc tristitiam auscultantium animis infundebant. Eos verbi diuini mystæ & interpretes in oppido & pagis finitimis insequebantur, quibus sacratæ supra quadraginta ex nobilitate virgines, eiusdẽ cœnobij contigui tẽplo alũnę, candido omnes amictu (vt eius sectę mos & instituta ferũt)

succe-

ſuccedebãt, & ipſę temperatis vocibus ſuauiter funere præcinentes. Hinc miniſtri vniuerſi Henrici, habitu obſcuro & triſti funalia manibus geſtantes, ingrediebantur: eorum veſtigia calcabant nouem è duobus filiis nepotes, deducentibus præceptoribus, & ipſi cereos grandiuſculos, quibus conuerſa gentis Rantzouiæ inſignia (vt cæteris funalibus cunctis) appenſa ſpectabantur, funeri auito præferentes. Inde proximè ante loculum abſolutæ nigredinis equus vnicolor, pullato terram raden te ſtragulo, à vicarij regij puero ſeſſore ſegniter adigebatur. Sequebatur veró longè honeſtiſsimus illuſtrium & ornatiſsimorum virorum comitatus, quibus vnus omnibus habitus atratus & lugubris erat. In his nobiliſsimi gra uiſsimiquè viri, legati Friderici II. Daniæ regis, trium Holſatiæ principum, Iohannis ſenioris atq; iunioris & Adolphi, reuerendus amplisſimusq; Lubecenſium & Verdenſium antiſteslegati comitis Schouenburgij, ciuitatumq;, Lubecenſium & Hamburgenſium, conſpiciebãtur. Aderant ex gẽtilitia ſtirpe Ranzouiorum ꝓgnati plures paucioresúe triginta, viri propé omnes emeriti, & priſca rerũ geſtarũ memoria florẽtes & ætate caniſq; decoris venerãdi. Nã q̃s ex nobilitate omni Holſatica florẽti æuo integer adhuc & viuidus, ad præclara eximię virtutis premia & ornamenta conſectanda capien-

 daq;

daq; sanguis alebat, eorũ pars multò maxima ad obsidionem arcis Gothæ, ab illustri magnanimoq; duce Adolpho euocata, sub pellibus & velis canabeis in castris excubabat. Quæ expeditio cum in idem fortè tempus incidisset, effecit, vt rariores virorum nobilium, quàm accessissent alioqui, pompæ huic exequiali interessent: cùm præterea complures quoq; in Dania Friderico regi contra Suecum iam pridem militarent. Sed nobilium tamen eiusdem ditionis numerus, qui funus sectati sunt, trecentos circiter nihilo minus adæquauit. Post nobilitatem succedebat oppidi senatus ciuesq; honoratiores, quos ex pagis circumquaq; finitimis coloni longo ordine insequentes agmen claudebant. Nec longo hinc intercedente interuallo, frequens elegantissimáque fœminarum nobilium spectabatur series, quę & ipsæ pro regionis more habitu funebri, vt dictum est, pręcedentium virorum pompam comitabantur: easq; inter eminens, luctuq; & mœrore propè confecta, clarissimi equitis coniunx, cum nuru vtraq; & neptibus pluribus, omniũ oculos in se vertebat. Vbi iam in cœmiterium ventum est, circuito ter de more templo funus intulerunt, idqúe media in æde ante suggestũ, ex quo conciones sacræ ad populum haberi solent, sub machinula lignea instar ædiculę fabrefacta cancellataq;, quæ vndiquaq; defixis cereis collucen

tibus

tibus ardebat, conſtituerunt. Exinde finitis cantionibus vſitatis & ſolennibus, orationem funebrem habuit eius ædis oppidíque presbyter ſummus, D. Iohannes Vorſtius, quem præpoſitum vulgò vocant, vir pietate & doctrina ſenióque venerabilis. Qui dum peroraret, funus ex eo loco ſuccedentium nobilium humeris ſublatum, & ad latus auſtrale chori prope clathros, quo loco maiores eius complures tumulati ſunt, vt & lapides impoſiti eorúmque inſcriptiones, & ara ab ijsdem inibi Sanctæ indiuiduæ Trinitati dicata, abundè teſtantur, in ſepulchrum arcuatum, quod pij gratíque filij, cum in ſempiternam chariſsimi parentis memoriam, tum proprium & perpetuum familiæ ſuæ monumentum haud leuibus impenſis pulcherrimum ædificarant, depoſitum eſt. Id ſupra reliquam pauimenti tribus feré vlnis, gibbo expolito leuigatoq; candido lapide porrecto & vtrinq; redacto, altius aſſurgens, cui inſignia gentis artificiosè eleganterqúe inciſa, & coloribus diſtincta, quoquo verſus latera exornant, viuas ſuperné vtriusq; parentis quaſi recubantis imagines, niueo marmore affabrê effictas, ſpectantibus oſtendit. Eodem quoque loco paſsim Epitaphia & elogia, quæ hoc libro continentur, lapidibus in columnas parietemqúe immiſsis inciſa inſculptaq;, de vitæ curſu rebusqúe geſtis, tam præſtantis & ſpecta-

tissimi inclyta virtute viri, lectores erudiunt. At peractis ritè & solenniter in æde sacra ceremoniis cunctis, hinc ad conuiuium funebre discessum est: quod magna lectissimorum conuiuarum frequentia, & spendore ac munificentia, vt tanti viri exequiis conueniebat, summa celebratum est. Aeris quoque plurimum in pauperes distributum, & larga aliis aliisq́ue, & quæ pater moriens passim & à se nuncupatis donari mandauerat, & quæ his filiorum insuper adiecit liberalitas, munera præbita sunt. Quibus per dies aliquot, vt mos est, agitatis, vniuersi inde, post actas vtrinque prolixè decenterq́ue gratias, in sua discesserunt. Ita qui placidè beatéque de instabilis huius vitæ, quam omnem præclaram fortunatamq́ue exegit, præsidio & statione discesserat: qui immortalem meritis illustribus vbique terrarum de se famam & gloriam excitauerat: qui spectata & sempiterna egregiæ atque inuictæ virtutis monumenta posteris moriens reliquerat: honestissimam quoque caduci atque emortui cadaueris sepulturam, iustaq́ue & exequias se dignas, hoc extremum honoris & officij defuncto parenti in mœrore & luctu maximo piissimis filiis tribuentibus, cumulatè consecutus est. Quod equidem ipsum ad reliquam eius in vita felicitatem, qua non sine admiratione magna, occulto quodam conspirantium syderum

fauore ac consensu, vel potius effusa atque constanti diuini numinis, rectissimam mentem gubernantis adiuuantisque, benignitate atque clementia, ad extremum vsque halitum perpetua vsus est, quasi coronidem seu colophonem aptissimè congruentem, accessisse arbitror: vt, qui in vita prospera gloriosáque omnia habuisset, nec hoc extremo mortalib. præstari solito honore ac munere careret. Etsi enim sunt, qui sepulturæ iacturam leuem ducant, quando ex quocunque terræ operculo tantundem ad superos itineris esse piis creditur: & multi præstantissimi viri, & æternis ob comprobatam factis virtutem laudum præconijs celebrati, vel in teterrimis carceribus ægritudine & squalore consumpti sint: vel pisces in vndis obruti agitatique fluctibus pauerint: vel in puluere cœnoque patente sub dio à vermibus ferisq́ immitib. laniati deuoratiq́ sint: aliisué indignis extincti suppliciis passim & miserè computruerint: ij tamen ipsi honestũ post mortem sepulchrum haud adeò aspernantur, quin, si contingat, ingens bonũ: sin denegetur à fortuna, leuiter ferendũ esse statuant. Omnes certè mortales, præstantib. & magnis ingeniis præditi, illud potissimùm in votis habent, vt tranquillo & præclaro vitæ exitu diem suum extremum claudant, exemptiq́ viuis tumulo,

vti ſupremo corporis humani receptaculo, donatæque poſt exhauſtos vitæ labores quietis ſede, honeſtè contegantur. Nam & ſanctiſsimos illos viros, quos antiquiſsimis ſæculis, ob ſummam vitæ innocentiam ac religionem, Deo perchar os fuiſſe ſacræ literæ teſtantur, iam morituros vel imprimis præcepiſſe poſteris ſuis legimus, vt obita morte cadauera ſua ſepulchris, vel à ſe ipſis vel maioribus ſuis conſtructis, honorificè inferrent atque deponerent.

EPITHAPHIVM, IN QVO IPSE Magnanimus & Spectatiſsimus heros Iohannes Rantzouius loquitur: Authore eodem.

DVM licuit voluitq́ Deus, mihi vita placebat
Lubrica, nunc mors eſt non grauis ipſa mihi.
Sed patriæ forſan nimis immatura videtur,
Semper viuenti quæ mihi chara fuit.
Pro qua non timui terraq́ mariq́ labores,
Et propè præſentem lætus adire necem,
Illa meam nunc forſan opem deſerta requirit,
Sæpius in magnis qua fuit vſa malis.
At mihi quo pacto nimiùm properata ſenectus
Abſciderit vitæ ſtamina pulla meæ?
Naturæ (quodcunque datum) ſatis & mihi vixi:
Sic ætate grauis perfero fata lubens.

Namque quotis æuum iam tot producitur annos,
Quot mihi præscripta viuere lege datum?
Et vitæ satis, ad laudem quod sufficit, egi,
Nec perijt virtus nostra caduca nimis.
Gloria per totum mea iam percrebuit orbem,
Quà radijs cincti solis aditur equis.
Illa superstes erit, donec benefacta probare,
Supplicijsq́ malos subdere, moris erit.
Sic merui, virtute bonam dum profero famam,
Et mihi pars vitæ nulla labore caret.
At dulces vtinam moueant mea facta nepotes,
Vt fieri similes aut superare iuuet.
Nondum etiam horrebant prima lanugine malæ,
Cùm functo fatis arma parente tuli.
Hinc lubuit procul amotas inuisere terras,
Et magni varios orbis adire situs.
Visa mihi tellus, quam flauus arare Britannus,
Lædere quam ferro fuscus Iberus amat:
Quam molles habitant Itali, Cretesq́ Syriq́.
Quam gentes Asiæ Martis amore truces.
Ad Solymas sacras fortunatumq́ sepulchrum,
Sum meritis nactus nomen equestre meis.
Hoc etiam feci pulchris illustrius ausis,
Et decus extendi marte togaq́ meum.
Nam patriam claros repetens per Teutonas oram,
Gessi victrici fortia bella manu.
Et via quas longinqua mihi patefecerat artes,
His patriæ cœpi commodus esse meæ.

Ipsa

Ipsa mihi testis meritorum Dania pugnax,
Quàm lata profert ius ditione suum.
Nouit & Oceanus mea Balthicus inclyta facta,
Creuerit vt fuso sæpe cruore rubens.
Virtutemq; meam merito complexa fauore,
Quæ mihi natalis Cimbrica terra fuit.
Hanc quoq; cum damno mirata bis Hafnia capta:
Principibus sedes Hafnia grata suis.
Cognouitq; potens opibusq; virisq; Lubeca,
Eminet Arctoo quæ decus alta solo.
Nec secus hanc cum clade sua Dithmarsia sensit,
Cum subijt iustum me duce victa iugum.
Et tamen est quod victa mihi quoq; debeat vltrà,
Vita quod est multis voce redemta mea.
Sic operam tribus impendi pro regibus omnem,
Sub gelido regnum qui tenuêre polo.
Et charæ vigilans patriæ ducibusq; dicaui,
In me quicquid opis consilijq; fuit.
Hinc opibus partis, patriæ natale subiuit
His quoq; collatis amplificare decus.
Impensisq; duas construxi grandibus arces,
Quas soboles æqua nunc mea sorte tenet.
His precor vtantur post secula multa nepotes,
Et mea conentur fortia facta sequi.
Hac fragilis vitæ cursum ratione peregi.
Sic obij mortem sustineoq; lubens.
Depositum tumba corpus mortale quiescit,
Spiritus in sancta sede perennis agit.

AD LE-

AD LECTOREM.

QVoniam in hac descriptione historica, benigne lector, plurima & frequens est mentio clariss. nobilissimiq; viri, Iohannis Rantzouij, equitis Holsati & bellatoris præstantissimi, cuius potissimum ductu & auspicijs per regem & principes id bellum fœliciter est confectū: ne quid forte rerum gestarum ab eodem te lateat, non ab re facturos nos esse censuimus, si bina elogia sub eius effigie, ipso etiam num viuente, collocata & diuersis in locis in lucem typis edita, corollarij loco huic historiæ nostræ adiungeremus. Quibus & epitaphia diuersa adiecimus, eandem ferè rem sed modo dissimili explicantia, & præterea honorificæ sepulturæ & iustorum eidem factorum succinctam recitationē, quæ nusquam hactenus publicata apparuit. Accessit præterea hac altera aditione, monumentum nobilissimæ in Cymbrica Chersoneso familiæ Rantzouiorum, quod maioribus suis cognatisq; piè defunctis, Henricus Rantzouius, Serenissi. regis Daniæ in ducatib. Slesf. Holsf. Stor. & Dithm. Vicarius, in arce sua Bredenberga statuit: itemq; epicedia tua, quibus tristem obitum præstantissimorum virorum, Danielis & Mauritij Rantzouiorum, filijq; sui chariss. Theodorici prosecutus est. Hæc tu candide lector, boni consule & Vale.

MONV-

MONVMENTVM NOBILISSIMÆ FAMILIÆ RANTZOUIORUM

in Cimbrica Chersoneso, per Strenuum & magnificum virum, Henricum Ranzouium, Serenissi. regis Daniæ, &c. in Ducatibus Vicariū, in arce sua Bredenberga, in honorem & memoriam progenitorum suorum, positum sculptumq́, Anno M. D. LXVIII.

IN ænea hac tabula Henricus Ranzouius, pio erga maiores suos ductus affectu, sculpi & describi curauit nomina, annosq́; obitus progenitorum suorum, quorum in memoriam lapides & monumenta collocata visuntur, in primario D. Laurentii templo oppidi Itzohoæ, ad altare sanctæ Trinitatis: quod altare ab ipsis Deo trino & vno, non paucos ante annos dicatum, annuisq́; & perpetuis in hunc vsque diem prouētibus liberaliter ditatum est. Multi verò ex eadem familia eodem loco humati quiescunt, quibus hæredes, posteriq́; parum erga eos grati, nullum ad memoriam honorem impenderunt. Quare liberis suis mandat, nepotes posterosq́; ex

ipsis orituros rogat, ne quem in auita inferri sepulcra sinant, cui à suis aliquod non statuatur sepulturæ monumentum, nomenq́; ætas, dignitates gestæ & obitus, in hanc tabulam annotata referantur.

Anno 1440. obiit Breda Ranzouius, patre natus domino castelli Crummendick, proauus Henrici autoris huius tabulæ. Hic plurium pagorum possessor fuit, qui posteà monasterio dicti templi partim precio venditi, partim religionis nomine dono dati sunt. Complures quoq; liberos genuit, quorum qui Petrus fuit dictus, eius posteri hac ætate domini sunt prædiorum Nienhoff & Vuammendorp, quorũ ex numero Daniel Ranzouius est, qui summus belli dux cõtra Suecum Danorum regi, cùm præclarissima laude fortitudinis & peritiæ bellicæ militat. Alij præterea duo Petri fratres, alter Hermãnus Hãburgensis, alter Bartoldus Bremensis, canonici fuere, quem canonicatum illis familiæq́; ipsorum, certo præfinito tempore, singulari quadã indulgentia, anno 1489. cõtulit pontifex Innocentius IIII. Hic Bartoldus canonicus Bremensis, Hamburgensis, ac præpositus Hadeleriensis, obiit anno 1489. die 8. Ianuarij, in oppido Buxtehude, translatusq́; Bremam ibi sepultus est in pri-

maria æde, lapide ipſius tumbæ impoſito, additoque epitaphio verſibus, vt tunc tempora ferebant, vtcunque conſcripto. Vndecimo poſt Petrum defunctum anno obiit vxor eius Druda Ratlouia, die Bartholomęi. Qui ambo eodē loco, ad latus auſtrale chori, eo in templo ſepulti ſunt, ſub lapide albo, in margine quadrata annotationem annorum obitus vtriusque, in medio inſignia familiarum continente. Suprà huius caput alter eius frater cum coniuge ſepultus iacet, lapide cum vtriusque inſignibus ita inſcripto: Anno 1450. obiit Caius Ranzouius, & anno 1439. Anna vxor eius, die Franciſci. Supra Caium alius quieſcit Caius, filius Bredekindi poſterioris, qui ante patrem obiit, tumulatusq́; eſt ſub lapide huiuſmodi inſcriptionis: Anno 1459. die Petri & Pauli, obiit Caius Ranzouius. Inſigne additum nullum eſt, ſpacio tantum, quo includi poſſit, relicto.

Ex aduerſo eius lapidis, ſub quo prior Caius conditus eſt, chorum verſus iacet ſaxum, nullam imaginem, ſed nudam hanc inſcriptionem, cum vtriusq; inſignib. leuiter inciſis, continens: Anno 1465. obiit Bredekindus Ranzouius. Anno 1460. Margareta vxor eius. In medio inter hunc & illum quieſcit

eſcit Metta, ſoror germana Breidæ, proaui Henrici viuentis. Hæc nobili ex Reuentlauiorum familia viro nupſit, ex quo cùm prolem nullam ſuſtuliſſet, aliquam bonorum ſuorum partem monaſterio largita eſt.

Lapis imaginem, habitu ornatæ nobilis matronæ eleganter inciſam, præfert, ad cuius pedes vtriusq; familiæ inſignia ſpectantur. Inſcriptio verò hæc eſt: Anno 1489. dominica Cantate, obiit nobilis domina Metta Reuentlauia, quæ contulit huic monaſterio quinque millia marcarum.

Ex aduerſo lapidis eius, ſub quo poſterior Caius humatus eſt, verſus altare S. Trinitatis, ſepultus cum vxore beatam reſurrectionem expectat, Henricus Ranzouius, primi Breidæ filius, Henrici poſterioris auus. Is fuit præfectus Hamburgenſium in arce Steinburg, nec ſexageſimum ætatis annum exceſsit. Vxorē habuit Oligardam à Bockuuolden, filiam domini in Borſtel, Sirhauen & Neuerſtorp, quæ multos ipſi filios filiasq; genuit. Poſt obitum viri, cùm per 41. annos vidua vixiſſet, octogenaria ferè peſte obiit. Lapis duobus viri fœmineq; ſimulachris inſignitus, hanc inſcriptionem habet: Anno 1498. die Sabbati poſt Viti, obiit Henricus Ranzouius filius Bredæ. Anno 1538. die

Sabbati post Lætare, Oligarda vxor eius.

Inter hunc & Caium in medio tertius iacet lapis, viri item fœminæque, & puellæ affabrè incisas monstrans imagines, sub quo requiescit Paulus Ranzouius, primi Henrici filius, patruus posterioris, vnà cum vxore Abela & filia Anna. Fuit consiliarius Friderici I. regis Daniæ, præfectusque & administrator aulæ ipsius. Inscriptio talis est: Anno 1521. die Viti, vesperi vita excessit Paulus Ranzouius, filius Henrici. Anno 1526. die Mercurij post Pascha, Abela vxor eius. Anno 1533. octaua Martij, Anna Ranzouia.

Ad idem latus chori, vbi angulum efficit, lapis iacet subniger, duplicem referens imaginem, matris cum infante linteis fasciisq;, vt defuncti solent, illigatæ, informi præterea circumscripto spacio, quo viri viuentis adhuc post mortem imago incidi possit. Sub hoc Magdalena, Iohannis Ranzouij equitis filia, soror Henrici posterioris, à patre fratribusque honorificè primùm condita est, deinde in monumentum paternum per fratres translata. Nupserat viro nobili Oseuualdo à Vuische, cumque annos vixisset 29. & menses circiter quinque, diem suum in puerperio clausit, ante tamen puerulum enixa, cum quo tumulata est.

Lapidis inſcriptio hæc eſt: Anno 1557. die quinta Auguſti, obiit Magdalena à Vuiſche filia Ioannis Ranzouij equitis.

Iuxta columnam, cui contiguum eſt altare, ſepultus eſt Caius Ranzouius, primi Henrici filius, patruus poſterioris. Diſceſſit anno 1560. cùm vixiſſet annos 72. Fuit à Conſiliis Chriſtiano III. regi Daniæ, ducique Holſatiæ Adolpho, & præfectus Trittouienſis, dominusque caſtellorum Hanerou, Clekamp & Cherubi. Vxorem habuit Idam ex familia Blomen, quæ viro defuncto annum non ſuperuixit. Ex hac multas ſuſcepit filias filiosq;, quorum nonnulli, eo viuente, impuberes mortui, duo in bellis periere: hic in Caroli Quinti Imperatoris Germanico, illa in eiuſdem expeditione Metenſi, reliqui pro generis dignitate contractis matrimoniis hodie ſuperſunt.

Anno 1564. die Ianuarij 23. obiit Catharina filia prioris Henrici, amita poſterioris, quondam Abbatiſſa eius monaſterij, cum id 20. annos prudenter admodum fideliter æque rexiſſet, iamque octogenaria maior ætatem ageret. Sepulta eſt in periſtylio eiuſdem cœnobij auſtrali in angulo: quo loco ei frater Ioannes Ranzouius eques monumentum, lapide parieti iniuncto, ſtatuit.

Anno 1565. 13. die Decembris, obiit ſtrenuus heros Ioannes Ranzouius, eques auratus, cui viro ætate illa in re militari hæc regio Aquilonaris vix parem habuit. Fuit ſummus bellorum dux, & intimis à cõſiliis, tribus ordine Danorum regibus, Friderico I. Chriſtiano III. & Friderico II. ducibusque Holſatiæ Iohanni & Adolpho fratribus. Octies iuſta acie ſemper victor cum hoſtibus conflixit. Danicos ſubinde exortos, & inteſtinos & externos tumultus, virtute ſingulari & felicitate admiranda repreſsit. Dithmarſos, ob hoſtes proſperè ſæpè profligatos, totque annorum illibata libertate ferociẽtes, iugum accipere coëgit. Cuius memoriæ ſempiternæ, quam rebus ipſe à ſe geſtis promeritus eſt, grati erga parentem filij, Henricus & Paulus Ranzouij, pro ſe quoque conſulere volentes, haud tenui impenſa elegantiſsimum ipſi monumentum, tribus amplius vlnis prominens, ad idem latus templi prope clathros chori poſuêre, ex lapide affaberrimè inciſo, atque ita læuigato, vt procul ſpectantibus candidi marmoris ſpeciem reddat, cui impoſitæ ex marmore vtriuſque parentis imagines, miro artificio viuos exprimunt. Addita prætereą diuerſa & illuſtria vitæ eius elogia,

cry-

cryptaque ſubtus ædificata, quam perpetuum familiæ ſuæ monumentum eſſe voluerunt.

Anno 1569. die 11. Nouembris, Daniel Ranzouius, filius Godſcalci, pronepos Petri Ranzouij, dominus caſtrorum Nienhoues, Troieburgi & Vuoldenhorn, primarius belli à Friderico II. rege Daniæ contra Suecum geſti præfectus, cùm arcem Vuarpurgam eo bello Daniæ à Suecis ereptam obſediſſet, globo tormentario, in caput adacto, in ipſo victoriæ curſu occubuit. Fuit omnium bonorum mortalium iudicio vir clarisſimus, regis ſui ac patriæ amantisſimus, linguarum peregrinarum, Latinæ, Italicæ ac Danicæ peritus, nec modò virtute & ſcientia militari præſtantisſimus, ſed etiam felicitate in bello mirifica præditus, vt qui magnas ſæpè hoſtium copias exigua ſuorum manu fuderit, fugaueritque, & abſtruſas incognitasque anteà in hoſtile ſolum vias aperuerit, & iuſto cùm exercitu penetrauerit. Illatus eſt honorificè ſepulchro maiorum ſuorum in æde ſua parœciali in Vueſtenſehe, vti ipſe teſtamento à ſe condito fieri mandauerat, adfueruntque funeri illuſtriſ. princeps Holſatiæ Adolphus, le-

 gati

gati ciuitatis Lubecensium, & vniuersa Holsatiæ nobilitas.

Anno 1572. die 2. Maij, Mauricius Ranzouius, posterioris Caij filius, hydrope correptus obiit Lubecæ, quadragenario iam prouectior. Hic fuit præfectus Trittouiensis & Reinbeccensis, consiliarius ducis Holsatiæ Adolphi, & dominus castelli Hannerou Holtenklincke & Bockhorst. In expugnatione Dithmarsica & Gothana turmæ equitum ductor fuit. Sepultus est Itzehoæ sub lapide prioris Caij, eodemque in sepulchro viginti duo crania defunctorum ex eadem familia progenitorum inuenta fuerunt.

Anno 1572. die 27. Iunij obiit Theodoricus Ranzouius Lubecæ, Henrici huius tabulæ autoris filius, ibidemq; in æde cathedrali in communi Ranzouiorum sepulchro à patre conditus est, cùm vixisset annos XI. dies XXXIIII. positumque est in eodem templo à patre illi monumentum, hanc inscriptionem & hos versus continens.

Henricus Ranzouius nobilis Holsatus, D. Ioannis Ranzouij, equitis aurati F. regis Daniæ Friderici II. vices in ducatibus Slesv. Holsat. & Dith. gerens. Theodorico Ranzouio, summæ spei, optimæq; & generosæ indolis,

indolis, vixdum pubeſcenti filiolo ſuo dulciſ. præpropera immaturaq; morte ſibi erepto: nec nō Nicolao Ranzouio, eiusq; vxori Luciæ, à quibus hic Theodoricus educatus eſt, in memoriam & certam futuræ reſurrectionis ſpem poſuit.

Theodoricus natus eſt Segebergæ anno M. D. LXI. die 24. Maij, obiit Lubecæ anno M. D. LXXII. die 27. Iunij.

PATER AD TVMVlum filij.

Hæc tibi, Nate, mei capias monumenta doloris,
Et ſimul has lachrymas, vltima dona patris:
Qui clarum referens ſpecimen virtutis auitæ,
Ranzouidum poteras condecorare genus:
Qui caræ matris requies, patriæq; ſenectæ
Solamen quondam dulce futurus eras.
Sed Theodore iaces, &, quæ mihi ſoluere fili
Debueras, meritò nunc tibi iuſta petis.
Et deſiderium patri mihi triſte relinquis,
Quem ſacra debueras ad monumenta ſequi.
Biſſena (heu) primus genialis pignora lecti
Imminuis, viuant turba relicta, precor.
Vna tamen ſpes eſt, quod Chriſti morte reſurges,
Non expectata qui modò morte iaces.

Ergo vale fili, nos lux æterna piorum
Coniungat rursus, perpetuoq; beet.

Filius ad patrem.

Desine chare pater mea funera plangere fletu,
Et lacrymas tandem comprime chare pater.
Nam quos disiunxit fragili mors pallida mundo,
Nos iterum iunget vita beata polo.

Distichon continens annum obitus.

HIC de Rantzoa est TheoDorVs stirpe, LVbeCa
ContegIt ossa LapIs, spIrItVs astra CoLIt.

FINIS.

rna piorum
rpetuoq; beet.

d patrem.

a funera plangere fletu,
comprime chare pater,
gils mors pallida mun
vita beata polo.

continens an-
n obitus.

TheoDerVi stirpe, LVi
Ii, spIrItV astra CoLL

N I S.

